

VIER OEFENAARS VAN DE GEREFORMEERDE GEMEENTEN

KERKELIJKE VISIE OVER OEFENAARS

LEVENSOVERZICHT EN PREKEN

Marinus REMIJN, (1858-1937)

Bartolomeus ROEST, (1892-1974)

Hendrik van SCHOTHORST, (1865-1938)

Oefenaar Leendert WIJTING, (1873-1959)

**STICHTING GIHONBRON
MIDDELBURG
2015**

Oefenaars en studenten

Herauten van de Hemelse Koning. Levenschets en meditaties van ds. B. van Neerbos. Van Horssen BV Barneveld 2001. Door L. Vogelaar

Leiding, nog geen opleiding in de Gereformeerde Gemeenten

In 1910 vaardigden de zes classes negen predikanten (meer had het kerkverband er ook niet) en vijftien ouderlingen af naar de Generale Synode in Rotterdam. Van de ouderlingen waren er vijf oefenaar, zodat alle oefenaars die het kerkverband op dat ogenblik telde in de synode zitting hadden: namens de classis Goes J. Fraanje en M. Remijn, vanuit de classis Amsterdam B. van Neerbos en A. Verhagen en uit naam van de classis Barneveld H. van Schothorst (ouderling P. Beekman uit Bruinisse, die ook afgevaardigd was, zou later in de Oud Gereformeerde Gemeenten oefenaar worden). De meerderheid van de synode bestond dus uit predikers. De classis Goes was zelfs uitsluitend door predikanten en oefenaars vertegenwoordigd.

Het was juist deze synode die besloot om "aan hen, die staan naar het leraarsambt" leiding te geven. Het woord "opleiding" vond men te hoog gegrepen.

Voor het leiding geven werden ds. A. Janse te Terneuzen en ds. G. H. Kersten te Rotterdam aangewezen. Beiden hadden een onderwijzersopleiding achter de rug. Na het overlijden van ds. Janse zette zijn zoon zich in voor de Theologische School die ds. Kersten wilde stichten..

Zoals vermeld wilde de synode ook een Commissie van Onderzoek benoemen, maar inmiddels was het laat geworden, waardoor de synode niet meer compleet was: "Hadden sommige leden niet zo een haast gehad om huiswaarts te keren, voorzeker zou aan het eind van de derde zitting de Synode die Commissie nog aangewezen hebben." De volgende morgen werden daarvoor de deputaten naar artikel 49 van de DKO aangewezen, waarbij de beide nieuw 'docenten' als commissielid werden vervangen door ds. A. Makkenze en ds. G. van Reenen.

Doctor

De kerkenraad van Lisse had nog niet erg hoge verwachtingen van de opleiding zoals men die wilde gaan geven.

Op de classis Amsterdam deed Lisse op 14 februari 1911 het voorstel "om een leraar op te leiden aan de Universiteit en daar de bevordering van *Doctor in de Dogmatiek* te verwerven en dan kwam men tot een gezonden toestand, dan kon men zeggen: hier is de Man met de gaven om ze op te leiden en zo werden veel bezwaren tot een gezonden oplossing (gebracht). En dan was de bedoeling van Punt 8 om zoals Br. Neerbos en Br. Verhagen als de tijd en omstandigheden zo waren dat dan die Broeders in het Ampt zoude gezet worden als al de anderen leraars. En als het zo moet zoals 'nu de eisen gesteld worden, dan is dat ondoenlijk."

Tijdens de classisvergadering ontstond een discussie tussen twee ouderlingen van Lisse, omdat één van hen niet meer achter het voorstel bleek te staan. De predikant van Lisse benadrukte dat studie "O zo nuttig" is, maar zijn zoon, ds. D.C. Overduin van Amsterdam, bleek tegen het voorstel: "je moet maar eens horen hoe of het er na toe gaat op de Universiteit, er word tegenwoordig Comedie gespeeld, dat vind hij toch al heel erg, ze kunnen daar geen leraars of Domene maken met al hun studie niets van

dat alles." Het voorstel van Lisse werd verworpen.

Oefenaar en toch ook lerend-ouderling

Tijdens de synode van 1910 kwam ook het rapport van ds. A. Janse over de oefenaars Van Neerbos en Verhagen aan de orde, waaruit hiervoor reeds breedvoerig geciteerd werd. In de "Handelingen" staat opgetekend dat ds. Janse (als scriba) de rapportage zelf voorlas. Meer werd er niet vermeld. Blijkbaar is het rapport voor kennisgeving aangenomen.

De synode maakte een uitzondering op de regel die men een jaar tevoren had gesteld, dat oefenaars "niet meer op een plaats zullen benoemd worden, opdat alle vacante kerken van hunne diensten profijt trekken en zij des te meer tijd hebben zich te bereiden tot het leraarsambt, waartoe toch zo nodig is de kennis des Woords."

Het was de classis Goes geweest die dit voorgesteld had, maar diezelfde classis zat nu met een probleem: in Goes was ouderling Fraanje gaan preken en de kerkenraad had de classis gevraagd of hij driekwart van de zondagen in zijn eigen gemeente mocht voorgaan. Omdat dat tegen het synodebesluit indruiste, vroeg de classis de synode om advies. "Door de Synode wordt broeder Fraanje vrijheid verleend om gelijk de andere vaste oefenaars de Kerk van Goes te dienen, wijl toch Br. Fraanje eigenlijk reeds vast oefenaar is.

De oefenaars waren aan één gemeente verbonden en bleven daarom ouderling tot op de dag waarop ze predikant werden.

Bij de studenten was dat later niet gebruikelijk, al bleven sommigen het eerste halfjaar van hun studie (en een enkeling nog wat langer) nog wel kerkenraadslid. Alleen de studenten M. Heikoop, D.L. Aangeenbrug en L. Vogelaar bleven ouderling tot hun bevestiging tot predikant, doordat ze min of meer als lerend-ouderling aan een gemeente verbonden waren: Heikoop in Den Haag, Aangeenbrug in Leerdam en Vogelaar in Zoetermeer

Het oefenaarschap ter discussie

Het oefenaarschap en de predikantsopleiding vormden tijdens tal van classicale en synodale vergaderingen een punt van discussie. In de classis Barneveld spraken Kampen en Rijssen op 17 november 1909 hun onvrede uit over het besluit dat oefenaars niet langer aan één gemeente verbonden zouden zijn. Ds. A. Janse zei echter dat de oefenaars hun arbeid gewoon mochten voortzetten, maar dat ze zich ook hadden voor te bereiden op een onderzoek voor het leraarsambt.

De classis ging er op 23 maart 1910 mee akkoord dat aankomende predikanten "enige opleiding" zouden krijgen. De synode nam dat twee maanden later over, maar wat nu eigenlijk precies de bedoeling was, was tijdens de classisvergadering van 10 november aanleiding tot breedvoerige discussie. Sommige afgevaardigden dachten dat "de deur voorgoed is dichtgedaan, om een Oefenaar te beroepen." "De protesterende broeders" konden "zich enigzins neerleggen" bij de uitleg die ds. Janse gaf.

Inmiddels was Westzaan op 13 september op de classis Amsterdam met het verzoek gekomen om haar oefenaar, A. Verhagen, toe te laten tot de volle bediening. Onderzoek kon echter niet plaatshebben, omdat van de deputaten alleen ds. Van Reenen aanwezig was.

Ouderling Van Dorland vond examinatie helemaal niet nodig, want dat was bij de predikanten Fransen, Pieneman en Roelofsen volgens hem ook niet gebeurd. En Verhagen was toch al een paar keer onderzocht?

Ook ouderling Glas zei geëmotioneerd dat hij verder onderzoek van Verhagen en Van Neerbos onnodig vond. Classisscriba Tromp had van Van Dorland en Glas een

positief getuigenis over het voorgaan van Van Neerbos en Verhagen gehoord. Hij vroeg zich af wat de predikanten bewoog de bakens te verzetten en zwaardere eisen te stellen.

Ouderling G. Segers stelde echter dat een predikant voldoende kennis moet hebben en ds. Van Reen vond dat er te gemoedelijk geredeneerd werd. Een gemoedelijke preek kan weleens aangenaam zijn, maar kennis is voor een predikant onmisbaar en daarom moest Verhagen studeren en "zoo nu en dan les halen bij een leraar."

Verhagen, die in 1909 op de classis nog de wenselijkheid van studie had uitgesproken, kon er nu echter vanwege zijn ambtelijk werk en vanwege de kosten niet toe besluiten een jaar te gaan studeren. Eén van deze bezwaren was gemakkelijk op te lossen, vond ds. Van Reen: de classis moest de kosten vergoeden.

Uiteindelijk bracht de voorzitter de zaak in stemming. De uitslag werd niet genotuleerd, maar blijkbaar schaarde de meerderheid zich achter ds. Van Reenen, want tijdens de volgende classisvergadering wilde de voorzitter, oefenaar Van Neerbos, de kwestie niet opnieuw aan de orde stellen. Westzaan had namelijk, zonder dat Verhagen er de hand in had gehad, weer hetzelfde voorstel ingediend: oefenaar Verhagen moest dominee worden. Ds. Van Reenen had echter aan de classis geschreven dat Verhagen niet geëxamineerd kon worden, omdat hij niet gestudeerd had. Op initiatief van Lisse deed de classis nu toch weer het voorstel aan de synode om "een tweetal broeders tot het leraarsambt te bevorderen enkel op mededeling van bekering en roeping." Van Neerbos en Verhagen zouden dan zonder verdere studie predikant kunnen worden.

Ter ondersteuning van deze poging wilde Westzaan getuigschriften gaan verzamelen van gemeenten waar Verhagen was voorgegaan. Voorzitter Van Neerbos noemde dat echter moeilijk uitvoerbaar. Ds. D.C. Overduin vond het zelfs "niets waard" en zijn vader zag er ook niets in.

De Generale Synode werd op 17 mei 1911 in Rotterdam gehouden. Van de vijf oefenaars behoorden Fraanje, Remijn en Van Schothorst tot de afgevaardigde ouderlingen. Van Neerbos en Verhagen waren niet afgevaardigd, waarschijnlijk omdat er over hen gesproken zou worden.

Het voorstel van de classis Amsterdam werd toegelicht door ds. J. Overduin sr. uit Lisse. "De grond, waarop het voorstel der Classe van Amsterdam verdedigd werd door br. Overduin bleek alleen te zijn, dat het vroeger bij de kruiskerken altijd zo geweest was en dat de tegenwoordige leeraren op geen andere wijze tot het leraarsambt zijn toegelaten geworden.

De voorzitter (ds. G.H. Kersten! -LV) verwijst br. Overduin naar het door de Synode (9 en 10 Oct. 1907) vastgestelde in betrekking tot het bevorderen tot leraar.

Hij wijst er op, dat br. Kieviet wel degelijk onderzocht is overeenkomstig het bepaalde en dat al de andere dienende leeraren tot het ambt zijn toegelaten lang voor dat de vereniging tussen beide kerkengroepen tot stand gekomen is.

Een breedvoerige discussie ontspon zich over deze zaak en verschillende afgevaardigden als ouderling Tromp van Lisse, Ds. Kieviet, Ds. van Renen, ouderl. v.d. Berge en de voorzitter voerden het woord. Het slot van de discussie was, dat de Synode geen verandering wenste in het bepaalde omtrent het bevorderen tot het leraarsambt.

Dit vernieuwde besluit der Synode zij voor de aankomende leeraren een ernstige spoorslag tot gestadige oefening in de kennis der waarheid."

Van Neerbos en Verhagen moesten dus studeren. Van Neerbos kreeg enige opleiding van ds. G.H. Kersten (docent van 1910-1916, en van 1925-1948) en werd na anderhalf

jaar predikant.

Ook oefenaar Verhagen begon nu uiteindelijk toch maar met de studie. Er was blijkbaar niet aan te ontkomen. En het beviel onverwacht goed! Op 19 Maart 1912 verklaarde Verhagen op de classis "dat hij de Heere dankt voor het onderwijs van de Docenten genoten, wat hem nu zeer duidelijk is, nodig om in hogere samenleving in classe en Synode in broederlijke liefde en in de rechte sporen van het gemeenschappelijk kerkelijk leven te kunnen wandelen. Hij zegt verder: ik heb veel zaken geleerd die hoog nodig zijn te weten."

Dat kon wel zijn, maar de classis vond al dat gestudeer nog steeds niet nodig. Zij besloot Verhagen op grond van artikel 8 van de DKO te examineren en meende dat hij "niet als student beschouwd moet worden."

Men stuurde drie ouderlingen naar ds. Van Reenen om opheldering te vragen. Voor Verhagen was de houding van de classis geen stimulans om zich ijverig over de boeken te buigen. Hij heeft de studie daarna blijkbaar opgegeven en moest daardoor tot 1915 wachten voordat hij tot de volle bediening kwam. Het was een weg vol "strijd en wederwaardigheden," die "met onuitwisbaar schrift" in zijn geheugen gegrift stond, zoals hij later tijdens een jubileumpreek aanhaalde.

In vervolg op het besluit dat Van Neerbos en Verhagen moesten studeren, benadrukte ds. Kersten tijdens de synode van mei 1912 dat de oefenaars die er op dat moment waren, eigenlijk proponent waren, als voorbereiding op de bediening van Woord en sacrament. Het oefenaarschap was dus geen eindstation, maar een tussenstap. Dat bleek overigens wat te hoog gegrepen, want van deze oefenaars zijn Remijn en Van Schothorst nooit tot de volle bediening gekomen.

Ds. Kersten wilde in 1911/1912 ook niet met twee oefenaars op een drietal staan, zoals in Kampen gebeurde. Kampen protesteerde op de classis Barneveld "tegen de handeling van Ds. Kersten, die haar beschuldigd heeft, dat zij willekeurig over de besluiten der Synode heengingen."

In 1912 was er discussie over de vraag of H. van Schothorst "oefenaar onder het oude Regime" of "Proponent naar de volle bediening" was. Het eerste bleek juist. Van Schothorst diende Barneveld, Amsterdam en Westzaan, catechiseerde in Twello en stond in Meliskerke meermalen op tweekerk, maar was het grootste deel van zijn oefenaarschap niet aan een gemeente verbonden. Na zijn vertrek uit Westzaan herhaalde zich de discussie over de vraag of hij proponent of oefenaar was. De classis Amsterdam noemde hem proponent, maar Van Schothorst beschouwde zichzelf als oefenaar en bleef preken toen hij geen gemeente meer had.

De Particuliere Synode van het Noorden sprak op 9 april 1913 uit (in de notulen onder het kopje "Meer licht"): "De vergadering vindt het wenselijk, dat door de Gen. Synode meer licht worde ontstoken omtrent het onderzoek van degenen, die zich voor de predikdienst aanbieden."

In 1914 bepleitte Rijssen (Eschkerk) herstel van het oefenaarschap. Op dat moment stond ds. Van Neerbos in Rijssen en hij had deze gemeente eerst nog als oefenaar gediend. De classis Barneveld onderschreef het pleidooi en "wenste, dat de Part. Synode tot de Generale Synode het verzoek deed om de mogelijkheid open te stellen, dat particuliere gelovigen de gemeenten dienen door het spreken van een stichtelijk woord."

De Particuliere Synode ontdekte dat de afgevaardigden van de classis Barneveld verdeeld waren over de formulering van het voorstel. Men verwees het daarom terug naar de classis.

Bij het volgende agendapunt werd de Beekbergse diaken M. Hofman toegelaten tot het oefenaarschap.

Latere voorstellen van Rijssen "om zoveel mogelijk in het oude spoor terug te komen" werden ingetrokken of aangehouden, maar in 1916 kwam er op de agenda van de Particuliere Synode kortweg te staan: "De Classis Barneveld vraagt bespreking van de opleiding." Ds. W. de Hengst had toegezegd zijn gedachten hierover op papier te zetten, maar moest daar enkele malen aan herinnerd worden.

Rijssen bleef moeite houden met de gang van zaken. In 1923 trok zij aan de bel "over de beweging van Ds. Kersten betreffende het stichten eener Hogeschool ter Opleiding voor aankomende predikanten." Met 15 tegen 5 stemmen verklaarde de classis Barneveld zich tegen "het bouwen eener school." Het geduld van de Rotterdamse predikant werd zwaar op de proef gesteld, maar met grote vasthoudendheid bleef hij proberen de gemeenten van de noodzaak van deugdelijke opleiding te doordringen. En niet tevergeefs!

Overigens is het frappant dat een afdeling van Rijssen (Eschkerk), Nijverdal, blijkbaar zoveel zelfstandigheid had dat ze als een van de eerste gemeenten collecteerde voor de nieuw school, lijnrecht tegen het gevoelen van de moedergemeente in.

Nogal bijzonder is ook het beroep dat ds. Kersten op 23 maart 1922 in De Saambinder vermeldde: "Oud-Geref. Kerk te Doetinchem. Beroepen A. Spijkhoven te Driebergen." Het betrof een persoon en een gemeente die helemaal niet tot het kerkverband behoorden. En dan nog wel een oefenaar...!

Langzaam maar zeker groeide het besef dat opleiding van toekomstige dienaren des Woords onmisbaar is. "De opleiding, mits goed geleid, zal de diamant polijsten en te heerlijker doen fonkelen," schreef ds. Kersten.

Niet overal was dat besef echter aanwezig. Tijdens de synode van mei 1912 notuleerde scriba Kersten: "'t Is hen, die dit jaar enige leiding ontvingen (Kok, Van Neerbos en Verhagen –L.V), soms tot ontmoediging geweest, dat er met minachting door enkelen over die leiding gesproken werd. Laten dezulken hunne bezwaren nu hier bekend maken. Dat ze zich de moeite eens getroosten de lessen bij te wonen, ze zullen zien: hoge dingen worden er niet gezocht."

Nog in 1928 stelde de classis Giessendam voor om het oefenaarschap in ere te herstellen en ook om de eis te laten vervallen dat iemand een jaar lid moet zijn voordat hij zich voor het predikambt kan aanmelden. Beide voorstellen werden afgewezen.

In hetzelfde jaar vroeg Rijssen (Eschkerk) of een ouderling die daarvoor gaven had een huwelijk mocht bevestigen en een stichtelijk woord mocht spreken. De classis wees echter "op de nu bestaande middellijke gangen, om die stipt uit te voeren, om geen andere mensen te aanvaarden als die van God bekeerd en geroepen zijn en die door de rechte deuren inkomen. En bij hoge uitzondering mogen ouderl. een huwelijk bevestigen."

Mogelijk werd ouderling H. Ligtenberg bedoeld. Na enige aarzeling ging hij alsnog de "middellijke gangen": hij werd in 1931 door het Curatorium toegelaten tot de Theologische School. Hij had al enkele weken een stichtelijk woord gesproken in Rijssen, maar toen hij tijdens de curatoriumvergadering een proefpreek moest houden, liep hij vast. "Goed zo!" was de reactie van docent Kersten, die zich reeds lang ergerde aan het feit dat mensen zonder opleiding en voorbereiding opeens een stichtelijk woord moesten kunnen spreken ten bewijze van de waarachtigheid van hun roeping. Ligtenberg ging de noodzaak van opleiding steeds meer inzien, in

tegenstelling tot zijn Rijssense mede-ouderlingen. Na ruim een half jaar studie kreeg hij alsnog preekconsent.

Studenten

Na de vereniging van 1907 kwamen achtereenvolgens H. Kieviet, J. Fraanje, B. van Neerbos, A. Verhagen, M. Hofman en A. de Blois via het oefenaarschap tot de volle bediening. Alleen van Fraanje is ons niet bekend dat hij opleiding ontving. De anderen combineerden hun oefenaarschap met enige (zelf)studie.

Dat De Blois oefenaar en student tegelijk was, had ook als reden dat hij (net als later D. L. Aangeenbrug) al preekte voordat hij tot de Gereformeerde Gemeenten toetrad. De Blois kreeg onderricht van ds. W de Hengst, die van 1916-1926 docent was. Vóór de aansluiting bij het kerkverband had De Blois al les gekregen van ds. P. van der Heijden.

Ook Van Neerbos voltooide dus een korte opleiding.

Met anderen ging het echter minder vlot. Waarschijnlijk werden A. Verhagen en J. Overduin jr. bedoeld toen op de synode van 1913 laconiek werd gerapporteerd: "Twee broeders zijn er die geen leiding ontvangen. De commissie hoort althans van die broeders in betrekking tot de leiding niets."

Het rapport aan de synode van 1916 vermeldde: "Br. (J.) Overduin gevoelt meer voor 'vrije studie', terwijl Br. Hofman de leiding van Ds. Janse dankbaar ontvangt."

Overigens kreeg Overduin samen met zijn zwager R. Kok toch wel enige tijd les. Beiden waren door hun eerste huwelijk schoonzoon van diaken C. Segers uit Lisse. Beiden verloren hun vrouw kort na de geboorte van een dochttertje. Beiden waren ze, als eersten, student zónder tegelijk als oefenaar een gemeente te dienen.

De gemeente van Axel mocht Overduin in 1916 ook niet als oefenaar beroepen, besloot de classis Middelburg, die uitsprak dat "dit onkerkelijk is" (overigens bedankte nog geen twee jaar later een ouderling in Axel voor zijn herverkiezing vanwege de inhoud van de preken die student Overduin er inmiddels had gehouden).

Voor de gemeenten was het even wennen dat de nieuw studenten niet direct gingen preken.

De classis Barneveld sprak op 27 maart 1912 over "Reinier Kok, die is goedgekeurd wat roeping en bekering betreft, maar toch tot heden moet zwijgen."

De classis vond het maar raar dat Kok na zijn toelating door de classisvergadering in Lisse op 26 september 19113) niet direct de kansel op mocht en vroeg op de Generale Synode (mei 1912) of dat niet anders kon. De synode liet die beslissing echter aan de Commissie van Toezicht en de docent over.

Het was een bewuste keuze geweest, zo bleek uit het rapport van de deputaten naar artikel 49 van de DKO dat tijdens deze synode ter sprake kwam: "'t Behaagde de Heere dit jaar weder een jongeling uit te stoten tot de prediking Zijns Naams. Door de classi Amsterdam bijgestaan door enkele uwer deputaten, werd hij onderzocht. Met algemene stemmen werd besloten bedoelden jongeling, eer hij voor de gemeente optreden zou, enige leiding te geven.

En aan ds. Janse en Ds. Kersten werd de zorg daarvoor toebetrouwd; terwijl een tweetal broeders op die Classe op zich namen alle onkosten te dragen. Te meer verblijdde dit onderzoek, daar vóór dezen jongeling een tweetal personen (ds. W. Hendriksen van de Oud Gereformeerde Gemeente te Amsterdam en de Amsterdamse ouderling C. Hol -LV) werden gehoord, met wien de vergadering geen vrijmoedigheid vond de weg op te gaan."

Kok was na de classisvergadering "in stille verwondering" naar huis teruggekeerd,

schreef hij vele jaren later. Hij onderkende het nut van de lessen die hij kreeg. Zijn leermeesters "waren als smeden van de Heere geschonken om ploeg en spade, bijl en houweel te scherpen."

Op 24 september 1912 kreeg hij alsnog proponentsbevoegdheid, maar voorlopig alleen in de classis Goes. Vanaf 30 juni 1913 mocht hij in alle gemeenten voorgaan. Prompt kreeg hij een uitnodiging van de grote gemeente in Rotterdam (Centrum), maar daarop antwoordde hij dat hij "nog enigen tijd wenste verschoond te blijven voor deze Gemeente op te treden wegens besef van geringheid in hem zelve daartoe."

De "Bijzondere Generale Synode" van 3 september 1912 onderschreef unaniem de noodzaak van opleiding van de toekomstige dienaren des Woords: Het ligt "op de weg der kerken ook de middellijke weg te bewandelen, want de Heere werkt niet alleen onmiddellijk. Eer David koning werd, leerde God in jarenlange vervolging door Saul zijn vingers ten oorloge; eer de apostelen uitgezonden werden, hadden ze een driejarige opleiding en ach, de Heere klaagt: "Mijn volk gaat verloren, omdat 't geen kennis heeft." Ook onze catechismus spreekt er van in Zond. 38, dat de scholen (daar worden de Hoge Scholen bedoeld) onderhouden worden."

Reeds toen, in 1912, werd erover gesproken "een onzer leraars te benoemen, die des Zondags de vacante gemeenten op de beurt dient, en voorts zich geheel geeft voor de leiding der aankomende leeraren." Ds. Kersten bedankte echter voor deze benoeming en ds. Janse daarna ook. Eerst in mei 1996 werd het idee van een fulltime docent verwerkelijkt.

Er was dus sprake van een 'tweesporenbeleid' voor de toelating tot het predikantschap, zoals duidelijk bleek op 13 juli 1915, toen een oefenaar (A. Verhagen) en een student (R. Kok) tegelijkertijd door de Particuliere Synode van het Zuiden geëxamineerd werden. In 'hetzelfde jaar werd gesproken met W. Roos te Nieuwerkerk aan de IJssel > A. van Zon te Dordrecht en J. van Wier, lid te Amsterdam.

Ze werden wel predikant maar niet in de Gereformeerde Gemeenten

Het examen van student J. Overduin werd in 1915 uitgesteld en zou nog ruim drie jaar op zich laten wachten. Kok studeerde vier jaar en Overduin uiteindelijk zo'n vijf jaar. Ds. G.H. Kersten was in die tijd docent en ds. A. Makkenze enige tijd hulpdocent. Ds. Janse gaf vanwege zijn gezondheidstoestand op het laatst van zijn leven geen les meer. Ds. Kersten bedankte in 1916 als "lesgevend leraar," waarna de synode ds. W. de Hengst in zijn plaats benoemde. Tot dat ogenblik was ds. de Hengst niet te overreden geweest om de opleiding ter hand te nemen.

De opleiding van de studenten werd door de predikanten aan huis verzorgd. Pas in 1927 werd een Theologische School geopend (op 13 januari 2002 driekwarteeuw geleden). Inmiddels was ds. de Hengst met emeritaat gegaan en was ds. Kersten weer docent geworden.

De eerste studenten na de opening van het schoolgebouw waren M. Heikoop en W.C. Lamain (in de kerkenraadnotulen van Barneveld aangeduid als "Hijkop" en "Lemijn"; die laatste naam werd overigens door veel mensen uitgesproken zoals ze het geschreven zagen, in plaats van als "Lamèn"). Heikoop werd student toen Lamain al ging preken. Toch zijn beiden tegelijkertijd, in 1929, predikant geworden.

Zeven oefenaars en een catecheet

De Theologische School is sinds de opening nooit zonder studenten geweest, al was het er van 1929-mei 1930 en van najaar 1930-1931 maar één (P. Honkoop sr.). De

school telde de meeste studenten in 1946/1947 (veertien) en de periode 1960-1971, toen er soms dertien waren.

In de jaren **1929 tot en met 2000 begonnen 133** mannen de studie aan de Theologische School.

Vier van hen beëindigden hun studie voortijdig (B. Roest, L. Vogelaar - later werd hij alsnog predikant -, J.M. Commelin en M.J. Visser).

Twee anderen voltooiden de studie wel, maar werden geen predikant (J. van Dijke en dr. ir. M. Burggraaf).

F. Mallan was de jongste student, A. Kok de oudste.

We kunnen concluderen dat het oefenaarschap in de beginjaren van de Gereformeerde Gemeenten in principe een opstapje naar het ambt van predikant was. Daarmee werd meer de traditie van de Kruisgemeenten dan die van de Ledeboerianen voortgezet.

De meeste oefenaars kregen enige opleiding, en daarna kregen enkelen een opleiding zónder oefenaar te zijn.

Dat laatste werd uiteindelijk -het was wel even wennen!- de gewone weg naar het ambt van herder en leraar. Het oefenaarschap bestond alleen nog voort doordat enkele voorgangers tientallen jaren een stichtelijk woord spraken zonder tot de volle bediening te komen: M. Remijn (1858-1937), H. Van Schothorst (1865-1938) en L. Wijting) (1873-1959).

Wijting was al 28 jaar oefenaar toen hij in 1932 tot de Gereformeerde Gemeenten toetrad. Daarna was hij het nog 27 jaar, al kon hij de laatste twee jaar niet meer voorgaan. Hij had geen vrijmoedigheid om zich tot predikant te laten bevestigen.

Remijn werd daarvoor in 1913 wél onderzocht, maar de classis Goes besloot met grote meerderheid hem niet tot het predikantschap toe te laten.

Van Schothorst werd in 1912 niet geëxamineerd, omdat hij nog maar kort in Amsterdam werkzaam was. Vier jaar later hield hij met goed gevolg een proefpreek voor de classis Amsterdam, maar het verdere onderzoek stelde hij zelf uit. En van uitstel kwam afstel.

Remijn en Van Schothorst bleven oefenaar. Vele jaren hebben ze in alle eenvoud de gemeenten gediend. Ze zijn kort na elkaar overleden, Remijn in 1937 en Van Schothorst in 1938.

Deze drie oefenaars waren voor kortere of langere tijd als lerend-ouderling aan een gemeente verbonden. Dat gold later ook voor D.L. Aangeenbrug (1891-1984), die zich in 1942 met de meerderheid van de Christelijke Gereformeerde Kerk te Leerdam bij het kerkverband aansloot, en L. Vogelaar (1917-1996) te Zoetermeer, die door bijzondere omstandigheden enige tijd (1961-1962) lerend-ouderling was voordat hij predikant werd.

De Scherpenzeelse ouderling B. Roes (1892-1974), landelijk bekend als catecheet, sprak tijdens trouw- en rouwdiensten een stichtelijk woord en las in zijn eigen gemeente weleens zelfgemaakte preken voor, maar tot een volwaardig oefenaarschap kwam het niet. Zijn studie aan de Theologische School moest hij in 1930 reeds na zo'n vier maanden afbreken, omdat hij onoverkomenlijke bezwaren had tegen de verhuizing naar Rotterdam die destijds verplicht was.

P. Kolijn (1863-1952) werd in 1921 student, maar wilde niet studeren, zodat hij al snel moest stoppen met preken. Dat gebeurde in de tijd dat hij in Terneuzen ouderling bij ds. Van Neerbos was. Over Kolijn later meer. Hij zou uiteindelijk buiten de Gereformeerde Gemeenten tientallen jaren als oefenaar werkzaam zijn.

Ook J. van Vliet (1861-1928) wilde niet studeren. Van 1904-1913 was hij oefenaar in

de Christelijke Gereformeerde Kerk van Vlaardingen geweest. In die tijd preekte hij al weleens in de Gereformeerde Gemeenten. Zo ging hij in de jaren 1906-1908 minstens twaalf keer voor in Zeist. Van 1913- 1920 diende hij de Christelijke Gereformeerde Kerk te Boskoop. Met een deel van die gemeente sloot hij zich in 1921 aan bij de Gereformeerde Gemeenten. Kort tevoren had hij al bedankt voor een beroep van de Gereformeerde Gemeente in het Amerikaanse Sioux Center. De kerkenraad van Benthuizen wilde hem samen met Boskoop beroepen, maar dat vond geen doorgang. Hij bleef uitsluitend aan de Boskoopse gemeente verbonden. De Particuliere Synode van het Noorden liet Van Vliet in 1922 "na brede bespreking en niet zonder bezwaar" toe als oefenaar, maar hij mocht (behalve de preekbeurten die hij al had afgesproken) voorlopig alleen diensten in Boskoop vervullen. Ondertussen moest hij de opleiding bij ds. de Hengst gaan volgen. De ruim 60-jarige Van Vliet vond zichzelf daarvoor echter te oud en meende dat de eis ook niet op Gods Woord gegrond was.

Nog in datzelfde jaar verliet hij het kerkverband en werd zonder verdere studie predikant van de Oud Gereformeerde Gemeente te Dordrecht. Daar bleef hij tot zijn overlijden in 1928.

Uit het leven van ds. D. Chr. Overduin¹

... Tijdens de manslidmatenvergadering van 14 januari 1926 stelde de kerkenraad van Nieuw-Beijerland het volgende tweetal voor aan de gemeente: ds. D. Chr. Overduin, en ds. A. Verhagen. Ds. Overduin werd verkozen. In de notulen van die vergadering staat de verzuchting te lezen: "Mocht de Koning van Zijn duur gekochte Kerk 't harte Zijns knechts neigen tot ons over te komen, en hem als een geschenk uit Zijn lieve Vaderhand aan de Gem. geven."

Ds. Overduin nam het beroep aan. In de kerkenraadsnotulen van 19 februari 1926, art. III staat daarover: "Van zelf komt het allereerst ter sprake 't grote voorrecht, dat het de Heere behaagd heeft het hart van Zijn knecht, ds. D. C. Overduin te neigen de op hem door ons uitgebrachte roeping te mogen opvolgen, en wel zo, dat hij met vrijmoedigheid en blijdschap des harten tot ons hoopt over te komen om andermaal de Herdersstaf onder ons op te nemen. We hebben geen andere woorden om ons uit te drukken dan deze: de Heere heeft aan ons grote dingen gedaan, dies zijn wij verblijd." Op zondagmorgen 18 april 1926 werd ds. Overduin "door zijn oude vader, ds. Jacobus Overduin, emeritus predikant der Ger. Gem. te Lisse" bevestigd. De bevestigingstekst was Johannes 10:16a: "Ik heb nog andere schapen, die van deze stal niet zijn", terwijl de intreetekst het vervolg van die tekst was: "deze moet Ik ook toebrengen" (Joh. 10:16b).

De tweede ambtsperiode te Nieuw-Beijerland duurde maar ruim een jaar: in april 1927 nam ds. Overduin "het beroep naar Giessendams gemeente aan, waardoor onze gemeente ter bestemder tijd weer herderloos zal zijn", zoals de kerkenraadsnotulen dat weergeven.

Tijdens die tweede periode in Giessendam was het gemeentelijk opnieuw een goede tijd. De gemeente, vooral Gods volk onder hen, hing sterk aan hun herder en leraar vanwege zijn prediking en pastoraat.

Onenigheid over predikantenopleiding

¹ F. van Holten. *Niets uit ons, maar 't al van Hem*. DEN HERTOOG - HOUTEN

Het was in die jaren tamelijk roerig in de Gereformeerde Gemeenten, en daarbij speelde vooral de opleiding van de aanstaande predikanten een grote rol. Het is goed te verstaan dat een sterke, ordelievende persoonlijkheid als ds. G.H. Kersten er krachtig naar streefde vooral op twee punten orde te verkrijgen: een leven bij de aangenomen kerkorde, en op het gebied van de opleiding van predikanten. Ds. Kersten hamerde er voortdurend op dat een ordelijk kerkelijk leven noodzakelijk is voor het welzijn van de kerk.

Over de zaak van de opleiding van de aanstaande predikanten is in die jaren heel wat te doen geweest. Van ds. J. Fraanje is de uitspraak bekend: "Preken is niet te leren!" en zoals hij dachten er velen. Men was, om de woorden van ds. W. de Hengst aan te halen, "onmiddellijkheidsdrijver" in mindere of meerdere mate. Dat betekende dat men niet inzag dat het de gewone weg des Heeren in Zijn kerk is dat de toekomstige predikanten een scholing ontvangen. Zelfs ten tijde van de oud-testamentische profeten waren er al scholen voor de profetenzonen. De rechte prediker is doorgaans degene, die zowel genade als gaven ontvangen heeft van de Heere. De vraag waar het hier om gaat is of de Heere, Die de grote Soeverein is, die gaven nooit eens kan schenken buiten de normale opleiding om. Daar zou de kerk onzes inziens altijd oog voor moeten hebben. Als dat Hem behaagt bouwt Hij Zijn kerk door kolensjouwers en ketellappers! Maar het is natuurlijk niet zomaar dat er in de Kerkorde een artikel is opgenomen voor de toelating van hen tot het predikambt, die over "singuliere", dat is, bijzondere gaven beschikken.

Velen in de Gereformeerde Gemeenten waren uit kringen afkomstig waar men uit nood in de gezelschappen gezocht had naar geestelijk voedsel, toen dat in vele kerken niet meer geboden werd.

Uit die periode had men een zeker wantrouwen overgehouden ten opzichte van bestudeerde predikanten. Soms ging men daarin te ver, wanneer men zulke predikanten op grond van hun studie eenvoudigweg betitelde als "letterknechten". Uit die tijd en uit die kringen stammen uitdrukkingen als: "Het zit bij hem een voet te hoog." Daar werd mee bedoeld: wel in het verstand (het hoofd), maar niet in het hart. Dat zal zeker wel voorgekomen zijn, en wellicht heel dikwijls. Maar de tegenstelling tussen verstand en hart is vals. De geestelijke kennis moet zowel in het verstand als in het hart zetelen. Niet voor niets spreekt de Schrift over "verlichte ogen des verstands" en over het liefhebben van de Heere, onder andere, met "geheel het verstand". De ware geestelijke kennis moet zelfs door de "oorpoort" binnenkomen. Het geloof is immers uit het gehoor, als het God behaagt de prediking te heiligen aan de harten en levens van de hoorders.

Velen zagen dat toen niet in. Men sprak over tweeërlei dominees, namelijk "van achter de ploeg", en "van de fabriek". Dit sprak toen velen aan, en doorgaans waren dat ook degenen die niets voelden voor christelijk onderwijs en voor politieke activiteit.

Die afwijzing wortelde echter veelal dieper dan in bekrompen onbegrip of star conservatisme.

Er was in rechtse kerkelijke kringen een grote huiver voor alles wat zou kunnen leiden tot een strakke organisatie. Men zag de eigen kerken nog sterk als een "noodwoning". Men had het grote voorbeeld voor ogen van de Gereformeerde Kerken, waar door en in het voetspoor van dr. *Abraham Kuypers* alles tot in de puntjes was geregeld en georganiseerd.²

---

² Het sterke drijven van Ds. Kersten om geen oefenaars meer toe te laten streed in feite tegen Artikel 8 van de Dordtse kerkorde. In de bloeitijd van de Kerk, met een groot aantal leraars, werd toch ruimte gelaten dat de Heere mannen roept om te preken, het Woord uit te leggen, hoewel ze geen roeping

In rechts-kerkelijke kringen achtten velen in de trant van Kohlbrugge dat alles "vlees" was, weliswaar vroom vlees, maar toch: vlees.

Er is heel wat geschreven over de zeer diepe tegenstellingen tussen Kuyper en Kohlbrugge. Met name het aanvaarden van de moderne staat en het loslaten van de theocratie volgens artikel 36 van onze Nederlandse Geloofsbelijdenis waren velen een gruwel. Wie dit alles niet mee laat wegen doet degenen die bovengenoemde bezwaren delen groot onrecht aan.

Volledigheidshalve vermelden we nog, dat ds. G.H. Kersten de Theologische School geleidelijk wilde uitbouwen tot een peil, *dat het onderwijs aan de universiteiten zou benaderen*.³ Dat met inachtneming van het fundamentele uitgangspunt dat aan een waarlijk gereformeerde opleiding de godgeleerdheid met al haar hulpwetenschappen wordt onderwezen, en niet: godsdienstwetenschap, die ten diepste "neutraal" staat ten opzichte van de schriftuurlijke grondslag van de christelijke leer.

De scheiding van 1930

We grijpen nu terug naar wat hiervoor geschreven is over het independentisme van de gebroeders Overduin, met name van Ds. D. Chr. Overduin. We menen niet beter te kunnen doen dan hier op ruime schaal te citeren uit het in 1981 door wijlen mijn broer ir. C. van Holten uitgegeven boekje *In het jubeljaar, 1930-1980, 50 jaar Gereformeerde Gemeente in Hersteld Verband te Rotterdam*. Mijn broer heeft in dit boekje op waardige, voorzichtige en objectieve wijze de feiten die hij heel nauwkeurig had verzameld, geordend en weergegeven. Zelf zijn we daar ook bij betrokken geweest. Op zijn verzoek heb ik het manuscript nauwkeurig doorgenomen, wat toen geleid heeft tot een aantal wijzigingen en aanvullingen.

Op de synode, gehouden te Barneveld op 20 februari 1930, was ds. J. Overduin wel aanwezig, maar ds. D. Chr. Overduin niet. Deze had wel een brief aan de synode geschreven. Daarnaast was er ingekomen een protest van de classis Giessendam betreffende de notulen van de vergadering op 9 februari 1928. Beide werden in behandeling genomen, en blijkens het verslag was de vergadering van mening dat er twee bezwaren waren: ds. D. Chr. Overduin werd onkerkrechtelijk handelen verweten, dat wil zeggen bezwaren niet op de juiste wijze indienen (op grond van het verslag van de vergadering op 9 februari 1928!) en - belangrijker - een ongereformeerd standpunt, dat ook in de prediking zou uitkomen. Er wordt hier niet vermeld wat dat standpunt inhoudt; we komen er nog op terug in het vervolg.

Het protest van de classis Giessendam werd afgewezen, omdat het veel te laat was ingediend en de gemaakte notulen reeds driemaal waren vastgesteld. Deze vermeldden verder, dat er geen aanklacht betreffende de leer van de gebroeders Overduin kon worden geformuleerd, omdat daarover geen klacht was ontvangen. Het afwezig zijn van ds. Overduin werd betreurd.

Het schijnt, dat later ook ds. J. Overduin is vertrokken, want we lezen verder: "We

---

ontvangen voor predikant. De status van lerend-ouderling is niet tegen de Schrift en is kerkelijk gewettigd. Het gevolg hiervan was, dat een aanzienlijk aantal oefenaars die zich aanmelden, buiten de gemeenten gehouden werden. Daardoor werden mannen geweerd waaronder er waren met grote genade en gaven. Geoefend in de geestelijke gangen en de kennis van de Drie-enige God. De Heere heeft dit in sommige gevallen bezocht met Zijn ongenoegen. Een zeer oud man die ds. Kersten heeft gekend en gewaardeerd, zei van hem: Hij heeft veel goed gedaan, als je maar niet aan zijn schuurtje timmert ....

³ Dit nobel streven behield ds. Kersten tot het eind van zijn leven. Dit was een van de redenen waarom hij dr. Steenblok zo sterk promoveerde om in de gemeenten les te geven, ondanks dat er bezwaar rees tegen het voorwerpelijk karakter van zijn Dogmatische lessen, die sterk gericht waren op de Wet des Heeren als fundament van het Evangelie.

vermoeden echter dat het afwezig zijn van de beide predikanten niet toevallig is geweest." Dat blijkt ook wel, als de brief van ds. D. Chr. Overduin aan de synode, in Barneveld bijeen, in behandeling komt. Hij zet daarin uiteen wat zijn standpunt is betreffende de dogmatische punten: *de doodsstaat van de mens; Gods welbehagen in Zijn uitverkorenen en de rechtvaardigmaking*.

Wellicht is een en ander bedoeld als een reactie op de in 1929 aangenomen zogenaamde "Rotterdamse Artikelen".

De Synode oordeelt, dat daarover het geschil niet loopt en benoemt een commissie die met de gebroeders Overduin (dus niet alleen ds. D. Chr. Overduin) en de classis Giessendam zal spreken over de gerezen moeilijkheden.

Wat waren die moeilijkheden? Om deze vraag te kunnen beantwoorden moeten we terug naar de notulen van zowel de vergadering in Rotterdam op 9 februari 1928 als die van de Synode van Barneveld op 20 februari 1930. De eerstgenoemde zijn niet volledig in De Saambinder van 26 april 1928 vermeld. Er blijkt veel meer gezegd te zijn, dan is vermeld. We citeren: "Aan het kerkelijk leven wordt de grond ondermijnd. Men voelt zich vrij; vrij in het preken, vrij in het handelen. De kerkelijke rechten *orden met voeten getreden."

Aldus de kerkrechtelijke bezwaren. Aanvankelijk was er geen aanmerking op de leer, althans niet formeel. Maar op de synode in Barneveld komen die wel naar voren.

We citeren weer: "De praeses zet uiteen, dat de genoemde bezwaren van tweeërlei aard zijn, namelijk bezwaren van kerkrechtelijke aard en bezwaren rakende de prediking. Dit wordt dan als volgt uitgewerkt: het independentisch standpunt verdraagt zich niet met het recht der kerk, door de Hervormers overeenkomstig Gods Woord bepleit. Dit standpunt mag niet getolereerd worden, het doet de gemeenten grote afbreuk. In de prediking wordt *te weinig de verantwoordelijkheid van de mens gehandhaafd*."

Ds. J. Overduin heeft reeds ernstige aanmerkingen op zijn prediking gehad, rakende de leer der heiligmaking. De beide leeraren hebben in te zien, dat de prediking niet eenzijdig mag wezen, opdat de gemeente en vooral het opkomend geslacht geen misbruik make van de leer der vrije genade."

Nu zijn deze notulen nog tamelijk beknopt van inhoud. In De Saambinder van 10 en 24 april 1930 vinden we meer bijzonderheden. In de eerstgenoemde Saambinder wordt een kort en zakelijk verslag gegeven van de sinds twee jaren - vanaf 1928 - gerezen moeilijkheden. Zowel het independentisme (het zich niet willen voegen naar de besluiten van meerdere vergaderingen, zoals classes en synoden) als de leer worden vermeld. Dus achteraf blijken er tegen de leer al sinds 1928 bezwaren te zijn geweest, hoewel we daarover in de diverse korte verslagen niets lezen.

Van de besprekingen met een deputatie wordt alleen de negatieve uitslag vermeld. Op inhoudelijke zaken wordt wat dat betreft, niet ingegaan. Wel wordt over een verbond tussen de beide predikanten gesproken: beiden gaan of beiden blijven.

De redacteur, ds. G. H. Kersten, uit de hoop niet meer over deze zaken te moeten schrijven. Maar in het nummer van 24 april komt hij veel feller en uitvoeriger op de zaken terug. De notulen van 9 februari 1928 worden geciteerd in volle omvang.

Nieuw is, dat van ds. J. Overduin wordt meegedeeld, dat hij van zijn broer zou hebben gezegd dat deze een independent was. Tevens wordt nu een verbinding gelegd tussen deze houding en de prediking, via een verwijzing naar Rome (!) en de Lutherse.

Ds. J. Overduin wordt verweten, de verantwoordelijkheid van de mens te weinig te benadrukken. De eeuwige raad Gods verdringt de wil des bevels, waardoor de onmacht van de mens teveel nadruk krijgt.

Benadrukt wordt verder, dat de politiek geen rol heeft gespeeld, maar dat alleen het kerkrecht en de leer in het geding waren.

In hetzelfde nummer vinden we elders opnieuw de redenen van de inmiddels gevallen scheiding. Er blijkt op 3 april 1930 een classisvergadering in Giessendam te zijn geweest, waarop deze scheiding zijn beslag kreeg. (In een brief van de kerkenraad van de gemeente te Sliedrecht was de breuk al aangekondigd. In die gemeente stond toen ds. J. Overduin, na op 28 augustus 1929 door zijn broer te zijn bevestigd).

Ds. D. Chr. Overduin zat deze classisvergadering voor en deelde mede, dat hij zich met de kerkenraad en een groot deel van de gemeente onttrok aan het verband der Gereformeerde Gemeenten, tenzij de gewraakte notulen van de vergadering op 9 februari 1928 werden ingetrokken. Van enige afwijking in de leer was hij zich niet bewust.

Het verslag vermeldt verder een woordenwisseling over het bedienen van vacante gemeenten, en zelfs de aanklacht, dat niet alleen de kerkelijke bepalingen, maar ook de belijdenisgeschriften, onder andere artikel 36 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis over het ambt der overheid, van nul en gener waarde werden geacht. Over de leer wordt vermeld een debat over de wil des besluits - Gods raadsplan dus - en de wil des bevels, dus de menselijke verantwoordelijkheid.

In feite gaat het hier over de al eerder vermelde klacht: de verhouding tussen Gods vrijmacht en de roeping van de mens. Tussen deze bestaat een spanning, die door ds. D. Chr. Overduin eenzijdig zou worden belicht, omdat hij alleen onderscheidde tussen de geopenbaarde en de verborgen dingen, en het bezitten van twee willen een onmogelijke zaak achtte.

De besprekingen leidden niet tot overeenstemming en de kerkenraad van Giessendam vertrok met haar predikant, ds. Overduin. Ds. J. Overduin had zich al per brief onttrokken, met de kerkenraad en de gehele gemeente te Sliedrecht.

Uiteraard betreuren we allen deze breuk, die behalve door objectieve factoren onzes inziens ook is bepaald door bepaalde karaktereigenschappen van de beide hoofdpersonen: ds. G.H. Kersten en ds. D. Chr. Overduin. Beiden waren karaktervolle mannen, die niet voor elkaar opzij gingen.

Ds. J. Overduin is waarschijnlijk met zijn broer meegegaan; de vraag rijst, of banden des bloeds een geldige reden zijn om gemeenschappelijk een kerkverband te verlaten. We menen van niet. Het verwijt van independentisme heeft een duidelijke kern van waarheid; reeds in 1908 waren daarover al moeilijkheden gerezen. Predikanten en kerkenraden hebben zich binnen de grenzen van de autonomie van de plaatselijke gemeente over zaken van liturgie enzovoort te houden aan het gezag van de meerdere vergaderingen.

In de Gereformeerde Gemeenten in Hersteld Verband, zoals de drie gemeenten te Rotterdam, Sliedrecht en Giessendam zich na de scheiding in 1930 noemden, heeft nooit een innige onderlinge samenwerking bestaan. Er bestond op allerlei gebied een grote vrijheid. Wellicht is dit terug te voeren op de independentistische gevoelens.

Wat betreft de bezwaren op het gebied van de leer: deze zijn later in groter verband teruggekeerd, namelijk bij de splitsing in 1953. Het standpunt, dat de mens verantwoordelijk blijft en dat de Goddelijke soevereiniteit nooit een reden voor iemand mag zijn om zich achter zijn onmacht te verbergen, is volledig Bijbels en zal door niemand mogen worden bestreden. We behoeven ons daarvoor ook niet op Hellenbroek te beroepen (zie deel III van zijn leerboek, over de Goddelijke eigenschappen, vraag en antwoord 22 tot en met 25), maar we bezitten een duidelijke tekst in 2 Korinthe 5:20: "Wij bidden van Christus' wege: Laat u met God verzoenen."

Wij wijzen er overigens op, dat dit leerboek door ds. Overduin altijd is gebruikt bij de catechisaties, en dat het hem in de mond gelegde "knoeierijen van Hellenbroek te zijn, om van een wil des bevels te spreken" moet worden uitgelegd zoals reeds werd vermeld: wel geopenbaarde en verborgen dingen, volgens Deuteronomium 29:29, maar geen twee willen.

Wel deelde de weduwe van ds. mee, dat haar man overhelde naar het standpunt van de "bovenvaldrijvers", de zogenaamde supralapsaristen, maar aangezien de Synode van Dordrecht van 1618/1619 in de zaak tussen boven- en benedenvaldrijvers geen uitspraak heeft gedaan, menen we dat er voor beide standpunten ruimte moet zijn en ook bestaat.

We staan hier voor het dilemma, dat enerzijds gesproken wordt over het aan God bekend zijn van al Zijn werken van eeuwigheid af, en anderzijds de tegenwerking van de mens, het niet willen dat Hij de Koning over ons leven is. Enerzijds dus de roeping, anderzijds de verkiezing. Eenzijdig benadrukken van zowel het een (het alleen de wedergeborenen in de prediking betrekken) als het ander (de bekering opdringen) is fout. Beide zijden moeten evenwichtig naar voren worden gebracht. We menen te mogen stellen, dat ds. Overduin een krachtig en overtuigd prediker was, die wars was van alles wat van de mens komt, of enige deugd om God te behagen, en in zijn preken dit duidelijk naar voren wist te brengen.

Kortheidshalve verwijzen we naar preken die indertijd stenografisch zijn opgenomen door de heer Pors. In het bijzonder noemen we die van 10 maart 1938, waar op de bladzijden 10, 11, 14 en 15 over de Raad Gods wordt gesproken, en die van 27 februari van hetzelfde jaar, bladzijde 5 en 6 waar alle mensenwerk wordt afgesneden, en voorts bladzijde 9, 10, 16 en 23 ("naakt aan de dijk gezet worden" was naast andere een typerende uitdrukking) en om niet meer te noemen, de bladzijden 27, 34 en 35 van dezelfde preek.

Evenals Kohlbrugge, die overigens niet slaafs werd gevolgd, was hij een vijand van valse bevinding en het rusten daarop voor de eeuwigheid, maar had bij hem de ware bevinding – Christus alleen! - zijn juiste plaats. Het voorts in de bezwaren genoemde niet willen dienen in vacante gemeenten menen we krachtig te moeten bestrijden, Het was zelfs zo - wat ook vermeld wordt! - dat arme gemeenten om niet werden geholpen, in tegenstelling tot - en dat feit wordt in de officiële stukken nergens vermeld, maar werd door de informanten steeds genoemd - ds. G.H. Kersten, die voor preken elders veelal geen tijd had omdat zijn vele werkzaamheden, die het Kamerlidmaatschap met zich meebracht, naast andere taken dat beletten.

We bezitten onvoldoende informatie om iets te kunnen zeggen over eventuele bezwaren tegen artikel 36 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis, en evenmin over de vraag of deze samenhangen met een afkeer van de SGP. De scheiding deed bij vele gemeenteleden deze partij uit de gratie geraken - een onzes inziens ongeoorloofde doortrekking van de antipathie tegen een bepaald persoon naar de meer algemene politiek.

Een nergens door de bronnen gestaafde bewering, die evenwel via de mondelinge traditie wordt vernomen, is dat er een antinomiansewgrondslag bij ds. Overduin aanwezig zou zijn geweest. Onder dit verschijnsel verstaan we een streven om zich van de Tien Geboden niet veel meer aan te trekken. Hieruit vloeit dan voort een ongebonden, libertijnse levenswandel met veronachtzaming van de heiligmaking en het houden van de regel der wet in het leven der dankbaarheid. We menen deze, overigens nooit officieel geuite aanklacht van de hand te moeten wijzen. Zelfs Kohlbrugge heeft men dit voor de voeten geworpen. Van Huntington geldt het zelfde. Maar waar is, dat ds. Overduin nooit van het Evangelie een nieuw wet heeft kunnen

maken.

Iemand die hem goed gekend heeft, het schoolhoofd Alexander van Bochove, heeft na de scheiding van 1930 gezegd: "Ds. Overduin is onberispelijk in leer en leven, maar alleen doet hij weleens uitdrukkingen die feitelijk niet op de kansel behoren." In de kerkbode van de Gereformeerde Gemeente in Hersteld Verband te Rotterdam, no. 8 en 9 van de 14e jaargang, is een verslag opgenomen van de gebeurtenissen in 1930.

Hierin wordt onder meer vermeld, dat er nog een verzoenende brief door ds. Overduin is verzonden aan ds. Kersten, maar dat een heling van de breuk niet meer mogelijk bleek. Ds. Kersten zou geantwoord hebben: "De Heere richte tussen mij en tussen u!" Voor zover bekend, hebben deze beide leraren elkaar nooit meer ontmoet, ook niet bij de dood van ds. Overduin in 1946. We vertrouwen evenwel dat ze elkaar Boven hebben ontmoet!

Ds. Mallan deelde ons mee dat ds. Kersten na de dood van ds. Overduin tegen zijn studenten zei, dat de overledene zeker zalig geworden was.

Het spreekt vanzelf, dat zo'n breuk geen geringe zaak is, veel opschudding veroorzaakt en door families en wellicht ook gezinnen heen snijdt. Als liefde verandert in haat, is er geen ding zo kwaad, zegt het spreekwoord terecht. In de kerkhistorie komen zulke zaken helaas meer voor en een heling van de eenmaal geslagen breuk komt helaas zelden of nooit voor. Men groeit integendeel van elkaar af, al wordt er nu - mijn broer schreef dit in 1981 - door een of twee generaties later, wat meer genuanceerd over gedacht.

In 1930 was de stemming bepaald grimmig, wat blijkt uit een kort artikel "Droeve dingen" in De Saambinder van 12 juni 1930. Hierin spreekt de schrijver zijn verbazing uit over de naam Hersteld Verband en trekt een parallel met de groep-Geelkerken, die in 1926 na de bekende Synode te Assen uit de Gereformeerde Kerken trad en dezelfde naam aannam. Er is echter tussen beide kerken nooit enige binding geweest, en ook het verschil in ligging geeft geen enkele aanleiding tot zo'n opmerking.

Het is hier niet de plaats om de geschiedenis van de gemeenten te Sliedrecht en Giessendam uitvoerig te verhalen. We vermelden daarom slechts de voornaamste feiten. Sliedrecht bleef bediend worden door ds. J. Overduin tot 1957 en daarna enige tijd door ds. D. Chr. Overduin Jzn., en zocht en verkreeg in 1962 aansluiting bij de Christelijke Gereformeerde Kerken. Giessendam werd eerst door ds. D.C. Overduin, later door ds. J. Overduin pastoraal verzorgd.

In 1938 werd ds. J. van der Poel er oefenaar, waarna hij in 1939 door de toenmalig eveneens oud-gereformeerde, later christelijk gereformeerd predikant ds. M. Overduin werd bevestigd tot herder en leraar.

Deze gemeente is nu oud-gereformeerd. Vanaf 1962 was de naam "In Hersteld Verband" dus weinig zinvol meer, maar ze werd door de enig overgebleven gemeente, die in Rotterdam, toch gevoerd. In 1980 ging deze gemeente over naar het verband van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland.

Zo was dan helaas, op de classisvergadering van 3 april 1930 de breuk ontstaan. De gemeenten Sliedrecht en Giessendam waren buiten het kerkverband van de Gereformeerde Gemeenten geraakt.

Ds. Overduin bewoonde de pastorie in Giessendam, maar door middel van een deurwaarders-exploit werd hij gesommeerd deze te verlaten. De toenmalige burgemeester van Giessendam bood aan ds. Overduin aan stappen te doen om dit te verhinderen. Ds. Overduin was daar erkentelijk voor, maar hij wilde niet met steun van de wereldlijke overheid aan de Gereformeerde Gemeenten onthouden wat hun van rechtswege toekwam.

Men was toen te Giessendam bijzonder gebeten op degenen "die hun leraar niet hadden geduld." We doen hier uiteraard geen uitspraak over, maar we vermelden dit slechts volledigheidshalve. Ons is een gedicht toegezonden dat op wel zeer felle wijze hiervan getuigenis geeft. Zo fel, dat ik niet in dit boek wilde opnemen. Te Giessendam werden kerkgebouw en pastorie verlaten, op bevel. De gemeente van Giessendam kwam daarna in een school bijeen.

Behalve in Sliedrecht en Giessendam was er ook in Rotterdam, waar ds. Overduin predikant was geweest, een groep die zich afscheidde en een beroep op hem deed. Geen beroep in de gebruikelijke zin, gedaan door een kerkenraad, want die bestond vanzelfsprekend nog niet. Reeds voor de scheiding hadden sommigen, bijvoorbeeld op feestdagen, de reis naar Giessendam ondernomen om hem te horen preken, ja, zelfs voordien, toen hij nog in Ridderkerk stond, trok hij Rotterdamse hoorders.

Op 29 mei 1930, op Hemelvaartsdag, nam hij afscheid van de gemeente Giessendam, omdat hij het beroep naar Rotterdam had aangenomen. De afscheidstekst was Johannes 20:17: *"Jezus zeide tot haar: Raak Mij niet aan, want Ik ben nog niet opgevaren tot Mijn Vader; maar ga heen tot Mijn broeders, en zeg hun: Ik vaar op tot Mijn Vader en uw Vader, en tot Mijn God en uw God."*

Op zondag 1 juni 1930 vond de eerste dienst in het gebouw "De Eendracht" in Rotterdam plaats.

1. Uit het leven van voorganger Marinus Remijn

Oude Paden 1 september 2004, L. Vogelaar

De oefenaar van Oosterland

Predikant is hij nooit geworden. Als oefenaar heeft M. Remijn echter zo'n 37 jaar Gods Woord uitgedragen, eerst bij de Ledeboerianen, daarna in de Gereformeerde Gemeenten. In Zeeland was hij geboren en daar werd hem ook tweemaal een gemeente toebetrouwd. Maar eerst werd hij ouderling, al moest hij toen aanvankelijk zeggen: "Ik heb er nu geen lust meer in."

Op 2 maart 1858 werd Marinus Remijn in een arbeidersgezin in Sint Philipsland geboren. Zijn ouders waren Dingenis Remijn en Janna Wagemaker. Marinus was zes jaar toen het gewicht van de eeuwigheid ging drukken. Daarvoor werd de bekeringsgeschiedenis van Christina van den Brink gebruikt, die zijn broer aan het lezen was. Marinus voelde nu de noodzaak om bekeerd te worden. Op een nacht werd hij wakker en riep: 'Leeft moeder nog? Ze is nog onbekeerd.'

En hij wist dat hij dat zelf ook was. Later gingen die indrukken voorbij en Marinus diende de wereld naar de lust van zijn hart. Hij was een onverschrokken vechtersbaas en het kroegbezoek was hem een tweede natuur geworden. Marinus groeide op tot een "man die, in aanmerking genomen zijn imponerende gestalte, denken deed aan Saul die van zijn schouderen en opwaarts hoger was dan al het volk."

Hij verdiende de kost als timmerman en trouwde op 6 mei 1880 met de 23-jarige Maria Hendrina van den Hoek. Het huwelijk bleef kinderloos.

Een weg van ontdekking

Toen Marinus 21 jaar was, hield de Heere hem staande, zo werd later uit zijn mond opgetekend (in een prekenbundel van Remijn werd vermeld dat dit rond zijn 32e jaar gebeurde). Het was winter en Remijn zocht vertier op het ijs. Aan aards plezier had hij genoeg. Met kracht kwamen hem echter de woorden voor: 'Saul, Saul, wat vervolgt gij Mij? Het is u hard de verzenen tegen de prikkelen te slaan.'

Hij ging de grootte van zijn schuld en de waarde van zijn onsterfelijke ziel zien. Toen vreesde hij dat de Heere hem van voor Zijn aangezicht zou wegdoen. Het bracht hem in grote nood. Als ik voor mijn dertigste niet bekeerd ben, dan zal het wel niet meer gebeuren, dacht hij. Vanuit een verbroken werkverbond zocht hij zijn gerechtigheid voor God te bewerken en hij was daar zelf nogal tevreden over. Toen werd hij echter ontdekt aan zijn doodslaaf in Adam en aan Gods gerechtigheid, waarvoor zijn beste werken niet konden bestaan. Zijn schuld reikte van de aarde tot de hemel.

Toen Remijn met al zijn eigen werk aan een eind kwam en moest omkomen, gaf de Heere echter opening in de weg der verlossing met de woorden: "Want de Zoon des mensen is gekomen om te zoeken en zalig te maken dat verloren was" (Lukas 19: 0).

De weg in Christus werd Remijn geopenbaard, maar toen werd het de vraag: is het ook voor mij? Door de grootte van de schuld leek dat onmogelijk. Wat een blijdschap was het dan ook toen de woorden: "Verlos hem, dat hij in het verderf niet nederdale" (Job 33:24) aan zijn ziel werden toegepast.

Veertien dagen leefde Remijn in die vreugde, maar daarop volgden weer zware bestrijdingen. De vorst der duisternis hield hem voor dat het alles bedrog was.

Remijn kreeg ook zijn vrouw tegen: o had ze geen leven, en zo kon hij zijn werk niet doen. Hij gaf haar zoveel mogelijk toe, en dat hield hij anderhalf jaar vol. Toen zocht de Heere hem echter weer op. Gesprekken met Gods volk werden ervoor gebruikt om Remijn tot zichzelf te brengen. Met schaamte zag hij terug op de anderhalf jaar dat hij afvallig in het dorre gewoond had. Hij moest zijn zonden bewenen en Gods trouw bewonderen, waarbij hij bepaald werd bij de woorden "Gij nu hebt met veel boelearers gehoereerd, keer nochtans weder tot Mij" (Jer. 3) Nog groter werd het wonder toen oefenaar N.H. Beversluis op Sint Philipsland dankdag kwam houden en het Woord bediende uit Klaagl. 3:23: 'Zij zijn allen morgen nieuw, Uw trouw is groot.' (volgens de prekenbundel preekte Beversluis over Klaagl. 3). Toen viel de gehele weg voor Remijn open en moest hij uitroepen: "Het zijn Uw goedertierenheden dat we niet vernield zijn." En dat krachtens Gods eeuwige liefde en door Christus' lijden en sterven, voor zo-een!

Strijd tegen lijdelijkheid

Het werd Remijns begeerte om Gods daden te vermelden. Spoedig kwam Gods volk hem opzoeken en mocht hij vertellen wat hem was wedervaren. Later verloor hij de mensen weer, want de Heere zegt: "Die Mij vindt, vindt het leven" en Remijn werd gewezen op de woorden "Wentel uw weg op den Heere, en Hij zal het maken.'

Een jaar later, in 1893' kreeg Remijn begeerte tot het ouderlingschap. Kort daarop kwamen ouderlingen van de Fliplandse gemeente hem opzoeken en zeiden dat ze hem kandidaat wilden stellen en dat hij niet mocht weigeren. Maar bij Remijn lag het inmiddels anders. "Jullie zijn een paar weken te laat," zei hij, "ik heb er nu geen lust meer in.'

Daarmee was hij van de plaats. Het gewicht van het ambt werd hem opgebonden. Toen kon hij er niet meer onderuit, en vol vreze aanvaardde hij het ambt. Op 20 juni 1894 was hij voor het eerst afgevaardigde tijdens een Algemene Vergadering van de Ledeboeriaanse gemeenten.

Met smart moest hij tijdens de huisbezoeken constateren dat velen zich in dodelijke lijdelijkheid achter hun onmacht verscholen. "Het deed ons zeer, " vertelde hij later, "als wij bij ons te land zo onbezonnen hoorden spreken over het stuk van bekering en (men) daar maar op los leefde, met God als schuldenaar te stellen wanneer Hij ons niet bekeerde." Zijn aandacht viel op Luk. 8:43-45' over de bloedvloeiende vrouw, die niet lijdelijk neerzat, maar alles in het werk stelde om van haar kwaal verlost te worden. De Heere deed echter wat zij niet kon hij genas haar naar lichaam en ziel.

Bestrijders vanbinnen en vanbuiten

'Gij zult ze van Mijnentwege waarschuwen", dat was Remijns taak. Meer en meer ging hij zien dat dit niet alleen op het ouderlingschap betrekking had, maar dat hij Gods Woord moest gaan uitdragen. Daartegen verzette hij zich echter. Wat zouden de mensen wel zeggen? De Heere sprak echter; 'Vrees niet voor hun aangezichten... Vrees niet voor hun woorden...'

Remijn ging naar ouderling J. van der Vliet, en die zei: "Nu, probeer het dan morgen eens." De duivel zat niet stil toen Remijn die zondagmorgen in de consistoriekamer

kwam: "Je had een boek mee moeten brengen!" Maar opnieuw was het: "Gij zult ze van Mijntwege waarschuwen.'

Toen heeft hij mogen spreken over de bloedvloeiende vrouw, en ook "s middags preekte hij. De bestrijders van binnen roerden zich, maar hij werd versterkt met de wetenschap: Als de vijand zal komen als een stroom, zal de Geest des Heeren de banier tegen hem oprichten" (Jes. 59:19b).

Bestrijders waren er ook van buiten, want niet iedereen was met zijn voorgaan ingenomen en sommigen maakten dat schriftelijk kenbaar. Toen Remijn tijdens een ledenvergadering verslag deed van zijn werkzaamheden, spraken 55 leden zich vóór zijn voorgaan uit, terwijl er 35 stemmen tegen waren.

Tijdens een classisvergadering in Nieuwerkerk, waarschijnlijk in september 1900, kreeg Remijn toestemming om ook in andere classisgemeenten voor te gaan. In zijn eigen gemeente verzette ouderling Van der Vliet, die hem volgens Remijns mededelingen eerst had aangemoedigd, zich nu tegen zijn voorgaan. De oefenaar bedankte daarop als ouderling en verantwoordde zich daarvoor per brief tijdens de algemene vergadering van 26 juni 1901. Uiteindelijk verzoenden beide partijen zich.

'Als Remijn zelf op de preekstoel stond, was dat ook te merken, maar als hij weer eens Remijn af was, dan kon je aangenaam naar hem luisteren...'

Beverluis en Boone

Om de drie of vier weken preekte Remijn in Bruinisse en hij kwam ook in de vrije gemeente van Stavenisse. Hij verklaarde zijn werkzaamheden op 4 februari 1903 op de classis Rotterdam en kreeg ook daar toestemming om een stichtelijk woord te spreken. Remijn was bevriend met ds. Beverluis. Vanaf begin 1903 preekte hij om de vier weken, op Beverluis" vrije zondag, in diens gemeente van Rotterdam-Slachthuisgade. Ds. Beverluis wilde dat Remijn predikant zou worden, maar dat is nooit gebeurd.

In 1904 kwam ds. L. Boone naar Sint Philipsland, maar het boterde niet tussen Remijn en zijn nieuwe predikant. In 1906 probeerde de classis Rotterdam hen "in eene gewenschte verhouding met elkander" te brengen, maar dat lukte niet, al wilde ds. Boone Remijn wel als oefenaar erkennen. Tijdens de algemene vergadering op 6 juni 1906 werd genotuleerd: "Wordt minzaam aangespoord dat Ds. L. Boone en zijn kerkeraad zal trachten met M. Remijn in vereeniging te komen; hetzelfde zal op de eerstvolgende classis ondervraagd worden of het is geschied.'

Op de volgende algemene vergadering, 4 juni 1907 kwam ds. Beverluis met een voorstel: "De vergadering, gehoord hebbende de notulen van drie onderscheiden vergaderingen: Kerkeraad, classis en algemeene, verklaart dat broeder Remijn, door de classis Zuid Holland onderzocht zijnde, wettig is toegelaten tot het oefenwerk.'

Dat werd unaniem aangenomen. De volgende dag verenigden de Ledeboerianen en de Kruisgemeenten zich in meerderheid tot Gereformeerde Gemeenten. Sint Philipsland meldde op 8 oktober daarin niet verder mee te willen, maar Remijn voelde wel voor de vereniging. Hij was op 25 juli aanwezig tijdens een deputatenvergadering in het nieuwe kerkverband. Tijdens de eerste Algemene Vergadering op 9 en 10 oktober liet hij zich kritisch uit over ds. Boone.

Een eigen gemeente

In december kreeg oefenaar Remijn een beroep uit Krabbendijke. Ouderling B. Meeuwse reisde naar Sint-Philipsland om hem de brief te bezorgen. Remijn nam het beroep aan en werd op 23 januari 1908 bevestigd. Aan de Wilhelminastraat werd een pastorie gebouwd. Remijn sprak aanvankelijk vanachter de kathedraal, maar vanaf 1911

mocht hij de preekstoel op. Hij preekte elke zondag drie keer, waarbij de meeste diensten twee uur duurden.

Vijftien jaar bleef Remijn in Krabbendijke. Hij bevestigde er tijdens 72 diensten 82 huwelijken, soms twee en eenmaal zelfs drie tegelijk. In de afdeling Waarde leidde hij vijfmaal een trouwdienst. Op 8 oktober 1911 nam de groeiende gemeente van Krabbendijke een nieuwe kerk in gebruik.

De oefenaar kwam soms wat stug over. "Als Remijn zelf op de preekstoel stond, was dat ook te merken, maar als hij weer eens Remijn af was, dan kon je met grote aangenaamheid naar hem luisteren" zeiden gemeenteleden later.

De preekbeurten in vacante gemeenten werden in die jaren centraal geregeld. Oefenaar Remijn was daar een verklaarde tegenstander van, zo blijkt uit een brief die hij op 14 juni 1910 aan ouderling J. van den Dool te Benthuzen schreef. Vele malen werd Remijn afgevaardigd naar synodes. Tijdens classisvergaderingen zat hij vaak als assessor in het moderamen.

Op de zeef van satan

In september 1912 sprak Remijn in Scherpenisse tijdens de Begrafenis van de Thoolse ouderling J. van de Velde. A. Kot, later ouderling in Tholen, vertelt in zijn autobiografie hoe hij als soldaat samen met een vriend in Krabbendijke onder het gehoor van oefenaar Remijn kwam. 'De prediking ging over het vallen en opstaan van Gods volk. Een David, Petrus, Salomo en zoveel anderen, ja de gehele Kerk Gods kent haar vallen en opstaan; vallen door eigen schuld, opstaan gebeurt slechts door onverdiende genade en de kracht Gods. Deze prediking wilde de Heere gebruiken om mijn vriend uit de banden te redden. Toen de kerk uitging, was er wat ruimte in zijn ziel gekomen en nadat hij en ik een poosje met de oefenaar en de kerkenraad gepraat hadden, moest mijn vriend vertellen, hoe hij toch op die zeef van satan terecht gekomen was.'

Geen predikant

In 1912 vroeg Krabbendijke of haar oefenaar tot predikant bevestigd kon worden. Daarom werd Remijn tijdens een classisvergadering in Krabbendijke op 30 januari 1913 onderzocht in aanwezigheid van enkele deputaten naar artikel 49 van de Dordtse Kerkenordening: ds. J.R. van Oordt (Middelburg) en de ouderlingen J. van den Dool (Benthuzen) en J. de Kam (Oostkapelle). De avond ervoor hield Remijn een proefpreek. In zijn voorafpraak stond hij stil bij Rom. 8:7. Daarna koos hij Ps. 116: tot tekst: Ik heb lief, want de HEERE hoort mijn stem, mijn smekingen."

De oefenaar stond stil bij

1. De persoon die werd voorgesteld,
2. Zijn gemoedsgesteldheid,
3. Wie hij liefheeft,
4. Waarom hij liefheeft,
5. De zalige vrucht.

De volgende dag had het onderzoek plaats. "Ter vergadering nu wordt bezwaar gemaakt aangaande den gezondheidstoestand van genoemden broeder; waarom deputaten hem eerst bezoeken, om te vernemen of hij niet liever het onderzoek uitstellen zou. Br. Remijn geeft zich echter over; hij begeert voortzetting en zoo komt hij tot de vergadering om eerst op zijn eigen verzoek mede te delen, wat hem drijft te staan naar de bediening in des Heeren wijngaard. Hij zegt reeds viermaal voor de vergadering geweest te zijn en nu weer er te komen mededelen zijn bekering en roeping.'

Nadat hij daarvan verslag gedaan had, volgde het examen. Remijn moest een verklaring geven van Zacharia 3:2, maar sprak daarover slechts ruim vijf minuten. De preses, ds. G.H. Kersten, stelde vragen over dogmatiek, kerkrecht, kerkgeschiedenis en Bijbelse geschiedenis. Remijn had inmiddels enige opleiding gekregen en zijn antwoorden stemden tot tevredenheid. Tegen de proefpreek waren er echter wat bezwaren. De classis had dan ook geen vrijmoedigheid hem toe te laten tot de volle bediening. De kerkenraad van Borssele had het onderzoek niet afgewacht, maar de afgevaardigden al bij voorbaat opdracht gegeven om tegen te stemmen, "tenzij de Heere wonderen ontsluiting zou geven."

Predikant is Remijn nooit geworden. Hij leerde daarin berusten, 'de overtuiging van den Heere ontvangend dat dit de wil des Heeren niet was.'

Spaanse griep

In december 1917 kreeg Remijn een beroep uit het Amerikaanse Kalamazoo, waarvoor hij bedankte. Het jaar 1918 was een bewogen jaar, toen de Spaanse griep wereldwijd tientallen miljoenen levens afsneed en ook in Krabbendijke tientallen slachtoffers vergde. Meermalen stond de oefenaar met een rouwdragende familie bij de groeve der vertering. Later zei hij daarover in een preek: 'Maar weet, jonge mensen, dat u zo ras opgeroepen kunt worden om voor God te verschijnen. Hebben de voorbeelden het ons enige weken geleden niet geleerd door die zo gevreesde ziekte? Draagt deze gemeente er ook in ruime mate geen getuigenis van?'

De gemeente van Krabbendijke wilde graag een eigen school beginnen. Vanaf de oprichting van de schoolvereniging eind 1920? tot zijn vertrek in 1923 was Remijn voorzitter van het bestuur. De oprichtingsvergadering van de Scholenbond (VGS) op 4 januari 1921 in Krabbendijke besloot hij met dankgebed.

Op 19 februari 1923 werd de classis Goes vervroegd bijeengeroepen na klachten over Remijns levenswandel. Hij beloofde voortaan voorzichtiger te handelen. De classis zag geen aanleiding om hem uit zijn ambt te ontheffen. Voorzichtigheidshalve adviseerde ze de oefenaar wel voorlopig zoveel mogelijk in andere gemeenten te preken en maximaal één zondag per maand in Krabbendijke voor te gaan, totdat de rust daar zou zijn teruggekeerd. Daarnaast leek het de classis goed om Remijn voortaan, net als de andere ouderlingen, periodiek te laten aftreden.

Een nieuw arbeidsveld

Kort daarop nam de oefenaar een beroep aan naar Oosterland. Op zondag 6 mei preekte hij afscheid van Krabbendijke met Hand. 23:30b: 'Vaarwel.' Deze preek, die later in druk verscheen, bevatte "Een zegenwens bij 't scheiden."

Nog diezelfde week vertrok hij van Zuid-Beveland naar Schouwen-Duiveland. De gemeente van Oosterland was in Nieuwerkerk ontstaan, maar later verhuisd. Ze werd op 12 november 1837 geïnstitueerd en vervolgens bediend door ds. B. Sterkenburg (1845-1851), ds. A. van den Oever (1852-1855), ds. H. de Vries (1856-1857), ds. R. Siemense (1858-1897) en ds. C. Staal (1901-1917).

In 1917 was er een nieuwe kerk in gebruik genomen en in 1919 heeft de gemeente zich aangesloten bij de Gereformeerde Gemeenten.

Na een vacaturetijd van zes jaar werd oefenaar Remijn de nieuwe voorganger van Oosterland. De Zierikzeesche Nieuwsbode besteedde geen aandacht aan zijn komst.

Notulen uit de periode-Remijn zijn er ook niet meer, doordat een groot deel van het kerkarchief tijdens de watersnood van 1953 verloren ging. Een van de huidige diakenen van Oosterland bezit een van de weinige boeken van Remijn die de Ramp

overleefden.

Remijn werkte samen met de ouderlingen C. de Bruijne, M.G. bij de Vaate en A.J. Visser en de diakenen M. van As, A. van der Maas en J. Stouten Czn.

De oefenaar catechiseerde het hele jaar door, ook in de vakanties. Voor de jongere kinderen (ze zaten op de openbare school; pas later is er een christelijke school gekomen) was dat op dinsdagmiddag. Ze mochten dan een uur de school uit en kregen in de consistoriekamer onderricht van hun voorganger. De oudere jeugd gaf hij 's avonds les.

Hoewel Remijn een wat robuust karakter had, leidde dat niet tot moeilijkheden. Hij had een grote plaats in Oosterland. Tot de gemeenteleden behoorden (tot 1931) de latere ds. G. de Jonge jr. (1902- 1984) en zijn vrouw. Remijns prediking betekende veel voor hen. Soms kwam er een predikant om de sacramenten te bedienen. Die logeerde dan bij diaken Van As en daar werd na de avonddienst gezelschap gehouden.

Begeerte vervuld

In de jaren 1923-1925 en 1932-1937 was Remijn de enige voorganger in de classis Tholen. In de jaren 1925-1932 diende hij de classis samen met ds. J. Vreugdenhil van Bruinisse, met wie hij eerder tegelijkertijd in de classis Goes had gestaan.

Rond 1924 werd Remijn ziek, zo ernstig ziek dat zijn vrouw vroeg of hij ging sterven. Hij had echter werkzaamheden gekregen met de gemeente, waar hij nog maar zo kort stond en die hem zoveel meelevens betoonde. Aanvankelijk had hij gedacht dat zijn werk voorbij was, maar nu vroeg hij de Heere of hij, als het in Zijn raad kon bestaan, de gemeente nog wat mocht blijven dienen. Zo mocht Remijn zijn vrouw "gelovig mededelen, dat de Heere ons zoude oprichten, ons voor gekomen zijnde met de schriftwaarheid "Ik zal al uwe begeerten vervullen" wat ons verder ziek wezen, in diepe verwondering voor Hem zinkende bij ogenblikken, dragelijk maakte.'

In 1928 en 1929 verloor Remijn in een halfjaar tijd een broer en twee zussen door de dood. En op 22 januari 1930 overleed ook zijn vrouw, nadat ze bijna een halve eeuw getrouwd waren geweest. Mevrouw Remijn kreeg een beroerte, raakte bewusteloos en is daaruit niet meer bijgekomen.

De dienstbode van de oude voorganger, Adriana (Jane) Deurloo, bleef in de pastorie. Ze trouwde met Frans van der Have en nam de verzorging van de oefenaar op zich.

Voor wie hem kende...

Op 13 november 1935 werd de Oosterlandse oefenaar getroffen door een beroerte, waardoor hij korte tijd zijn spraak verloor. Hij heeft zijn dienstwerk toch nog anderhalf jaar mogen voortzetten. Remijn was een voorstander van het houden van drie diensten per zondag en heeft zelf tot het laatst van zijn leven driemaal per zondag mogen voorgaan, al was hij lang niet meer de oude. Op 29 mei 1937 is hij op 79-jarige leeftijd weggenomen.

Na zijn overlijden werd genoteerd: "Zijn laatste gemeente Oosterland staart met droefheid op de ledige plaats, want hoewel naar buiten zich wat hard openbarend, was hij voor wie hem kende een man die waarachtig geestelijk leven met al wat in hem was zou aanmoedigen. Geen ander fundament wilde hij of kon hij echter leggen dan dat gelegd was. Dit was steeds zijn troost in druk hem toegelegd. Dit was ook het uitgangspunt van zijn onderwijs aan de jeugd, dat hem zeer lief was en gemakkelijk afging.'

Begravenis

Remijns begravenis werd op 2 juni geleid door twee predikanten van buiten

Zeeland, ds. B. van Neerbos uit Vlaardingen en ds. P. Honkoop sr. uit Den Haag. Ds. Van Neerbos sprak over 2 Kor. 5:1 en ds. Honkoop over Openb. 22:14. Beiden spraken ook bij de geopende groeve op de begraafplaats van Oosterland.

Dat gebeurde 'onder bijzonder grote belangstelling,' schreef de Zierikzeesche Nieuwsbode de volgende dag. 'Het kerkgebouw, waar de lijkrede werd uitgesproken, was geheel met belangstellenden gevuld, die van heinde en verre waren gekomen, om hem de laatste eer te bewijzen. Achter de lijkbaar trokken honderden mee naar de begraafplaats, waar bij de geopende groeve, door ds. Honkoop en ds. Neerbos troostwoorden werden gesproken. Deze plechtige momenten werden besloten met het zingen van ps. 68 vers 2.

Na de droeve gang ging de gehele schare terug naar het kerkgebouw, waar een kerkdienst werd gehouden. De heer Remijn is op jaarlijk grootsche wijze aan den schoot der aarde toevertrouwd, diep betreurd door velen zijner geloofsgenoten." De grafstenen van het echtpaar Remijn bevinden zich niet ver van de zerken van ds. Siemense en zijn vrouw.

Remijn had voor het echtpaar Van der Have, dat hem verzorgd had, een huisje tegenover de pastorie gekocht. Daar trokken ze in, maar Van der Have heeft er maar een jaar gewoond. In 1938 overleed hij op 38jarige leeftijd aan tyfus. Zijn vrouw werd weer huishoudster, hertrouwde met Jan van de Velde en woonde in later jaren in de regio Goes.

De Oosterlandse gemeente bleef na Remijns overlijden 35 jaar vacant. Slechts eenmaal heeft ze opnieuw een eigen voorganger ontvangen: ds. W. Hage, die eveneens overkwam uit Krabbendijke.

'Ernstige leraar'

De Gereformeerde Gemeenten telden na Remijns overlijden nog twee oefenaars: **H. van Schothorst uit Lunteren** en **L. Wijting te Rijssen**. Van Schothorst overleed nog geen jaar na Remijn.

Oefenaar Remijn maakte aantekeningen over zijn bekeringsweg, maar die zijn zoekgeraakt. W. de Vries Rzn. in Zierikzee publiceerde ("met portret van den Schrijver") "4 tijdpreken" van Remijn, waaronder een predicatie uit de mobilisatiejaren 1914-1918. Het portret was een uitsnede uit een foto die in de consistoriekamer van Oosterland aan de muur prijkt. Op de andere foto die daar hangt en die hierbij ook wordt afgedrukt, is het echtpaar Remijn al wat ouder.

Uit de "tijdpreken" blijkt hoezeer Remijn zuchtte onder het oordeel der verharding dat hij over Nederland zag komen. Een ambtsdrager die in 1960, 1964 en 1968 preken uit deze bundel las, noteerde er opmerkingen bij als "Zeer zeldzame en schone stoffe van deze ernstige leraar!" en: "Een zeer ernstige en bevindelijke leerrede van deze schrijver."

In de voorrede van het boekje wordt Remijn getekend als een 'oefenaar die ondanks menselijke tekortkomingen zich in deze meditaties doet kennen als een prediker met een hart vol mededogen voor zijn medereizigers naar een alles beslissende eeuwigheid.'

Overgenomen uit:

Vergeet Zijn grote daden niet. Schets uit het kerkelijk leven en geschiedenis van de Gereformeerde Gemeente te Krabbendijke. Samengesteld door M. Jr. Goud en J. P. Sinke. 2e druk. Drij van Velzen BV Krabbendijke 1984

Het was nog juist voor het einde van het jaar 1907, dat de gemeente van Krabbendijke een beroep uitbracht op oefenaar M. Remijn te St. Philipsland. De beroepsbrief werd persoonlijk door ouderling Meeuwse naar hem toegebracht. Groot was de blijdschap, toen oefenaar Remijn berichtte, dat hij het beroep kon en mocht aannemen.

Remijn, die het timmermansvak uitoefende, werd omstreeks zijn 32e jaar krachtdadig door de Heere bekeerd. Tijdens een predicatie van Ds. N. H. Beversluis over Klaagliederen 3: 26-29, brak het Licht in zijn ziel door. Deze ogenblikken werden in zijn geheugen gegrift en ze waren, zoals Jakobs gedachten waren van Bethel: *Gewisselijk is de HEERE aan deze plaats, dit is niet dan een huis Gods, en dit is de poort des hemels.*

Vanaf deze tijd gevoelde Remijn een begeerte om zijn medereizigers naar de eeuwigheid te vermanen en het Evangelie van vrije genade te verkondigen. Verschillende jaren bekleedde hij in de gemeente van St. Philipsland het ambt van ouderling. Nadat hij zich onderworpen had aan een onderzoek 'omtrent de werkzaamheden als oefenaar', kreeg hij op de classicale vergadering van 4 februari 1903 te Rotterdam toestemming om een stichtelijk woord te spreken.

Van 1908 tot 1923 diende oefenaar Remijn de gemeente van Krabbendijke. Hoewel in die periode nog werd getracht om hem tot predikant te ordenen, vond dit geen doorgang. Op vrijwel alle meerdere vergaderingen was hij als afgevaardigde vertegenwoordigd.

Zo was hij ook aanwezig op de eerste Synode van de Gereformeerde Gemeenten te Rotterdam in 1907. Op classicale vergaderingen fungeerde hij meestal als scriba.

In 1923 vertrok hij naar Oosterland, welke gemeente hij tot zijn dood diende. Op 22 januari 1930 overleed zijn echtgenote, Maria Adriana van Hoek, met wie hij bijna 50 jaar getrouwd was geweest. Kinderen waren er uit hun huwelijk niet geboren. Zowel te Krabbendijke als te Oosterland ging Remijn iedere zondag drie keer voor.

Zijn karakter was naar buiten toe niet altijd gemakkelijk, soms zelfs stug. Bovendien moest hij ondervinden, dat hij een lichaam der zonde met zich meedroeg. Zijn in druk uitgegeven predicaties getuigen daar ook van.

Het was op 23 januari 1908, dat oefenaar Remijn zich aan de gemeente van Krabbendijke verbond. Naast praeses M. Remijn bestond de kerkeraad toen uit de ouderlingen B. Meeuwse, M. de Bat en B. Sonke en de diakenen J. Sonke, J. Blok Jzn en P. van Hekken, die tevens scriba was.

Vanaf de komst van oefenaar Remijn zijn de kerkelijke notulen vrij goed bijgehouden. Uit de tijd daaraan voorafgaand is geen enkel notulenboek meer in het kerkelijk archief aanwezig. Omdat men vroeger niet altijd even zorgvuldig met dergelijke boeken omging, is het niet onmogelijk, dat zich nog enkele bescheiden in particuliere handen bevinden. Bovendien kwam het in vroeger jaren wel eens voor, dat belangrijke gegevens slechts op een 'tabakszak' werden neergeschreven.

Naast de kerkenraad had men in de vorige eeuw en in het begin van deze eeuw ook nog een zogenaamde kerkmeester. De aanwezigheid van een dergelijk persoon was mogelijk een overgenomen gebruik van de in de Nederlands Hervormde Kerk bestaande kerkvoogdij. De kerkmeester behartigde de stoffelijke belangen van de kerk. Tevens inde hij het zitplaatsengeld.

Tot 1924 was Anthonie Johannes Kruysse kerkmeester van de gemeente te Krabbendijke. Hij was een broer van de in 1902 overleden diaken Pieter Kruysse. Helaas bevinden ook zijn boeken zich niet meer in het kerkelijk archief. Mogelijk hadden we er een aantal onopgeloste vragen mee kunnen beantwoorden.

Bij de komst van oefenaar Remijn had de gemeente niet de beschikking over een

eigen pastorie. Men liet er daarom een bouwen aan de Wilhelminastraat. Deze woning staat er nog en wordt thans bewoond door kaashandelaar Van Doorn. Wie de pastorie gebouwd heeft en wat de kosten ervan waren, hebben we helaas niet kunnen achterhalen.

De eerste mansledenvergadering onder leiding van oefenaar Remijn vond plaats op 8 juni 1908. Daar de bejaarde diaken J. Blok Jzn zich niet meer herkiesbaar had gesteld, moest er tijdens deze vergadering een nieuwe diaken worden gekozen. De kerkenraad had enige tijd hiervoor het onkerkrechtelijke besluit genomen om geen dubbeltallen te stellen, maar om zogenaamde vrije verkiezingen te houden. Vele jaren heeft men dit gebruik gehandhaafd. Regelmatig werd de gemeente door de latere consulent, Ds. G. H. Kersten, op het verkeerde van haar handelen in dezen gewezen. De kerkenraad werd het echter niet met Ds. Kersten eens en vond, dat de verkiezingen altijd probleemloos waren verlopen en dus niet veranderd moesten worden. In feite ging de kerkenraad echter aan zijn verantwoordelijkheid voorbij en legde die bij de gemeente. Ds. Kersten meende, dat de verkiezing van ambtsdragers moest geschieden volgens de Dordtse Kerkorde. Op de classicale vergadering van 3 januari 1924 kwam de handelswijze van de kerkenraad van Krabbendijke ter sprake. Ouderling Meeuwse verdedigde op krachtige wijze het standpunt van de kerkenraad. Hij werd echter door de classis op grond van enkele artikelen in verschillende kerkordes in het ongelijk gesteld.

De kerkenraad legde zich niet bij dit besluit neer en beriep zich op de Particuliere Synode Zuid. In "De Saambinder" schreef Ds. Kersten hierover inmiddels het volgende: "Tegen het independentisme (en daarvan zijn wij toch niet geheel en al verlost) dat zelfs van geen dubbeltallen wilde weten, stelden onze Synoden met handhaving van het gezag des kerkenraads van God hen opgelegd, deze twee regels: 1. de kerkeraad kiest en de gemeente probeert (dat wil zeggen: keurt goed). 2. de gemeente kiest uit een door de kerkenraad gesteld dubbeltal, enz".

De Particuliere Synode Zuid kwam op 21 februari 1924 te Middelburg bijeen. Opnieuw werd Krabbendijke in het ongelijk gesteld. De kerkenraad hield echter onverkort vast aan zijn eigen zienswijze en beriep zich op grond van artikel 27 van de Dordtse Kerkorde op de Generale Synode.

De Generale Synode, gehouden op 19 mei 1925 te Rotterdam, sloot zich, zoals te verwachten was, aan bij het standpunt van de classis en de Particuliere Synode. Zij oordeelde, dat de kerkenraad zich moest houden aan het gestelde onder de artikelen 22-24 van de Dordtse Kerkorde. In 1926 ging de kerkenraad over om dubbeltallen te stellen.

Reeds meermalen schreven we, dat de kerkelijke gemeente in ledental groeide. Deze toename was niet alleen het gevolg van natuurlijke groei, maar vond mede zijn oorzaak in het feit, dat verschillende personen uit andere kerkgenootschappen zich bij onze gemeente aansloten.

Hoewel het kerkgebouw reeds tweemaal vergroot was, bleef men gebrek aan zitplaatsen houden. Omdat velen zich met een staanplaats tevreden moesten stellen, was iedereen ervan overtuigd, dat hierin verandering moest komen. Op 13 maart 1911 werden de mansleden bijeengeroepen om hierover te praten. Vrijwel allen waren het erover eens, dat er een nieuwe kerk gebouwd moest worden. Van de 118 aanwezige leden stemden er slechts 2 tegen nieuwbouw.

De kerkeraad zette haast achter het genomen besluit. Enz.

Oefening over Lucas 12: 32
M. REMIYN, te OOSTERLAND⁴

Zingen: Ps. 66: 4,
Lezen: Johannes 10.
Zingen: Ps. 37: 3.

De zevenendertigste psalm is een psalm van David, de man naar Gods hart. Hij had zichzelf als een verdorven schepsel leren kennen, hij wist wat er in de mens woonde. In onze Psalm begint hij te zeggen: "Ontsteek U niet over de boosdoeners, benijd hen niet, die onrecht doen," David slaat de ogen op de vijanden van God en op Zijn volk en gaat verder: "Als gras worden zij afgesneden". Hij wil zeggen het is van korte duur. Ja toehoorders, het kan zo zijn, dat ze als gras worden afgesneden. Zo gaat hij door om de mens te leren en van alle ijdele zorg te ontbloten, want hij zegt: "Wentel Uw weg op de Heere en vertrouw op Hem, Hij zal het maken." Een mens zit vol ijdele en verontrustende zorg, dat is een vrucht van onze diepe val in Adam. Want vanzelf, in het Paradijs had men geen zorg, geen verontrustende zorg, die bestond er niet. Hij was geheel en al voor zijn Schepper rechtvaardig. Maar wat is het geval? Hij is verleid; de satan is gekomen en heeft Adam en Eva verleid. En wat is er het gevolg van? Dat zij uit het Paradijs zijn verdreven en bovendien zegt God tegen Adam: "Ook is het aardrijk om Uwentwil vervloekt, ook zal het u doornen en distelen voortbrengen en met smart zult gij daarvan eten."

Dat kende Adam voor de val niet, maar wel toen de zonde in de wereld kwam, waarvan getuigd wordt dat het uitnemendste van de mens moeite en verdriet is. En nu is voor Gods volk voornamelijk weggelegd om gelovig zijn weg te wentelen op de Heere en zichzelf met al wat hij heeft zich in God kwijt te mogen wezen. Dat is wat een zalig voorrecht, dan wordt hij verlost van de ijdele en verontrustende zorg. Gij zult zeggen: valt dat werkelijk een begenadigd mens te beurt?

Zou u niet denken? Zou u niet denken, dat David een mens naar Gods hart was, dat hij niet door de Heilige Geest geleerd had, zichzelf te kennen, alsmede zijn verdorven bestaan. En daarom, het ligt bij Gods volk geheel en al, als het wezen kon, van het schepsel af te zien en alleen het vertrouwen op de Heere te stellen. Want die op de Heere vertrouwt zijn als de bergen Sions, die niet wankelen of bezwijken zullen tot in eeuwigheid. Maar door de zonde toehoorders, is de mens vol van verontrustende zorg; in de regel voor de toekomst en meestal over zaken, die nooit of immer zullen gebeuren.

Gods kinderen zijn ook mensen, die van nature verdorven zijn en de Zaligmaker wil dat Zijn volk van alle ijdele en verontrustende zorg leert afzien, omdat de mens hier op aarde maar vreemdeling zijn zou en geen burger, geen wereldburger, en daarom moeten zij hier leren afzien van alle ijdele zorg. Anders kon het levend kind van God nooit die blijdschap geschonken worden, die het bij God geschonken wordt. David had er ook wat van leren kennen, hij was ook op- de oefenschool geweest, want toehoorders, dit wordt aan deze zijde van het graf geleerd.

De Zaligmaker komt Zijn volk licht te geven, dat zij er van af leren zien hun weg zelf te besturen, waarover wij met de hulp des Heeren een woord tot stichting wensen te spreken, naar aanleiding van datgene u vindt opgetekend in Lukas 12: 32

---

⁴ J. P. v. d. TOL Jz. - NIEUW-BEIJERLAND 1935

"Vreest niet gij klein kuddeke; want het is des Vaders welbehagen, ulieden het koninkrijk te geven."

Zingen: Ps. 80: 1.

Wij wensen uw aandacht te bepalen bij 3 hoofdzaken

1. bij de Herder;
2. bij de kudde;
3. bij de zalige weldaad, die deze kudde van Christus wordt toegezegd.

1. Bij de Herder

Jezus was bezig met Zijn discipelen te onderwijzen. Hij leert hen wat de wereld oplevert voor de mens. De discipelen liepen ook gevaar, dat zij met ijdele en verontrustende zorg bezield zouden worden. Daarom geeft Hij hen een voorbeeld, n.l. van die rijke landbouwer, wiens landerijen zo goed gedragen hadden, zodat hij zijn eigen ziel aan kwam te spreken en zei: "Ziel, gij hebt vele goederen: eet, drink en wees vrolijk." En wat was het geval? Het antwoord kwam van de Hemel: "Gij dwaas, in dezen nacht zal men uw ziel van u opeisen en wat gij bereid hebt, wiens zal het zijn?" De Zaligmaker zegt: "Zo is 't met dien, die zich schatten vergadert op de aarde en niet rijk is in God." Die man had vele goederen; er was echter niets voor zijn ziel bij, het was alles voor het lichaam. Hij had zichzelf een aangename toekomst beloofd, maar wat liep het slecht uit; wat een teleurstelling: de doods-klok wordt al voor hem geluid: "Gij dwaas, dezen nacht zal men uw ziel afeisen."

De Zaligmaker wil ze daarop wijzen, want dat woont in elk mens. Het was geen eenling, wiens landerijen zo gedragen hadden en dat hij daarop vertrouwd; neen dat woonde in de discipelen ook en daarom wil Hij ze daarvan afwenden. Die man had alles in zichzelf en bij zichzelf, hij dankt, dat hij gewaarborgd was voor vele jaren, niet voor de eeuwigheid, maar voor vele jaren en wat is het geval? Gelijk wij zeiden: de doods-klok werd voor hem geluid: "Gij dwaas, in dezen nacht zal men uw ziel van u afeisen." De Zaligmaker komt Zijn discipelen te onderwijzen en zegt: "Gijlieden, vraagt niet wat gij eten of wat gij drinken zult, en wees niet wankelmoedig; want al deze dingen zoeken de volken der wereld; maar uw Vader weet, dat gij deze dingen behoeft."

Dus die discipelen behoren niet meer onder de volken dezer wereld, zij worden vreemdeling van de aarde en hebben een burgerrecht in de hemel gekregen en daarom waren zij verplicht om de dingen te bedenken, die boven zijn en niet, die op de aarde zijn. De Heere gaat ze daarin onderwijzen, want werkelijk geliefden, het uitnemendste is moeite en verdriet zegt Mozes in Psalm 90; dat is hetgeen de wereld oplevert.

De Heere Jezus geeft hun te kennen, dat God hun Vader is. Immers Hij zegt: "Uw Vader weet, dat gij deze dingen behoeft." En op een andere plaats: "Welk vader is er onder u, wiens zoon om een brood bidt, die Hem een steen zal geven en om een vis een slang." Hij zegt: "Indien dan gij, die boos zijt, weet uw kinderen goede gaven te geven, hoeveel te meer zal uw Vader, Die in de hemelen is, goede gaven geven, dengenen, die ze van Hem bidden." Dus dat is de roeping van degenen die niet van de wereld zijn; dat is de vrucht der dankbaarheid.

Als gij in een goed geordend huisgezin komt, waar de kinderen werkelijk een waardige opvoeding ontvangen, heeft geen een kind het recht om zonder voorkennis van vader of moeder zich iets aan te matigen; dan zeggen vader en moeder: dat is een dankbaar kind, dat erkent mij overal in, zij zullen niets doen of zij vragen het eerst.

Zo is het ook met Gods volk. Omdat zij een Vader in de hemel hebben, dienen zij die

Vader overal in te kennen. Gij zult zeggen: dat hoeft Gods volk niet te doen, er staat in Ps. 81: „Doe Uw mond wijd open en Ik zal Hem vervullen."

Let wel, het gebeurt weleens in de natuur, dat een, vader en moeder niet in staat zijn te geven, wat het kind vraagt. Maar dat is bij Gods volk anders. Krijgen zij altijd wat zij vragen? Neen, dat zegt God door de mond van de profeet: "Ik zal ze leiden op de weg die goed is." Zij krijgen, wat nuttig voor hen is; ze vragen soms om zaken, die, als God ze geven zou, schadelijk zouden zijn. God weet, wat nuttig is en dan krijgen ze soms niet wat ze vragen, maar Hij geeft ze van achteren te zien, hoe Hij weet te zorgen, en dat Hij altijd geeft, wat tot nut en voordeel zal kunnen strekken. Dat zien zij dan met blijdschap in, het geeft vertroosting, als zij later zeggen: Vader weet het beter dan ik. De Heere weet, dat gij al deze dingen behoeft, namelijk wat nodig is voor de tijd, maar ook voor de eeuwigheid. Daarom komt Hij Zijn discipelen aan te spreken, dat zij niet zouden vrezen. We hebben gezegd te letten ten eerste op: de Herder. Wie is die Herder? Dat hebben we gehoord uit Joh. 10. Hij begint: "Ik ben de goede Herder, de Goede Herder stelt Zijn leven voor de schapen."

En waarom is Hij een goede Herder toehoorders? Hij weet wat de schapen behoeven, daarom is Hij de enige Herder. Jezus is die grote Herder der schapen; er staat van aangetekend van de kudde van Christus, dat geen uitlander die kudde zou weiden. Een herder heeft geheel en al de zorg voor de kudde op zich, hij moet voor eten zorgen, voor een goede weide, voor drinkwater, voor een goeden stal, hij moet overal voor zorgen. Hij moet nauwkeurig acht geven, dat hij ook zorg draagt voor ziekten, die de kudde aan zouden kunnen tasten, want zij konden weleens met kwalen bezet zijn en een goede herder moet met de kwalen bekend zijn, maar ook bekend met de medicijnen of hetgeen heilzaam is. Daar dient hij van op de hoogte te zijn, als het een goede herder is. De Heere is met recht een goede Herder, Wien de schapen eigen zijn. Want, zegt Hij, die stelt zijn leven voor de schapen, maar een huurling vliedt als de wolf komt. De Heere Jezus is eigenaar van de schapen. Wanneer is Hij dat geworden? Van eeuwigheid heeft Hij ze van Zijn Vader gekregen, daarom zegt Hij in Joh. 6: "Dit is de wil Desgenen, Die mij gezonden heeft, dat een iegelijk, die de Zoon aanschouwt en in Hem gelooft het eeuwige leven hebbe en Ik zal Hem opwekken ten uitersten dage." Het is Zijn eigendom. Hij heeft ze van de Vader gekregen, onder voorwaarde dat Hij Zijn ziel als een schuldoffer zou stellen en dan zou Hij zaad zien en Zijn werk zou gelukkig voortgaan. Hij moest ze kopen en betalen. Want er staat in Jeremia 31: 11: "De Heere heeft Jacob vrijgekocht en Hij heeft Hem verlost uit de hand desgenen, die sterker was dan hij."

Dus toehoorders, Hij is volkomen eigenaar, dat is Hij van eeuwigheid geworden en dat kan de hellemacht nooit meer vernietigen, dat kan nooit, Hij heeft ze van de Vader gekregen, gekocht en verlost. Dus Hij heeft ze moeten kopen. Niet met zilver of met goud; Petrus zegt: "Gij zijt niet gekocht met vergankelijke dingen, zilver of goud, maar met het dierbaar bloed van Christus."

2. bij de kudde

Die Herder is eigenaar van Zijn volk, Hij zorgt voor de schapen, voor een goede weide volgens Ps. 23: 2: "Hij doet mij neerliggen in grazige weiden." Wat zijn dat die grazige weiden? Dat is Gods Woord, dat zijn die grazige weiden voor de schapen, die het eigendom van Christus zijn en Hij moet zorgen voor goed drinkwater, want al heeft een schaap een goede weide en het heeft gebrek aan drinkwater, dan worden ze niet goed vet. Hij zorgt voor goed drinkwater, dat staat in Jes. 12: 3: "Gijlieden zult water scheppen uit de fontein des heils." Dat is uit kracht van Gods eeuwig Woord en de Heere Zelf is een fontein volgens Ps. 36: 10: "Want bij U is de fontein des levens."

En daarom toehoorders, Hij zorgt ervoor, dat zij water der vertroosting hebben, Hij zorgt ook voor een goeden stal hier op aarde, Hij wil niet hebben dat Zijn schapen alle rondzwerven op alle heuvelen en bergen. Wat is dan de stal hier op aarde? De strijdende Kerk, dat is de stal, waar de schapen van Christus thuis behoren. In de natuur zorgt de herder toch ook voor een goeden stal, voornamelijk in de winter. Een schaap, dat zich niet bij de kudde voegt, dat buiten de kooi blijft wandelen, loopt in gevaar; want als de grote massa van de kudde in de kooi opgesloten is, en er blijven er een of twee nog rond de stal lopen en soms een eind afwijken, lopen die gevaar. Ze zijn dan onder de ogen van de herder uit en dan kunnen de wolf en de dief ze zo gemakkelijk aanvallen. Zijn ze echter in de kooi, dan zijn ze onder het oog van de herder; er komt geen wolf of dief bij, want zij staan nacht en dag onder zijn zorg. Hij zorgt dat de kooi goed gesloten is. De Kerk van God heeft ook een goed afgesloten kooi. Gij zult zeggen waardoor? Door Gods eeuwig getuigenis, dat is een omheining van de Kerke Gods, daar ligt de vastigheid in. Want zo lang dat schaap van Christus binnen de grenzen van Gods Woord blijft, kunnen zij nooit gevaar lopen, als zij maar binnen het terrein lopen, zijn ze veilig. Onder het Oude Testament was de Kerk alleen bij de Joden, die lag binnen de grens van de Joden en al wat er buiten was, liet God wandelen naar het goeddunken huns harten, die waren zonder herder. Johannes leert ons, dat er in Christus kudde zijn: kinderen, jongelingen, mannen, vaders, grijsaards, maar ze horen toch allen in de kooi van Christus. Daarom past het niet, als een mens beweert, dat hij een schaap van Christus is en hij blijft buiten de kerk omdolen. Het is gevaarlijk om allerlei dwaalwegen te bewandelen.

Daarom is het nodig toehoorders, dat zij op de stem van de Heere acht geven, want Hij roept ze, dat ze daar zouden komen. Gij zult zeggen: waar leest gij dat? Ik zal u een tekst noemen, Hebreëen 10: 25: "En laat ons onze onderlinge bijeenkomsten niet nalaten." De Heere Jezus roept ze achter Zich, niet voor Zich, maar achter de Heere, dat is de wil van de Heere. Want Hij zegt: "Die achter Mij wil komen, die verloochene zichzelf en neme zijn kruis op en volge Mij."

Dan wandelen zij veilig. De Heere zorgt voor hen, Hij is ook een God hier op aarde, daarom hoort Gods volk in de strijdende Kerk thuis. In de ouden dag, onder Israëel, klaagt God over Zijn volk, waar Hij zegt: "Mijn schapen zijn dolende en dwalende op alle bergen Israëls, en er is niemand, die het ter hart neemt en niemand, die erop let."

De Bruid in het Hooglied had door genade erg gekregen in de omzwervingen, waar zij aan de Bruidegom vraagt: "Zeg mij aan, Gij, die mijn ziel lief heeft, waar Gij de kudde weidt, waar Gij de kudde legert op de middag; want waarom zou ik zijn als een die zich bedekt bij de kudden Uwer metgezellen?"

Er zijn mensen in onze dagen, van die grote Christenen, die boven Gods Woord gaan en zeggen: er is geen kerk en geen bediening; maar het is tegen Gods Woord. Het staat er uitdrukkelijk, dat zolang de zon en maan schijnen zullen, God Zijn Kerk voortplanten zal van kind tot kind. Zouden wij denken, dat de schapen van Christus naar eigen wil mogen wandelen? Als zij dat doen, loopt het altijd verkeerd af. In Zeeland weiden de schapen wel op de schorren en dan gebeurt het, als de herder ze uit het oog verliest, dat ze in de modder versmoren. Als wij zo gaan spreken, dat er geen kerk is, dan zijn wij op schorren-grond en staan op onszelf en dan hebben wij kans, dat wij smoren in de modder van eigen wil en zin. Wij mogen nooit boven het Woord leven. Wij moeten vragen: wat wil de Heere hebben. Hij roept ze allen bij name, die Herder zorgt ervoor, Hij neemt ze voor Zijn rekening. Hier aan deze zijde van het graf hebben zij een tijdelijke stal.

U zult zeggen: hebben zij dan nog een anderen stal te wachten?

Wel zeker, in de hemel is de triomferende Kerk, daar zullen zij aanlanden. Want de

Apostel zegt in Galaten 4: 25-26: "Jeruzalem dat nu is, en dienstbaar is met haar kinderen. Maar Jeruzalem dat boven is, is vrij." Nu was Jeruzalem een type van de Kerk van God en dat bestond in een benedenstad en een bovenstad. Die benedenstad lag in het dal „Adra"⁵ "en zij konden nooit de bovenstad bereiken of zij moesten de benedenstad doorreizen. En willen zij in de bovenstad, namelijk in de triomferende Kerk in de hemel komen, om door Gods genade daar een plekje te mogen hebben en willen zij dan geen plekje in Gods kerk hier op aarde hebben?

Nee, het is grootspraak. Dat is niet uit God, dat is uit de mens, om naar eigen willekeur te staan en niet onder de banden te zijn en te kunnen leven zo zij willen.

In de natuur is er bij de stal of bij de kooi een drinkput. De schapen moeten eerst drinken, voor dat zij de kooi ingaan. Dat moeten wij ook, wij moeten drinken uit de fontein des heils. Zoudt gij denken, dat een herder de schapen met zo'n dorstig lichaam in de kooi op zou sluiten?

Nee, dan is het geen goede herder. U leest in het Oude Testament, dat, als het avond geworden was, de herders elkaar altijd kwamen helpen omdat er stenen op de put lagen. Wij zouden zeggen: hoe zou dat gaan, als er eens drie herders gelijk aan een put kwamen, hoe zouden zij die schapen uit elkaar houden?

Daar heb ik van gelezen toehoorders. Er kwam eens een reiziger aan zo'n put, en daar kwamen ook drie kudde schapen. Die reiziger stond daar naar te kijken en dacht, hoe zullen zij dat redden om die schapen uit elkaar te houden? Hij vraagt aan een herder: "Hoe houdt gij die schapen uit elkaar?"

"Dat zult gij zien", antwoordt de herder. De eerste verhief zijn stem en al zijn schapen kwamen op Hem aan, de tweede deed insgelijks en zijn schapen kwamen ook geleidelijk er uit; dus vanzelf bleven de derde zijn schapen over.

De reiziger vraagt verder: "Gaaf dat op de stem?"

"Wel zeker", zegt de herder, "gaaf dat op de stem".

"Maar zouden zij dat bij iedereen niet doen?"

"Dat zoudt gij kunnen proberen", antwoordt hij.

De reiziger zegt: "Als ik uw kleed eens aandeed, zouden zij dan niet naar mij luisteren?"

De herder trekt zijn pakje uit, de reiziger trekt het aan en de laatste gaat aan 't roepen, maar geen een, die een voet verzet. Toen zegt hij tegen de ware herder: "Doen ze dat nooit, met anderen meelopen?"

"Wel als er zieken onder de schapen zijn, dan lopen zij met iedereen mee."

Zo is het met Gods volk ook, zolang zij gezond in het geloof zijn, luisteren zij wel naar de stem van die grote Herder en die grote Herder spreekt door Zijn Woord en Geest tot de schapen. Zolang zij gezond zijn, toehoorders, horen zij de stem en volgen de voetstappen van die Herder, maar als er ziekte is, zodat zij ongezond zijn in het geloof, luisteren zij niet meer naar die stem en dat zijn zij voornamelijk, als zij op 't gevoel gaan leven.

Dat is een ongezonde toestand en zo is in onze dagen de kerk vervuld met gevoels-Christenen. *De rechtvaardige zal echter door zijn geloof leven.* Toen Izak dacht dat hij stierf, riep hij Jacob en Ezau, zijn zonen, om ze te zegenen. Rebekka had gehoord wat Izak tegen Ezau had gezegd en hoe is het gegaan? Jacob moest gezegend worden, Ezau had zijn eerstgeboorterecht verkocht voor een schotel linzenmoes. Jacob dacht hoe zal ik dat aankleden, want Ezau is een harig man en ik ben glad. Zij nemen een bok en dat vel doen zij Hem aan. Daarop komt Jacob met het wild binnen om dit zijn vader te geven en om de zegen te ontvangen. Izak zegt: "Zijt gij het mijn zoon, hoe

⁵ Het dal Acra, is waarschijnlijk het dal van Josafath en het dal Hinnom wat aan de zuidkant van de stad Jeruzalem of Sion lag.

hebt gij dat gevonden?"

"De Heere uw God heeft het mij doen ontmoeten," zegt Jacob.

Izak vertrouwt het niet en zegt: op het gevoel is het Ezau, maar als ik goed luister dan is het Jacobs stem. Zolang hij Jacob wantrouwde, werd hij niet bedrogen, maar toen hij op het gevoel afging, werd hij bedrogen. Dus het gevoel bedriegt, maar het geloof in Christus Jezus staats vast.

Daarom toehoorders, het is een ongezonde toestand als de schapen verwijderd lopen, en dat is dat ook, als er zulke voorname Christenen zijn die zeggen: zie, ik heb de oudvaders. Ik heb gelezen in een Godzalig oudvader, die zegt: "Dan zou God tegen Zichzelf wezen." Als Gods Woord geschonken wordt in een plaats, blijf dan niet met een boek in een hoek zitten, als gij gezond zijt. Als een mens met zichzelf tevreden is, neemt hij een zegen, dat gebeurt zo dikwijls.

Ik zeg weleens: er zijn geen gelukkiger mensen dan die met zichzelf tevreden zijn. Maar zij komen teleurgesteld uit en dat hebben wij op Godsdienstig gebied ook. Zulke mensen gaan de straat er mee op en gaan vertellen wat zij daar en daar gehad hebben, en ze zijn zo tevreden, dat ze denken, dat er een ander ook mee tevreden is. Iemand die kennis van zaken heeft, ziet echter al spoedig dat het maar een zegen is, die die mens zelf genomen heeft. Er is groot verschil tussen. Als wij een zegen ontvangen, brengt het ons in de laagte en als wij een zegen nemen en daarmee tevreden zijn, eindigen wij in ons zelf en krijgt God geen eer. Maar de Heere zorgt overal voor en Die zorgt ervoor, dat zij gezond voedsel krijgen. Voor een mens is gezond voedsel het beste om Hem in stand te houden. Gezond voedsel voor de schapen toehoorders, is het Woord Gods. Dat is alleen de grondslag in Christus vastgesteld. En al wat buiten Christus is om grond van te maken, is geen gezond voedsel. Gij zult zeggen: maar stel eens als de mens altijd zo aangenaam in zichzelf is, opgewekt op reis gaat en in zijn gemoedelijke toestand doorreist! Ik vraag u: kan hij daar de dood mee in? Neen immers.

De Heere Jezus zorgt voor gezond voedsel, dat staat in Jesaja 8: 20: "Tot de wet en tot de getuigenis! zo zij niet spreken naar dit woord, het zal zijn, dat zij geen dageraad zullen hebben."

Dan leidt Hij ze Zelf in die grazige weiden en zij moeten volgen, want Hij zegt in Joh. 10: "Mijne schapen horen Mijn stem en zij volgen Mij en Ik geef hun het eeuwige leven en zij zullen niet verloren gaan." Ook zegt Hij: "Ik heb nog andere schapen, die van dezen stal niet zijn, deze moet Ik ook toebrengen."

De woorden: "van dezen stal" zag op de Joden en die van dezen stal niet waren, dat ziet op de Heidenen. Het was Hem van de Vader beloofd van eeuwigheid volgens Psalm 2: "Eist van Mij en Ik zal U geven de Heidenen tot een erfdeel."

Gods volk komt nooit in aanmerking in Gods Woord als bokken; altijd als schapen. We lezen b.v. in Jesaja 53: "Wij dwaalden allen als schapen, enz." Petrus zegt: "Eertijds waart gij dwalende schapen, maar nu zijt gij bekeerd tot de Heere." Er kunnen dus bij die grote schare van mensen dwalende schapen zijn, uitverkorenen van Christus' kerk van eeuwigheid, die kunnen er onder gevonden worden, al kennen wij ze niet. Maar ze moeten toch terecht komen. En het komt terecht, want God zegt: "Al waart gij weggedreven tot aan het uiterste der zee, Mijn hand zal ze van daar halen." U zult zeggen: hoe komen zij dan terecht?

Dat staat in Ezechiël 34: 11: "Want zo zegt de Heere Heere, zie, Ik, ja Ik zal naar Mijne schapen vragen en zal ze opzoeken."

Dus Hij komt Zelf er naar te vragen en Hij komt ze op te zoeken. Dat is een voorrecht. Hij klopt nooit aan het verkeerde adres aan. Want Hij zegt: "Ik ken de Mijnen en word van de Mijnen gekend." En Paulus zegt in 2 Tim. 2: 19: "De Heere kent degenen die

de Zijnen zijn." Hij kent ze bij name, Hij roept ze bij hun naam. Wij hebben gehoord, dat in de natuur de schapen acht geven op de stem van de herder en het is op geestelijk gebied ook zoo. Die schapen van Christus' kudde zijn aangerekend van eeuwigheid en breekt de vindenstijd aan, als het uur der minne er is, horen de schapen de stem. Zij worden bij name genoemd; niet met de familienaam, maar bij de naam, die wij door de zonde gekregen hebben. Zondaar, is die naam. Want Hij is gekomen om te roepen en zalig te maken, geen rechtvaardigen, maar zondaars tot bekering.

Als iemand er toe verwaardigd wordt, gebeurt het onder de preek, dat zo'n mens zich verwondert en zegt: hoe is het mogelijk, dat die man precies weet wat: erin mijn hart omgaat en ik weet zeker dat hij er niets van weet! Dat komt door Gods Geest, Die is alwetend.

Ik denk aan de geschiedenis, die we lezen in het boekje van Ds. van de Velden. Hij stond in Lekkerland, waar veel mensen Hem vijandig gezind waren.

U zult zeggen: dat was toch zo'n kwade man niet, waarom waren ze dan zo vijandig? Omdat hij de grondslag alleen in Christus preekte en de zonde bestrafte.

Er was een vrouw, die het plan maakte om Hem te doden. Ze is er niet toe gekomen, want wat gebeurde? God liet in een gezicht zien, dat er een bliksemstraal viel, net op haar. De Zondag daarop wordt zij getrokken, daar komt de pijl van de hemel en die schoot raak, waarop zij met een gewonde ziel de dominee tegemoet ging en zei: "Ach dominee, waarom heb je altijd niet zo gepreekt?"

Hij antwoordde: "Waarom hebt gij niet altijd zo geluisterd?" Het was Gods tijd, zij werd bij haar naam genoemd. Als een mens bij zijn naam genoemd wordt, moet gij niet denken dat hij erop hoeft te roemen.

U kunt een voorbeeld vinden bij de Samaritaanse vrouw. Zij werd bij haar naam genoemd en hoe luidde die? Overspeelster. Was die vrouw niet kwaad? Neen, zij verliet haar watervat en ging de stad in en zei: "Ziet, een mens, die mij gezegd heeft alles wat ik gedaan heb, is deze niet de Christus?" Dan gaat ze Christus prediken.

Het is een slecht kenmerk, als gij bij uw naam genoemd wordt, als de Heere u uw schuld voor ogen stelt en gij gaat redeneren en zijt er tevreden mee. De mens is dan immers niet gered. Als de Heere met Zijn opzoekende liefde komt, dan komt Hij met Zijn levend makende kracht inwendig, dan wordt die mens inwendig geroepen tot de kudde van Christus, dan worden de zielsogen verlicht, de hartstochten geregeld en de wandel wordt geheiligd.

Wij weten dat de waarachtige bekering bestaat in 2 stukken, n.l in het afsterven van de ouden mens en de opstanding van de nieuw mens. Dat zijn twee partijen in een mens en die zullen niet meer in vriendschap met elkaar leven. In de natuur is het erg als men met zijn buur niet in vrede kan leven. Onze oude natuur is onze naaste buurman en wij hebben er altijd moeite mee. Zozeer we in de natuur moeten trachten, als het mogelijk is, met onze burens in vrede te leven, evenzeer moeten we trachten nooit vriendschap met onze oude natuur aan te knopen.

Het is niet gemakkelijk voor het vlees, maar het is een heilige oorlog, waartoe Gods kind geroepen is.

Wij weten: *het afsterven van de ouden mens is een hartelijk leedwezen over de zonde, een haten en vlieden van dezelve en dat wordt openbaar.* Een opstanding van de nieuw mens is een hartelijke vreugde in God door Christus. Een hartelijke lust en liefde om naar de wille Gods te leven. Dat kunnen wij weten, of wij inwendig geroepen zijn en wedergeboren zijn en een hartelijke lust in dezelve hebben.

U leest in Lukas 18 van de rijken jongeling. Dat was toch wel een goed mens, die kon zeggen tegen Jezus: "Alle deze dingen heb ik onderhouden van mijne jeugd aan." De Heere zegt: "Wat noemt gij Mij goed, niemand is goed dan God." En Jezus zegt:

"Verkoop alles wat gij hebt en geef het de armen." Hij ging echter bedroefd weg. De oude mens kan niets uitvoeren, maar de nieuwe mens heeft hartelijke lust om God te vrezen. Hij heeft meer lust dan kracht.

U leest in Psalm 1: "Welgelukzalig is de man, die niet wandelt in de raad der Goddelozen, noch staat op de weg der zondaren, noch zit in het gestoelte der spotters; maar zijn lust is in des Heeren wet, en hij overdenkt Zijne wet dag en nacht."

En vanzelf, het is de wet der liefde. Voor de val eiste God volmaakte gehoorzaamheid en dat was de wet der liefde, die schiep God in Adams hart. De wet der liefde kon Adam volmaakt houden.

Maar na de val toehoorders, is dat onmogelijk geworden. De tweede Adam echter, die alles voor Zijn volk doet, is van de hemel gekomen om hetgeen God van Zijn volk eist, te voldoen. Wat eist God?

Volmaakte gehoorzaamheid aan de wet, dat eist God van elk mens en Gods volk is het volkomen met God eens, om dat te voldoen. Ze zouden het uit willen voeren, maar zij worden gewaar dat zij het niet kunnen, dat dit de vrucht is van eigen zonde en dat maakt ze beschaamd voor Gods aangezicht. Daarom, als Gods volk op hun plaats is, hebben zij niets te doen dan zich voor God weg te schamen, niets meer van zichzelf, maar alles van de Heere te verwachten. De tweede Adam, Jezus Christus, heeft van eeuwigheid gesproken en zegt in Ps. 40: "Ik heb lust o mijn God om Uw welbehagen te doen en Uw wet is in het binnenste Mijns ingewand." Die is gekomen en heeft van eeuwigheid voldaan en daarom zegt de Apostel: "In Hem zijt gij volmaakt."

U moet nooit Gods volk aanschouwen in zichzelf, maar in het hoofd Jezus Christus en dan staan zij volmaakt. Daarom toehoorders, dat zijn schapen, die komt Hij zelf op te voeden en de mens onderwerpt zich.

Want in de natuur is het ook zo: een schaap, dat werkelijk onder de herder staat, onderwerpt zich, wanneer de herder spreekt, al gebeurt het weleens dat hij zijn hond op hen af stuurt, als ze verspreid lopen.

Insgelijks is het met de grote Herder. Er ligt een wil in dat volk om zich te onderwerpen, maar het gebeurt weleens dat die oude natuur boven komt, dat zij een ogenblik verkeerd willen en dat zij werkelijk van de Herder af zouden dwalen. Hij zendt er de hond op af, dat is de duivel, die is dan nodig om ze terecht te brengen. Als gij in de natuur ziet, als de schapen verstrooid lopen en de herder zendt er de hond op af en gij ziet die schapen zich verzamelen, dan zou u zeggen: het is één vacht, voornamelijk als er veel wol op staat. Dat is op geestelijk gebied ook zo. Als de Heere er de duivel op los laat, wordt het één geheel, dan wordt die bede van Christus tot kracht, Die bidt in de hemel volgens Joh. 17: "Vader Ik wil dat zij een zijn, gelijk Wij een zijn." Dus Jezus bidt: "Ik wil dat ze een zijn."

En de duivel bidt: ik wil dat ze verdeeld zijn. Het is alsof de duivel het wint, want er behoeft maar een kerkmuur tussenbeide te komen en zij zeggen: gij, zijt van mijn volk niet. Bij de schapen treft men verschillende soorten aan: zogende schapen, lammeren, dus zoo- wel sterke als zwakke.

U leest van Jacob, dat Ezau Jacob hulp aanbood om de kudde naar huis te leiden. Jacob bedankt ervoor, hij zegt: "Ik heb zogende koeien en zogende lammeren en tere kinderen, indien men ze één dag afdrijft, zou de gehele kudde sterven." Jacob bedankt voor het aanbod en waarom?

Wel Ezau's mannen waren goed om te vechten, maar om met zogende koeien en schapen om te gaan, waren ze niet geschikt. Als het zoover komt, dat men geroepen wordt om de kudde van de kerk te helpen naar het hemelse Kanaän te leiden, is er grote genade voor nodig, om als geen onderdaan van Ezau zich te openbaren, om de kudde niet zachtjes te behandelen en te legeren naar het Woord Gods, naar de regelen,

die Hij in Zijn woord voorschrijft.

Geloof vrij, dat het in onze dagen zo erg is, dat gij op sommige plaatsen met een lantaarntje op de middag moet gaan zoeken, om iemand te vinden, die genade van God ontvangen heeft en wien die gave van God geschonken is om de kudde te leiden. U zult zeggen: moeten dat dan allemaal begenadigde mensen wezen? Het is wel gewenst. Ik heb weleens in de beschouwingen van Lodenstein gelezen. Hij zegt: "Als God Zijn kerk voortplant, geeft Hij mannen met genade en gaven. Verderven zij het, dan geeft Hij ze mannen zonder genade, en verderven zij het nog verder, dan geeft Hij ze mannen zonder genade en zonder gaven."

En zoudt u niet denken, dat de tijd die achter ligt ervan getuigt? Wat is een leraar, die zoveel jaren geleerd heeft, dat hij geen half uur kan spreken uit het hoofd, veel minder uit het hart. Ik heb een zwager, die diaken was in de Hervormde Kerk en mij het volgende vertelde: 'Hij hoorde eens een dominee uit Breda preken. In zijn boekje zaten twee blaadjes aan elkaar, waarop die dominee de draad helemaal kwijt raakte. Hij heeft de gemeente toen maar laten zingen tot er gecollecteerd was en de kerk moest uitgaan.'

De Kerk van God moet er om bidden, dat God nog eens knechten zenden mocht, die werkelijk de ere Gods en het heil van de medemens op het oog hebben.

De schapen worden weleens van de een plaats naar de andere gezonden. Zo is het in de kerk ook; het gebeurt dat God van een plaats vertrekt, n.l. met Zijn tegenwoordigheid, dat ziet men gebeuren als een volk het verzondigt.

Ik heb geschriften van Godzalige leeraren uit Noord-Brabant uit vroeger tijden, maar door het verval van het volk heeft God die gemeenten geheel en al over gegeven. Er zijn sommige plaatsen waar, naar ik vrees, geen van de schapen van Christus meer zijn. Er staat aangetekend: "Mijn heilig volk heeft het voor een kleinen tijd bezeten." Als God ze gaat verlaten, moet men vragen: zijn er nog van dat volk, zodat men zegt: waar moet ik ze vinden?

Dan is het dun in onze dagen. Er zijn ook wel schapen, maar het is een groot verschil of het een schaap is uitwendig en van binnen een wolf. Dat zijn geen schapen toeoorders, wij moeten er acht op geven, of zij naar de stem van de Heere horen. Hebben zij de stem van de Herder nog nooit gehoord, onderwerpen zij zich niet aan Zijn stem, is dit een teken dat zij niet onder de schapen behoren, maar dat zij het er zelf van maken. Bijbel-Christenen vindt gij zo weinig.

U zult zeggen: moeten zij Bijbel-Christenen wezen?

Het bevindelijke leven moet een grondslag hebben op het eeuwig getuigenis van Gods Woord en als het dat niet is, dan zal het geen dageraad hebben; als die uit het gevoel leven. Zij met dat alles kunnen zij er de doen. In Zijn kerk moet Christus geopenbaard worden. Hij moet immers in de doodsjordaan staan, zullen wij er veilig doortrekken. De Priester stond met de voeten op het droge in de Jordaan en zo staat Christus in de doodsjordaan. *Indien wij één plant met Hem geworden zijn in de gelijkmaking Zijns doods en indien wij met Hem gestorven zijn in de gelijkmaking Zijns doods en indien wij met Hem gestorven zijn, zo zullen wij ook met Hem leven.* Want dat roept Hij ze toe in Openbaring 3. Hij zegt: "Zie, Ik ben dood geweest en ben weder levend geworden."

U zult zeggen: kan een ziel dat dan niet door het gevoel aannemen?

Nee, door het geloof. U leest van Ruth, dat zij bij geval kwam op de akker van Boaz. Al heeft een mens er bijna nog nooit Godsdienst op na gehouden en hij is een uitverkorene, dan zorgt God er voor, dat hij op Zijn tijd op een gedeelte van Zijn akker komt om Zijn Woord te horen. Die een schaap mag wezen, wordt zo hartelijk toegesproken, die grote Herder zegt: "Vreest niet." Het is een klein kuddeke in tegen-

stelling met die grote massa. Het is een klein kuddeke, omdat zij gering van zichzelf denken.

Wij lezen van Paulus, dat hij zegt: "Gij weet uw roeping broeders, dat gij zijt niet vele edelen enz." Zij zijn klein in eigen oog omdat zij de armoede leren kennen, want dat is een eigenschap, zelfs al zijn zij in de natuur wel opgevoed en beschaafd. Maar een mens, toehoorders, die werkelijk zijn armoede leert kennen en ondervinden, acht zich gering. Het gebeurt dat een arme beschaamd is, om bij zijn meerdere in huis te komen. Er zijn van die stille armen, die de armoede nog bedekken en dan gebeurt het dat er honger geleden wordt.

Ik hoorde van iemand, die enkele jaren geleden nog onder de gegoede burgers was, het dezen winter zo arm had gehad, dat er nog geen brood op de tafel was. Maar beschaamd om voor de armoede uit te komen en zo is het ook op geestelijk gebied.

Als een mens zijn armoede kent, is hij er beschaamd voor.

U leest in Jeremia 31: 19, waar Efraïm zegt: "Nadat ik bekeerd ben, heb ik berouw gehad."

U zult zeggen: maar vertel mij eens, waarom is die mens beschaamd geweest voor zijn armoede? Dat is een vrucht van de zonde. God heeft ze zo niet geschapen, Hij heeft ze in het volle bezit geschapen, zij waren eigenaar van de dingen der aarde. Maar omdat wij zo diep gevallen zijn, zijn wij overal arm in en wij leren onze armoede kennen als wij met vrezen en zuchten tot de Heere de toevlucht nemen. Een zalige toestand, als er schaamte is, een eerbiedige schaamte voor zijn armoede; dat bewaart een mens voor veel zonden. De Heere Jezus zegt: "Klein kuddeke".

Want zij zijn klein in eigen oog, doch Hij zegt: "Vreest niet, gij klein kuddeke."

U zult zeggen: mogen. Zij niet vrezen? Voor de zonde moeten zij vrezen. Welgelukzalig, die gedurig vreest. Zij moeten vrezen voor wantrouwen, voor de partij, die ze af zou kunnen trekken van de rechten weg en wijken van die paden als ze met Abraham moeten zeggen: "Ik dacht, alleenlijk is de vreze Gods niet in deze plaats." Maar daartegenover: zij hebben niet te vrezen, want er is geen verdoemenis voor degenen, die in Christus Jezus zijn. Zij behoeven niet te vrezen, al wordt er een blaam op hen geworpen.

Nee, dan zegt de Zaligmaker tegen die kudde: "Vreest niet, want wie zal beschuldiging inbrengen tegen de uitverkorenen Gods." Christus zegt niet te vrezen voor degenen, die alleen het lichaam kunnen doden, maar veel meer Hem, Die beide ziel en lichaam kan verderven in de hel. Waarom hebben die mensen niet te vrezen voor de dood en voor de hel? Het is toch de koning der verschrikking voor onze natuur? Jawel, maar degenen, die wedergeboren zijn, hoeven niet te vrezen. De dood is een welkome bode, want indien zij niet konden sterven, konden zij niet in de hemel komen. De Catechismus zegt: "Indien Christus voor ons gestorven is, waarom moeten wij dan ook nog sterven?"

Het antwoord luidt: "Onze dood is geen betaling voor de zonde, maar een afsterving van de zonde", dus een deur tot het eeuwige leven.

Zij sterven de zonde af, zolang die oude mens der zonde, dat is ons eigen ik, leeft. Vader Ledeboer. Zegt: "Als die begraven wordt, wat zal dat een heerlijke begrafenis zijn." Dat is waar, want als dat volk sterft, blijft al wat zonde is, hier. Het is zoals Paulus zegt: "De zonde, die in ons woont." Die oude mens der zonde blijft er in wonen, zoolang als wij hier op aarde zijn.

Paulus spreekt ervan in 2 Cor. 4: 18 en in 2 Cor. 5: 1 vervolgt hij: "Want wij weten, dat, zo ons aardse huis verbroken wordt, wij een gebouw van God hebben, een huis niet met handen gemaakt, maar eeuwig in de hemelen. Want ook in deze zuchten wij, verlangende met onze woonstede, die uit de hemel is, overkleed te worden." Hij stelt

tweeërlei zuchten voor in 2 Cor. 5: een zuchten, bezwaard zijn onder de lasten der zonde en een zuchten om ze werkelijk te verlaten.

Als Gods volk een oog op Christus heeft, is het blij, dat ze mogen sterven, want dan gaan zij naar het Vaderhuis. Lees maar in Joh. 14, daar zegt de Zaligmaker: "Gijlieden gelooft in God, gelooft ook in Mij, in het huis des Vaders zijn vele woningen."

Houdt moed volk, straks komt die grote Herder u thuis halen om ingelijfd te worden voor eeuwig. Daarom is de dood een blijde bode. Maar wie geen schaap is van Christus valt er buiten. Als gij dat ter hart neemt, mocht gij uzelf o onbekeerde medereiziger wel gaan beklagen, want het gaat op een eeuwigheid aan. Als wij dan een dienaar van de duivel zijn, is hij een tiran en is er wel oorzaak om te vrezen.

3. De zalige weldaad, die deze kudde van Christus wordt toegezegd.

Tegen Zijn volk zegt Christus: "Vreest niet, want het is des Vaders welbehagen, ulieden dat Koninkrijk te geven." Hij wil zeggen het is van uw Hemelse Vader. Kopen kunnen wij het niet, we moeten er alleen om vragen. Maar dat Koninkrijk moest toch verdiend worden? Dat heeft de tweede Adam verdiend voor Zijn volk. Want Hij zegt: "Ik geef hun het eeuwige leven." Door die verdienste ontvangen zij het koninkrijk Gods, daardoor worden zij getrokken uit de macht der duisternis tot Zijn wonderbaar licht. Aan deze zijde van het graf krijgen zij de voorsmaken al van die heerlijkheid en hierboven krijgen zij Gods eeuwige heerlijkheid in volle mate.

Wij lezen in 1 Petrus 1, dat zij een onverderfelijke en onverwelkelijke erfenis hebben, en die wordt in de hemel voor hen bewaard. Het gebeurt weleens, dat iemand rekent op een rijke erfenis en als de erflater sterft, zij er bijna niet aan kunnen komen. Zo is het met Gods volk niet, want die erfenis wordt voor hen bewaard door de kracht Gods door het geloof tot zaligheid. "Vreest niet, want het is uws Vaders welbehagen", gij krijgt het, het is verdiend.

Paulus zegt uitdrukkelijk: "Wij besluiten, dat de mens om niet gerechtvaardigd wordt, uit Zijn genade door de verlossing, die in Christus Jezus is." Die ontvangen zij als zij sterven. "Het is uws Vaders welbehagen", er is geen twijfel aan. Hij verandert niet, eerder zal de hemel en de aarde voorbijgaan, dan dat er iets van op aarde zal vallen. Vreest daarom niet, dat gij het missen zult, want het is uws Vaders welbehagen ulieden dat Koninkrijk te geven.

Wie zijn dat? Al Zijn schapen, klein en groot, het is des Vaders welbehagen. Dus kleinen in de genade, armen en kreupelen krijgen er deel aan. Want God zegt: "Ik zal zegenen de kleinen en de groten. Zodra zij sterven, verlustigen zij zich in de Heere, met hun volle ziel en eenmaal in de jongsten dag met ziel en lichaam beide. Dat wordt de morgenstond van de eeuwigheid genaamd, dan zal de rechtvaardige triomferen over de Goddeloze. Wanneer is dat?

Dat is in de jongste dag, zeiden we, als de wereld vergaat en Christus komt op de wolken des hemels. Dan breekt de morgenstond aan, waar de eeuwigheid op volgt. Want er staat aangetekend: "Aldaar zal geen nacht zijn", dus een eeuwige dag.

O toehoorders, als een mens dat onderzoekt, wat de kleine kudde van Christus' schapen krijgen zal en dat om niet, om de verdienste van Christus, hebben zij dan geen reden tot aanbidding?

Maar als de mens dat mist, dan moeten wij niet denken, als hij sterft, dat daar een dag aanbreekt, dan volgt dadelijk een eeuwige duisternis en gaat de mens in de jongsten dag met ziel en lichaam een eeuwigen nacht tegemoet. Want Jezus zal zeggen: "Gaat weg van Mij, Ik heb u nooit gekend." Hij noemt het de buitenste duisternis, waar nooit geen straal licht meer door zal dringen.

Mensen, het zal toch zo eeuwig waar wezen en daarom mocht er wel om gevraagd en

gebeden worden.

U zult zeggen: eist dat God van ons?

Zeker toehoorders, Hij wil erom gevraagd zijn, want zelfs tot dit ogenblik staat Hij aan de deur. Gij leest dat in Openb. 3 "Zie Ik sta aan de deur en Ik klop, indien iemand Mijn stem hoort en de deur open doet, Ik zal bij Hem inkomen."

Er zullen twee partijen wezen: de schapen aan Zijn rechterhand en de bokken aan Zijn linkerhand en daarom is het nodig, dat wij onderzoeken of wij tot de bokken of tot de schapen behoren.

Laten wij zingen Psalm 23: 1.

TOEPASSING.

Er staat geschreven: "Hebt acht op uzelf." En als wij acht hebben op onszelf in de doorreis van de woestijn in de wereld, hoe staat het dan, zouden wij een levende hoop in de ziel koesteren dat wij geloven, dat wij onder de schapen van Christus behoren? Dus, dat wij zogende lammeren of volwassen schapen zijn? De Heere zegt in Ezechiël 34: "Gij nu Mijne schapen, schapen Mijner weide, gij zijt mensen."

Hoe staat het met ons? Wij hebben gezegd: de kudde is verenigd met elkaar als het goed is. Eén schaap maakt geen kudde uit, maar vele schapen onder elkaar maken een kudde uit. "Wie tot de zielskudde van Christus mag behoren, is een deel van de kudde en zal met David kunnen zeggen: "Ik ben een gezel van al degenen die God vrezen." Zijt gij een gezel van degenen die God vrezen?

Zou u kunnen zeggen: *Uw volk is mijn volk?* Dat openbaart zich in de vrucht. Want Hij roept ze uit de volkeren dezer wereld uit die grote kudde van de vorst der duisternis. De schapen van Christus' kudde zijn zachtmoedige kinderen. Het staat in Matth. 5: "Zalig zijn de zachtmoedigen; want zij zullen het aardrijk beërven." Wanneer wij denken dat wij een schaap zijn, zullen wij in die grazige weiden lopen. Als een herder de stal opent, gaan de schapen er driftig uit en gaan grazen op de plaatsen, waar zij dat gewoon zijn. Gods ware volk is ook ijverig om die plaatsen te bezoeken, waar het Woord zuiver gepredikt wordt en waar hun ziel voedsel vindt. Ze zijn niet lui, neen ze hebben 's Heeren instellingen lief en onderhouden ze.

Israël moest elke dag uit de tenten komen om manna te halen, want als zij overhielden tot de anderen dag, zaten er wormen in.

Hoe staat het er mee? Plaats uzelf eens voor de vierschaar uwer consciëntie. Kunt u zeggen: "O, God, Gij weet het, ik ben een schaap van Uw kudde en al ben ik een klein schaap van Uw kudde, Uw volk is mijn volk."

En als dat zo mag wezen toehoorders, dan ligt er voor u een rijke belofte. *Vreest niet*, want er is voor u gezorgd.

Het gebeurt wel eens in de natuur dat een kapitalist voor een arme zorgt; dat hij hem voor zijn rekening neemt. Zo is het ook op geestelijk gebied, Gods volk heeft niet te vrezen, het komt zeker goed uit. David zegt in Psalm 46: "Daarom zullen wij niet vrezen, al veranderde de aarde haar plaats." Daarom wordt Gods volk gewaarschuwd. *Vreest niet*, voor geen dood, want die verlost u van alle ellende, *vreest niet* voor geen verdoemenis, want die is gesloten, *vreest niet* voor het oordeel, want dat is het ogenblik dat de kerk zal triomferen en *vreest niet* voor de hel, want gij komt er niet in. De Zaligmaker roept ze toe: "Vreest niet, gij klein kuddeke, want het is Uws Vaders welbehagen, U dat koninkrijk te geven."

Wanneer krijgen wij dat? Als God er ons toe roept volgens Kolossensen 3, dan ontvangen wij dat Koninkrijk, namelijk rechtvaardigmaking, heiligmaking, liefde, vrede, blijdschap door de Heilige Geest. Dat zijn voorrechten van dat Koninkrijk, dat krijgt Gods volk.

Toehoorders, wij hebben vanavond voor elkaar gesproken en het kon de laatste keer weleens zijn, want als een mens nabij de tachtig is, zou dat niet te verwonderen zijn. In de dag aller dagen zullen wij elkaar ontmoeten en nu zal het een groot voorrecht wezen als wij getrouw met elkaar hebben gehandeld. Mocht het wezen toehoorders, dat het God nog liefde ons woord te zegenen. Dat u straks naar huis ging en op de knieën viel en zeide: "Heere ik heb vernomen het grote voorrecht van Uw volk en dat mis ik, U mocht mij er nog deelgenoot van willen maken."

Er zijn misschien wel mensen, die een bekommerd leven hebben en zeggen: "Ik zal er nog buiten vallen." Als het zo mag wezen, dat gij uw klacht voor God uit moogt storten, dan staat er voor een klager nog hoop in de ouden rijm, Ps. 79: 6

*Laat tot U komen dat zuchten en klagen
Dergenen, die in banden zijn geslagen.*

En toehoorders, als er onder ons zijn, die werkelijk in banden zijn en bang zijn, dat ze buiten zullen vallen, val dan voor God neer, want Hij zegt: "Zou Ik niet horen die dag en nacht tot Mij roepen. Ten dage als gij roept zal Ik antwoorden." En volgens Psalm 72: 12: "Want Hij zal de nooddriftige redden, die daar roept."

Er zijn er misschien die onverschillig in de wereld leven en zeggen: geen ellende voor de tijd. Och, denk er aan, de ellende kan elk ogenblik intreden, de tijd van ons stervensuur kan spoedig aanbreken, denk er om het is een beslissend uur, dan wordt alles beslist en er is nooit geen verandering meer of een stonde van omkeren, want er staat in Pred. 9: 10: "Alles wat uw hand vindt om te doen, doe dat met uw macht; want er is geen werk, noch verzinning, noch wetenschap, noch wijsheid in het graf, waar gij heen gaat." Er is geen verzinning meer, het moet aan dezen kant gebeuren.

Wij leven in de tijd, dat God Zich stil houdt. U leest in Ps. 74: 9: "Wij zien onze tekenen niet." Mochten wij nog eens opstaan uit de dood der zonde, wij hebben een ziel te verliezen, zij is zo kostelijk. God komt nog te kloppen aan de deur van uw hart en zegt: "Zie Ik sta aan de deur en Ik klop."

Er zijn drie doodsvijanden n.l. de duivel, de wereld en het eigen vlees, waarvoor wij ons hart dienen te sluiten. Wij moeten de gelegenheid vermijden, die ons tot zondige daden zou kunnen roepen en trekken. Wij staan voor een eeuwigheid.

Zou u denken, als gij straks uw hoofd neer zult leggen, dat het goed staat voor die eeuwigheid? Ik heb mensen gekend, die 5 ton nalieten. Zij leefden enkel voor de wereld, zodat ze dansten en sprongen. En ik heb gehoord van iemand, wiens geld zijn god was. Hij had een brandkast, dat is goed vanzelf, maar tegenwoordig steelt men die ook al. Bedenken we toch, dat niets veilig is, alleen het vertrouwen op God stelt niet teleur. Als het onweerde, zette hij de deur van de brandkast open en ging er voor liggen, want als het eens insloeg, kon hij er dadelijk bij. De arme man dacht er echter niet aan, dat de bliksem ook hem kon treffen. De brandkast stond in zijn slaapkamer tussen zijn bed en zijn nachtkast. Hij werd ziek en onderwijl men hem hielp, viel de dood hem aan. Zijn geldgod liet hem in de steek; vlak bij zijn god blies hij de laatste adem uit. Het geld riep hem als het ware toe: *bij mij is het niet.*

Laat ons geen vertrouwen stellen op dingen van de wereld. Laten wij God bidden dat Hij ons in staat mag stellen, dat wij alleen ons vertrouwen mogen stellen op Hem die zegt: "Wentel uw weg op de Heere en vertrouw op Hem, Hij zal het maken." Amen.

Slotzang: Psalm 119: 88.

**Kopen en Verkopen.
Oefening over Spreuken 23: 23,**

uitgesproken en opgetekend 20 Augustus 1935 te Klaaswaal⁶

Zingen: Ps. 43: 3 en 4. Lezen: Jes. 55.

Zingen: Ps. 103: 7.

De dichter zingt hier op "De Heere weet wat maaksel wij zijn." Wij weten toehoorders, dat God de Schepper is van het ganse heelal en dat God op de zesden dag van het scheppingswerk zegt: "Laat Ons mensen maken naar Ons beeld en naar Onze gelijkenis." Dus is de mens naar het beeld Gods geschapen, en zo heeft de Heere dien mens in het Paradijs gesteld. Het was een voortbrengsel van de Hemel, God zorgde voor dien mens. Hij is in een volmaakten staat geschapen, doch veranderlijk. Want vanzelf, volmaakter dan God de mens had geschapen kon niet, want Hij had hem naar Zijn Beeld geschapen; er was geen gebrek aan de mens of in de mens.

God plaatste hem in het Paradijs en God gaf Zijn wet, dat zij van allen boom des hofs vrijelijk mochten eten, maar van dien ene boom in het midden des hofs niet, want ten dage als zij daarvan aten, zouden zij sterven; dus. God komt ze voor de keus te stellen. Maar wat is het geval?

Daar komt de aartsvijand van God en Zijn schepsel. 't Is de duivel, die uit de Hemel gestoten is met zijn legioenen en hij is tegenpartij van God en Zijn schepsel geworden. Hij komt in het Paradijs bij moeder Eva en zegt: "Is het ook dat God gezegd heeft: Gijlieden zult niet eten van allen boom dezès hofs?"

En Eva gaf te kennen dat zij het zeer goed wist, al had zij de wet van Adam ontvangen. Zij zegt: "God heeft gezegd: Van, de vrucht der bomen dezès hofs zult gij eten; maar van de vrucht des booms, die in het midden des hofs is; heeft God gezegd: Gij zult daarvan niet eten, noch die aanroeren, opdat gij niet sterft." De satan zegt: "God weet; als gij daarvan eet, zullen uw ogen geopend worden en gij zult als God zijn, kennende het goed en het kwaad."

Hij wil zeggen: dan hebt gij niets meer met God te maken, en hij beschuldigt God van afgunst. En wat doet zij? Zij volgt de raad op van de satan en zij eet er van en geeft ook haar man die vrucht met het gevolg dat God de uitgesproken bedreiging ten uitvoer bracht en: het onmogelijk is geworden gered te worden door eigen kracht en daarom hebben onze eerste ouders n.l. Adam en Eva in het paradijs zo'n kwade koop gedaan voor zichzelf en alle nakomelingen, want wij lezen in Rom. 5: 12: "Daarom, gelijk door een mens de zonde in de wereld gekomen is, en door de zonde de dood; en alzo de dood tot alle mensen is doorgegaan, in welken wij allen gezondigd hebben." Dus wij zijn in Adam allen verkocht geworden als slaaf van de vorst der duisternis en wij zitten in boeien en banden opgesloten. Wat zou er van de mens terecht komen, had God niet van eeuwigheid, uit kracht van Zijn eeuwige liefde redenen genomen uit Zichzelf om nog een weg en een middel daar te stellen waardoor het mogelijk zou zijn om uit die slavernij van de vorst der duisternis en van de zonde verlost te worden! Daartoe heeft God van eeuwigheid redenen uit Zichzelf genomen en wat moest er plaats vinden, toehoorders? In de stille raad des vredes, van eeuwigheid, was het de

---

⁶ M. REMIJN te OOSTERLAND. Uitgave J. P. v. d. TOL Jz. — NIEUW-BEIJERLAND 1935

wil des Vaders om de uitverkorenen door Christus lijden te verlossen en het was de van de Zoon om voor de schuld der uitverkorenen te betalen. Dus van eeuwigheid is dat aan Gods zijde vastgesteld. Wij zijn allen even diep gezonken, wie wij zijn of wie wij niet zijn, waar wij wonen of waar wij niet wonen, wij liggen allen in de staat van geestelijk onvermogen om onszelf daaruit te helpen. Maar nu is God de Vader bewogen geweest in Zichzelf en heeft Zijn eigen Zoon daarvoor willen geven en Die is mens willen worden, Die heeft de menselijke natuur uit de maagd Mária aangenomen en waarom? Om als God-mens voor de mens te kunnen lijden en sterven. Als mens is Hij voor Zijn volk gestorven "en heeft gehoorzaamd en als eeuwige God heeft Hij, door Zijn alvermogen, de mensheid onderschraagd om de last van de toorn Gods te dragen. We hebben gezegd: Adam heeft een slechte koop gedaan en heeft de wereld en zijn nakomelingen verkocht, maar nu is er een Zaligmaker gekomen, toehoorders, die tweede Adam en Die is gekomen op aarde om dat volk weer vrij te kopen, dat Adam heeft verkocht in de bondsbreuk. Want in het Paradijs toehoorders, was er geen koophandel nodig, volstrekt niet. Want God had het Paradijs van alles voorzien, dat de mens geheel en al kon bekomen; zij waren volkomen gelukkig op dat ogenblik, zij leefden met God als een vriend met een vriend, zij kenden Hem aan de wind des daags. Alles had God klaar gemaakt. Want het was het type van de Hemel. Maar na de val zijn er 2 partijen en nu is de ganse wereld een huis van koophandel geworden en wel zulk een koophandel, waarover wij met de hulp des Heeren een woord wensen te spreken, hetgeen uw aandacht opgetekend vindt in de Spreuken van Salomo.

"Koop de waarheid, en verkoop ze niet". Spreuken 23: 23

Zingen: Psalm 25: 4.

Wij wensen met de hulpe des Heeren uw aandacht bij 2 hoofdzaken te bepalen.

- Ten eerste letten wij voornamelijk op de inhoud van de tekst: dat is kopen en verkopen;
- ten tweede, wat die waar die te koop wordt aangeboden is, n.l.: 'de waarheid.'

1. Naar aanleiding van die 2 hoofdzaken wensen wij een woord tot stichting te spreken.

Wij hebben gezegd toehoorders, dat de ganse wereld een huis van koophandel is geworden en nu zijn er 2 markten. De satan heeft zijn markt opgericht en die koopwaar, die» aanbiedt en uitstalt is tweeërlei, n.l. ijdelheid en dwalen. Maar God heeft ook een markt ontsloten en daar wordt edeler waar gepresenteerd en dat is de waar van vrije genade. De Heere heeft een markt van vrije genade opengesteld over de ganse wereld. Er is dit verschil in, dat gaat weleens afwisselend op de markt van ijdelheid en dwaasheid, die van de beginne der wereld ook al geweest is. Daar is het altijd dezelfde koopwaar, die hij aanbiedt. Altijd iets, dat tot verderf leidt van de mens. Hij is ermee begonnen zodra God de wereld geschapen heeft, hij is in het paradijs gegaan en heeft zijn koopwaar aangeboden aan moeder Eva, n.l. ijdelheid en dwaling; hij verkoopt niets dan klatergoud en dat is voor de mens, die niet geschoold is een bedrieglijk soort goud; het wordt als goud aangemerkt, maar draagt geen keur en daarom kan men er zo bedrogen mee uitkomen. Dat is gebleken bij moeder Eva. En ook dwaling, want wat is het anders. Hij stelt het haar zo schoon voor; het was zo kostelijk in de ogen van moeder Eva en ook Adam heeft de raad van zijn vrouw opgevolgd. Want als hij zeide tegen Eva: *'Gij zult als God zijn;* was dit een leugen;

de satan stelde het haar anders voor dan het in werkelijkheid was. Ze kenden na de val het goed en het kwaad n.l. het goede, waaruit zij gevallen zijn en het kwade, waarin zij gestort zijn, dat is dus betrekkelijk een waarheid, maar de satan stelde het voor of ze er beter van worden zouden; en dat was een leugen.

Toen de mens gevallen is, heeft God met hem gespot en zegt: "De mens is geworden als Onzer één kennende het goed en het kwaad. De mens eg zichzelf zelf God gemaakt. In zijn natuurstaat kan hij het buiten God best stellen. Hij zit vol ijdele zorgen. Dus was het geen klatergoud? Zij waren vijanden van God geworden Zolang zij niet gezondigd hadden, ging het schepsel met zijn Schepper op vriendschappelijke voet om. Want zij kenden Hem aan den wind des daags en nu was God hun vijand en zij waren Gods vijand geworden, volgens Rom. 8: 7: "Daarom dat het bedenken des vleses vijandschap is tegen God, want het onderwerpt zich der wet Gods niet, want het kan ook niet."

Zij gingen zich verbergen onder het geboomte van de hof, zij dekten zich met schorten van vijgenbladeren en verborgen zich onder het geboomte van de hof en daar zaten zij in afwachting, zij verwachtten, dat God tot hen zou komen en dat hij hun het onder het oog zou brengen, zij hadden de schuldbrief al thuis gekregen. Want zodra hun ogen geopend werden, zagen zij hun schuld en dat doet ze onder het geboomte verbergen en zaten zij daar vrezende. Want als God tot Adam zegt: "Adam waar zijt gij ?" vreest hij.

Als het zuiver gelezen wordt, staat er: "En de Heere zeide tot Adam: Waar zijt gij ?" Zodat zeker Oud-vader zegt: "God verzweg zijn naam, want hij was hem verloren, want uit kracht van schepping was hij de zoon van God." Lees het in Lukas 3: 38.

Hij was kind Gods uit kracht van schepping. Maar toen hij gezondigd had, was hij een kind des duivels en zat hij vrezende onder het geboomte; verkocht in de staat van jammer en ellende. Indien God van eeuwigheid geen gedachte des vredes over hem had gehad, (want ook Adam en Eva waren in dat verbond opgenomen) had hij dadelijk moeten sterven. God heeft hem geroepen van onder het geboomte en toen God hem riep was het eerste wat Adam zeide: "Ik vreesde, want ik ben naakt."

Daar gaf hij God te kennen hoe ellendig hij geworden was. Van te voren was hij ook wel naakt, maar toen zag hij het niet. Hij had God verloren door de zonde, hij had zichzelf verkocht en nu was hij God verloren.

Maar nu komt God hem opzoeken en roept hem: "Waar zijt gij ?" Zegt hij: "Ik vreesde, want ik ben naakt"; de Heere zegt: "Wie heeft u dat te kennen gegeven?"

Wel zegt Adam: "De vrouw, die Gij mij gegeven hebt, die heeft mij gegeven van dien boom." Hij gaat God van onrecht beschuldigen. Hij wil zeggen: "Had Gij mij die vrouw niet gegeven dan had ik het niet gedaan." Dus hij schuift de schuld op God.

Ook onze gewoonte, toehoorders, is heimelijk de schuld op God schuiven. U moet in aanmerking nemen: Adam was door God volmaakt geschapen; met dat verschil hij was veranderlijk. Hij had echter geen gebrek. De schuld lag aan Adam; hij behoefde zijn hand niet uit te steken, hij had zich moed- en vrijwillig verkocht als slaaf van de satan. En wat zou ervan terecht komen, was God niet tussenbeide gekomen. Immers vanaf het ogenblik dat de wereld geschapen is, heeft de satan altijd zijn koopwaar over de gehele wereld uitgesteld. Overal heeft hij zijn klanten tot in de verste hoeken van de aarde, onder welk volk men ook behoort, en hij heeft gemakkelijke klanten ook.

U zult zeggen waarom? Wel zij staan altijd op zijn wenken gereed. En als wij maar één ding doen: "zijn koopwaar kopen," is hij tevreden. De satan verkoopt klatergoud en dwaling en hij zoekt ze op de weg ermee te bedriegen. Want wat was het anders dan een leer van dwaling, die hij Adam en Eva voorschrijft? Hij zegt: "Gij zult niet

sterven", en dat was werkelijk koopwaar, die hij aanpreeft en bij allen gemakkelijk kwijt raakt. De koopwaar, die de satan aanprijft: klatergoud van alle ijdelheid en wellustigheid en wat de mens uitvoert, moet rijk betaald worden; met geld, arbeid, ongemakken en ten slotte met de dood en het verderf. Dus het is een dure koop en toch, kan hij ze zo gemakkelijk kwijt. Want gaat dat na als hij zijn ijdelheid uitstalt, de ganse wereld loopt hem na. Als de duivel met zijn ratel door de straten gaat, staan alle mensen te kijken.

Maar als God laat nodigen dan lezen wij van elk een verontschuldiging: de een had een akker, de ander een vrouw getrouwd enz. Elk zoekt een verontschuldiging. Als de satan zijn koopwaar uitstalt, maakt hij dat bekend, voornamelijk in onze dagen. De nieuwspapieren staan er vol van. Zeven dagen in de week presenteert hij ze en nu is er een dag gezet, dat die koopwaar mag gezien worden en dat is voornamelijk Gods dag, dan stalt de satan zijn waren uit op verschillende wijze. Als er voetbalwedstrijden zijn, goedkope treinen rijden enz. en de mens zegt: het is zo goedkoop; laat u voor een koopje naar de hel rijden. Onze regering moet extra treinen inleggen op Gods dag voor al die ijdelheid. Men verdedigt 'de kerkdag van de satan' en gaan wij redeneren en zeggen: het is toch zo goedkoop; voor een beetje ben je in Brussel of in Nijmegen. Overal voor een klein beetje. Maar het is zo'n dure prijs; Want stelt eens dat u op die dag die markt ging bezoeken van de duivel en de dood kwam eens? U moet betalen met arbeid en ongemakken, maar dat is allemaal niemendal, want onze natuur is zo dat zij er wel ongemakken voor wil uitstaan; 't wordt pas prettig als zich ongemakken voordoen. Maar niettegenstaande dat alles, wij hebben het er voor over en dan lopen wij er soms nog voor uit ons beroep; dat blijkt wel als er IJdelheidkermis is. Er wordt wel eens gezegd: "We leven maar eens."

Inderdaad. Maar de mens is voor een eeuwigheid geschapen, wij leven hier kort en onzeker om voor- en toebereid te worden voor de grote eeuwigheid, want wij dragen een onsterfelijke ziel om. Zijn wij marktgangers, die de markt van de satan bezoeken, die leven ook maar eens; maar denk erom het moet duur betaald worden. Want vanzelf, wij weten dat door de zonde drieërlei dood in de wereld gekomen is. De geestelijke dood, de lichamelijke dood en de eeuwige dood. de geestelijken dood zijn wij allen gestorven, wie het is of wie het niet is.

Dat kunt gij toch gewaar worden toehoorders. U moet eens zien, wat ziet de mens van zijn geestelijk gevaar, waarin hij leeft? Wij zien geen gevaar. Gij zult zeggen, maar gij wilt ons toch niet wijs maken dat wij in gevaar verkeren. Elke minuut van de dag. Wij zijn door God veroordeeld tot de dood en het vonnis is uitgesproken. Het staat in Hebreëen 9: 27: "En gelijk het de mens gezet is eenmaal te sterven en daarna het oordeel." Dat komt voor elk mens, al wordt de een wat ouder dan de ander. Maar eenmaal komt het en daarom, omdat wij maar eens leven, moeten wij in dat korte leven hier op aarde trachten een andere marktbezoeker te worden. Wij moeten dat echter worden gemaakt. En wie stelt die markt open?

God zelf, Die is begonnen in het paradijs. Daar heeft God de markt opengesteld in het vrouwenzaad, dat zij zalig konden worden. En wij lezen in Jesaja 55: "O, alle gij dorstigen, komt tot de wateren, en gij die geen geld hebt, komt, koopt en eet, zonder prijs en zonder geld." Gij moet eens zien wat een dure prijs wij voor de artikelen van de satan betalen. Welk is die dure prijs? Tenslotte de prijs van de eeuwige dood te moeten betalen, dat is eindeloos onder Gods toorn opgesloten te liggen, toehoorders; eeuwig te liggen klagen.

Wij lezen in Markus 9: 44: "Waar hun worm niet sterft en het vuur niet uitgeblust wordt." Er zei eens een spotter tegen mij: "Waar moet dat vuur vandaan komen?" Ik

zei: "Dat leveren wij zelf door onze zonde." Omdat wij dat leveren, blijft het eeuwig branden. Gods toorn brandt tot in de onderste delen der hel.

Wij zijn zo ongelukkig, toehoorders. Gij kunt niet geloven hoe arm en dwaas wij geworden zijn door onzen stamvader Adam, en dat wij in de zonde en de wereld terecht zijn gekomen, en zulk een ellendig marktbezoeker zijn. Want gij moet denken, het is net als in de natuur. Een mens, die de openbare markt bezoekt, moet ook betalen. Als de koopman zo maar op de markt ging staan en hij zei niets, dan verkocht hij ook niets. Hij is zo slim de duivel, hij weet zo'n aangename geur in de zonde te leggen. Maar er staat uitdrukkelijk in Rom. 6: 21: "Wat vrucht had gij toen van die dingen, waarover gij u nu schaamt?" Als er bijvoorbeeld zo'n IJdelheidkermis op handen is en jonge mensen voornamelijk, en ook meer gevorderden van jaren, die er lust in hebben, er van te voren over spreken, dan weet hij het zo aantrekkelijk daar te stellen dat men een mens, die werkelijk voor de zonde en ijdelheid leeft, goed zou moeten betalen om hem ervan af te houden. Want het trekt zo aan, en gebeurt het niet als gij daar voor die IJdelheidkermis staat, er gezegd wordt: "Wij zullen ons hart nog eens ophalen?" Er zijn zonden die zo hard trekken. Er staat uitdrukkelijk: "Een hart dat ondeugdzame gedachten smeedt, voeten, die zich haasten om tot kwaad te lopen".

Als we nog consciëntie hebben, laat God ons nog waarschuwen. Want als wij onder de waarheid leven, zondigen wij niet ongewaarschuwd. En dan leven wij over die waarschuwendende stem heen, en werpen ons zelf in de zonde en in de ijdelheid. Het is een wonder als de markt van de satan niet met een vechtpartij afloopt. En als men het erg liefheeft, gebeurt het, als het afgelopen is, men nog geniet.

Toen ik nog te Krabbendijke stond, was daar een paardenspel bij ons in de buurt en dat was 's avonds om elf uur afgelopen. Het was alsof de mensen niet los konden komen, zo hadden zij genoten. Ik zei tegen mijn vrouw: "Zo zouden wij uit de kerk moeten komen, dat God ons zo bediend had, dat wij niet los konden komen van elkander om het wonder van Gods genade te vertellen." Zolang men in de natuurstaat leeft, is men een klant van de duivel.

Ik heb weleens gehoord als bij ons kermis was, dat er vrouwen waren, die haast nooit naar de kerk konden omdat zij kinderen hadden, bij die gelegenheid de deur op slot deden en gingen naar de ijdelheid. Maar dat kan niet op Gods dag, dan moeten er soms twee of drie thuis blijven.

Ongelukkig als wij onder de klanten behoren van de satan, als wij daar marktbezoeker van zijn. Gij zult zeggen waarom? Wel, dan hebben wij God tegen, want de ziel die zondigt, zal sterven, en daarom hebben wij God tegen en wij zijn tegen onszelf. Want u moet denken, wij zijn voor een eeuwigheid geschapen en ook onze tijd is zo kort. Wat moesten wij niet met onze onsterfelijke ziel te stellen hebben. Het is zo'n dierbaar pand, dat God geschapen heeft en nu moeten wij aan deze zijde van het graf voor- en toebereid worden voor de eeuwige heerlijkheid, als wij gelukkig willen zijn. Satan stelt ons voor, dat wij alleen gelukkig zijn in de wereld en op Gods dag alles kunnen uitvoeren. Een mens, die naar de kerk gaat, kan soms jaloers wezen en zeggen: die leven gemakkelijk, die doen wat zij willen, en dan komt die leugenaar en zegt: "Die leven makkelijk, die leven als een vis in het water. U gaat naar de kerk, u hoort Gods Woord en zit er zo te zuchten en denkt: wat zal het wezen, als ik moet sterven, zo ik geboren ben; als ik onbekeerd sterven moet, dan is alles verloren en dan heb ik nog niets gehad op de wereld."

Dus geeft hij raad en zegt: "Ik raad je aan, ga mee de weg op. Al is het dan dat je verloren gaat dan heb je toch hier genoten." Zo gaat hij bedriegen.

Ook in de godsdienst stalt hij zijn waren van dwaling op allerlei wijze uit. Tegen Eva zei hij: "Gij zult niet sterven" en tegen anderen: "Je kunt het zo nauw niet nemen. God

is barmhartig en Die schikt dat wel."

Maar u moet altijd denken, dat er geen vleselijkheid bij God is. Elke zondige gedachte is een zondige daad voor God. God zegt, dat wij voor elk ijdel woord en elke ijdele gedachte strafbaar staan bij Hem. De mens heeft de leugen van satan geloofd. Die een beetje godsdienstig wil wezen, zegt: "Je moet het zo nauw niet nemen, God is liefde", en die durft ook God te nemen op een natuurlijke wijze. Het zal toch wat wezen. B.v. een vader en moeder hebben 5 of 6 kinderen en God maakt de een gelukkig en de anderen blijven ongelukkig, maar God is vrij. *Jacob heeft Hij lief gehad en Ezau gehaat*. En zo gaat de mens God weer van onrecht beschuldigen. God is niets verplicht, want ik heb gezegd: door de zonden zijn wij in een staat van onvermogen gezonken en God had geen middel behoeven te stellen, God had alles kunnen verloren laten gaan.

Maar God heeft nog een middel om zalig te kunnen worden en de Heere eist dat wij de middelen zullen gebruiken en als Hij er ons toe roept, moeten wij ze gebruiken. Hoelang? Totdat wij sterven.

U zult zeggen: ja maar als een mens jaren tot de oude dag toe onder de waarheid opgaat, wat baat het hem?

Dat kunt gij niet zeggen, zolang de mens leeft en God geeft de middelen. De satan heeft ook een markt en gaat geheel de wereld rond, maar de markt van vrije genade gaat weleens bij gedeelten. In Israël was de kerk binnen de grenzen van de Joden en al wat buiten de Joden was, liet God wandelen naar het goeddunken van hun eigen hart en overal waar God de waarheid zendt, opent Hij een markt van vrije genade. Want denkt er om, de middelen moeten wij ernstig gebruiken en stel eens, als wij onbekeerd moesten sterven, zouden wij niets verspelen. Want de zonde, die de mens niet doet, zal God hem niet toerekenen. Gij leest in Pred. 12: 13: "Van alles wat gehoord is, is het einde van de zaak: Vrees God en houd Zijn geboden, want dit betaamt allen mensen; want God zal ieder werk in het gericht stellen, met al wat verborgen is, hetzij goed, hetzij kwaad."

Dus God zal elk naar zijn werken straffen, hoewel het minste zal nog ondragelijk wezen. En daarom, als wij werkelijk een marktbezoeker van de satan blijven om de ijdelheid en de dwaling en alle goddeloosheid te behouden, dan gaan wij vanzelf om eigen schuld verloren en voornamelijk als God in een plaats nog een markt van vrije genade openstelt.

- ten tweede, wat die waar die te koop wordt aangeboden is, n.l.: *'de waarheid.'*

De markt van vrije genade wordt hier opengesteld, de waar die daar verkocht wordt is de waarheid? De waarheid is uit God. Het ziet hier niet op de God der waarheid, maar op de waarheid van Gods Woord. Die waarheid waar het hier over gaat, is uit God, die is alleen uit God, Want God is de God der waarheid en die waarheid daar lezen wij van in Joh. 8: 31 en 32: "Indien gijlieden in Mijn woord blijft, zo zijt gij waarlijk, mijn discipelen. En zult de waarheid verstaan, en de waarheid zal u vrijmaken."

Dus de waarheid maakt de mens vrij van de slavernij des satans en van alle boeien en banden wordt gij los gemaakt. Dat doet de waarheid.

Die waarheid is Gods Woord en dat Woord is om het geloof te werken in de harten van Gods verkoren volk. God heeft aan de uitverkorenen van eeuwigheid gedacht en daarom is de markt van vrije genade opengesteld, totdat de laatste uitverkorene zal zijn terecht gebracht en als er nog een uitverkorene in een plaats is, wordt daar de markt van vrije genade opengesteld en wordt die eeuwige waarheid van Gods Woord te koop aangeboden.

U zult zeggen: voor veel geld? Neen, enkel maar kopen.

U zult zeggen: moet er dan niets voor betaald worden?

Wij hebben gehoord uit Jesaja 55: "Komt alle gij dorstigen, komt tot de wateren en gij die geen geld hebt, komt, koopt en eet, zonder prijs en zonder geld, wijn en melk. Waarom weegt gijlieden geld uit voor hetgeen dat geen brood is, en uw arbeid voor hetgeen dat niet verzadigen kan. Hoort aandachtiglijk naar Mij en eet het goede en laat uw ziel zich in vettigheid verlustigen. Neigt uw oor, en komt tot mij, hoort, en Uw ziel zal leven."

Daarom toehoorders, God is met vrije genade begonnen; zodra de mens gevallen is, heeft Hij de markt van vrije genade opengesteld in het vrouwenzaad. Want God zegt in Gen. 3: 15: "Ik zal vijandschap zetten tussen u en tussen deze vrouw, tussen uw zaad en tussen haar zaad. Datzelve zal u de kop vermorzelen en gij zult het de verzenen vermorzelen."

Dus nu in Christus is die markt van vrije genade geopend.

U zult zeggen wat zijn dat voor klanten, waar die markt van vrije genade voor open staat?

Dat zijn de verkorenen. God heeft ze uitverkoren in de stilte der eeuwigheid. Daarom staat er in 2 Tim. 2: 19: "De Heere kent degenen, die de Zijnen zijn." Dus die kent Hij van eeuwigheid, dat zijn de uitverkorenen en daar zorgt God voor. Voor dat volk is er een tijd ontsloten, dat lag in de raad Gods opgesloten. Dan zullen alle heiligen binnen gaan. We hebben gezegd tot die tijd toe, opent God die markt van vrije genade, en als het dan de tijd is voor de uitverkorenen, dat zij dat edele metaal van de genade door Gods Geest mogen ontvangen, zorgt God dat er een voorwerp is en een middel, dan brengt God het voorwerp tot het middel en het middel tot het voorwerp.

Wij zouden zeggen als de markt geopend wordt, zorgt God ervoor dat er klanten komen, dan roept God ons.

Ik las eens dat er in Londen, in een straat een matroos liep te kijken om wat te stelen. Hij had nooit gehoord dat er een kerk was of een Bijbel, hij wist nergens van. Er stond een poort open en daar gingen zo veel mensen in, dat hij meende, dat daar wel wat verkocht zou worden. De markt van vrije genade was daar opengesteld en hij komt in de kerk, dat was een klant voor de markt van vrije genade. God greep hem in zijn hart. Misschien enkel voor die ene mens werd die markt opengesteld.

In de natuur kijken de mensen of er niet veel mensen komen. God is ervoor, dat er veel klanten komen. De waarheid die voorgesteld wordt, is de eeuwige waarheid Gods, en in die waarheid ligt de waarheid opgesloten, een verborgen Persoon, die van Zichzelf getuigt in Joh. 14: 6. "Ik ben de Weg, de Waarheid en het Leven."

En nu zegt Hij in Joh. 8: 32: "Dan zult gij de waarheid verstaan en de waarheid zal u vrijmaken." Want dien de Zoon vrijmaakt, die zal waarlijk vrij zijn. En nu is Christus de eeuwige Waarheid des Vaders. Dat blijkt daarin, dat al wat van Hem gesproken is door de Profeten, in het Nieuw Testament vervuld is. En Die is niet alleen de Waarheid, maar ook het Leven. Want Hij heeft door Zijn dood het leven en de onverderfelijkheid aan het licht gebracht. Want vanzelf, Adam, hebben wij gezegd, heeft zijn nakroost verkocht. Maar omdat hij in het verbond opgesloten lag, heeft God de markt van vrije genade geopend in Genesis 3: 15. Wij zijn in Adam verkocht, maar God heeft ervoor gezorgd en Jezus zegt: "Ik ben de Weg, de Waarheid en het Leven". En Hij is werkelijk het leven voor Zijn uitverkorene kerk. Want Hij heeft door Zijn dood het leven en de onverderfelijkheid aan het licht gebracht. Hij is de tweede Adam en Hij is mens geworden. De eerste mens heeft zichzelf verkocht, moed- en vrijwillig verkocht, de tweede Adam is gekomen en heeft de vrijheid gekocht om ze vrij te kopen. Door Zijn dadelijke gehoorzaamheid heeft Hij het recht ten eeuwigen leven

verworven en door Zijn lijdelijke gehoorzaamheid heeft Hij Zijn volk met God verzoend. Want die twee weldaden moest Hij verwerven. Enkel met lijden van de straf kon Hij dat recht niet verwerven.

Hellebroek zegt: "Het lijden van de straf kan wel bevrijden van de straf, maar niet een recht geven tot het eeuwige leven." Hij is op aarde gekomen om volmaakt te gehoorzamen en daar heeft God de Vader volkomen genoeg in genomen en door Zijn lijden heeft Hij Zijn ganse kerk vrij gemaakt, zoals dat staat in 1 Petrus 3: 18: "Want Christus heeft ook eens voor de zonde geleden, Hij rechtvaardig voor de onrechtvaardigen; opdat Hij ons tot God zou brengen." En daarom heeft God in Christus die markt van vrije genade ontsloten.

Neemt het in de natuur. Gij komt in de stad; daar hebt gij een plaats, waar de markt gehouden wordt, dat gaat zo maar niet in het vluchtig overal. Nu heeft ook God er voor gezorgd, dat Hij een plaats beschikt, waar de markt van vrije genade gehouden wordt. Bijvoorbeeld waar Gods Woord nog gepredikt wordt, zoo- als dat in Christus ja en amen is. Wij lezen uitdrukkelijk dat Paulus zegt in 1 Cor. 1: 20: "Want zoveel beloften Gods als er zijn, die zijn in Hem ja en zijn in Hem amen, Gode tot heerlijkheid." D. w. z. God zal voor Zijn uitverkoren volk van eeuwigheid *ja* zijn en dat wordt nooit geen neen. En als Hij *amen* zegt, ziet het op de vervulling van hetgeen Hij vaststelde van eeuwigheid, als Hij dat toepast aan de zondaar. Dat is de waarheid Gods, die uit God is en in die waarheid moet elk mens vrij gemaakt worden. Van de satan, de zonde, de wereld. De woorden Gods zijn zo dierbaar, dat David ervan getuigt, dat er geen goud mee is te vergelijken.

Wij lezen zelfs van parelzoekers. Zij zochten die grote Parel en vonden een plaats waar die grote Parel in verborgen lag, dat zij alle kleine parels verkochten om dien groten Parel te kopen. Dus wij dienen ons die Parel te kopen. Een prijs is er niet van bepaald, die is er niet van te bepalen. De mens van nature heeft zo veel parels, het is een vrucht van de zonde. Het kan wezen, dat we parels hebben van eigengerechtigheid, deugden, plichten en dat wij daar onzen grond van maken. Maar die parels moeten wij, om dien groten Parel machtig te worden, verkopen. Want er is geen andere naam onder de Hemel gegeven door welken wij moeten zalig worden, en wij worden geroepen dat wij dien zouden kopen.

U zult zeggen: wat moeten wij daarvoor over hebben? Al onze lusten en begeerten van het vlees. De genietingen van de wereld moeten wij ervoor over hebben, dat is de prijs. Er wordt weleens gezegd je hoeft niets te geven. Met doen en laten kunnen wij het niet meer machtig worden. Het staat in Rom. 3: 28: "Wij besluiten dan, dat de mens door het geloof gerechtvaardigd wordt, zonder de werken der wet." Daarom, gij behoeft er niets voor te geven in zekeren zin, maar moet er alles voor laten; al hetgeen dat vlees en bloed zoekt hier aan deze zijde van het graf. Want de mens, laten wij eerlijk wezen, leeft in de zonde als een visje in het water. Een mens zondigt zich dood, dat is begonnen bij Adam.

Gelukkig dat die markt van vrije genade dadelijk ontsloten is. Anders hadden Adam en Eva dadelijk naar de hel gegaan, toehoorders. Dat lag echter niet in Gods raad. Adam behoefde niets te doen om zalig te worden, dat was hij. Maar hij moest wat doen om het te blijven en dat was gehoorzamen. God eiste van Hem volmaakte gehoorzaamheid aan de wet en dat heeft hij niet gedaan en hij heeft zich verkocht en daarom zegt Salomo: "Koop de waarheid." Die waarheid, waarin Christus zich openbaart, moeten wij kopen.

U zult zeggen: daar zullen wij van sterven, al het onze prijs te geven.

Dat moeten wij ook. De Zaligmaker zegt: "Die zijn leven zoekt te behouden, zal het verliezen, maar die hetzelfde zal verliezen, die zal het behouden." Dat is een voorrecht,

als een mens werkelijk met de zonde mag breken. Het is de vrucht van het genadeverbond, dat de zondaar eigendom wordt van God en God een eigendom van de zondaar. En nu moeten wij allemaal zo'n koper worden. Om het te zoeken en te vinden.

Er zijn veel mensen, die met Gods volk wel naar de hemel zouden willen, maar leven met Gods volk niet, daar zoudt gij van sterven. Paulus zegt: "Ik sterf alle dagen." Dus die is elke dag gestorven aan zichzelf en aan zijn vleeselijk lichaam en al hetgeen, dat God ontrend was.

U zult zeggen: hoelang heeft hij werk gehad?

Totdat hij de heerlijkheid inging. Als wij een klant zijn van de markt van vrije genade, moeten wij sterven, zuchten leren in het leven. Als de dood komt toehoorders, is de dood vanzelf voor onze natuur een koning der verschrikking, maar als wij een klant zijn van de markt van vrije genade en wij hebben het kooppeld van ons vlees en bloed ervoor over gehad, (niet dat wij daardoor zalig worden; die prijs heeft Christus betaald) is de dood een doorgang tot het eeuwige leven. De eerste Adam heeft zich verkocht en de tweede Adam heeft ze gekocht en daarom zegt Paulus ervan: "Gij zijt niet gekocht met vergankelijke dingen, zilver of goud, maar met het dierbaar bloed van Christus." Het is Zijn eigendom en daarom moet die mens een stervend leven leren kennen en is er een spreekwoord dat zegt: leven en sterven. Ik sterf alle dagen, dat dit toch zo was, dan zouden we met Paulus kunnen zeggen, dat ontbonden en met Christus te zijn verre het beste was. De dood is voor Gods volk een vervoermiddel.

Ik heb eens een oude vrouw gesproken, die was 101 jaar. Toen ze in de 90 was, heeft God ze wat geleerd en zij zei: "Als ik niet sterven kon, dan kon ik niet in de hemel komen." Er komt niets van ons in het Hemelse Kanaän, dat blijft hier, aan deze kant. Maar voor hetgeen in Christus gestorven is en met Hem begraven en opgestaan is, is de dood een vervoermiddel.

Salomo zegt: "Koop de waarheid en verkoop ze niet." Als wij de waarheid verkopen, zal de vloek verschrikkelijk zijn.

U zult zeggen waarom?

Dat lees ik in Matth. 26: 41: "Waakt en bidt, opdat gij niet in verzoeking komt" en in Spreuken 1: 24: "Dewijl Ik, geroepen heb, en gijlieden geweigerd hebt." God roept door Zijn waarheid de zondaar uitwendig. En inwendig roept God door Zijn Woord en Geest en als wij geen gehoor geven, dan breekt er voor de mens een tijd aan, dat God zal spotten en dan zal Hij zeggen: "Terwijl Ik geroepen heb en gijlieden geweigerd om te horen, nu zal Ik niet horen, wanneer gij roept, want gij hebt Mijn raad verworpen en gij hebt Mijn bestraffing niet gewild." Daarom toehoorders, laten wij voorzichtig zijn, dat wij dien marktdag niet voorbij laten gaan, want toen Jezus opging naar Jeruzalem om te leren, en Hij de stad zag, weende hij. "Jeruzalem, Jeruzalem, hoe menigmaal heb Ik uw kinderen bijeen willen bijeenvergaderen en gij hebt niet gewild."

Dus het was te laat. O toehoorders, zolang wij een klant zijn van de markt van de ijdelheid, laten wij ons niet zoeken. Als een mens oud wordt, houdt hij dan op? Dat moet gij niet denken, want dat kunt gij vinden in Rom. 1: 32.

Als de markt van ijdelheid wordt geopend en gij zegt tegen een kind: gij kunt er van genieten; gij steekt ze ervoor in de kleren, gij geeft ze zakgeld, is ze dat niet opvoeden voor de hel?

Daarom, als gij uw kinderen vrijheid geeft, stemt gij ermee in. Maar er is een belofte gedaan dat u ze voor God op zult kweken en de jonge mensen lopen te post en te paard naar de hel. Als vader en moeder dat inzagen, en je had er zelf een gevoel van, wat het is een klant van de markt van goddeloosheid te zijn, dan schreide je de ogen

uit, daar u dan zag hoe de kinderen naar het verderf lopen, maar het wordt niet opgemerkt. Maar komt de omkeer in een mens z'n leven, dan zorgt God ervoor dat er, een tijd aanbreekt, dat hij een bezoeker wordt van de markt van vrije genade. Dat wordt hij soms zonder hij er erg in heeft. Hij zal geen leven hebben op die markt, maar hij moest er toch komen. God zorgde ervoor: "Ik ken ze bij name, van eeuwigheid staan zij geboekt."

De middelen moet gij waarnemen. In de natuur kan geen sterveling iets laten groeien, maar laat het eens na te ploegen. Zegt u dan: als ik oogsten moet, zal ik het toch wel hebben? Nee, de landman verwacht geen oogst, nadat hij zwaar gearbeid heeft. De mens moet er naar jagen als een kostelijke schat, want die waarheid, die Bijbel is van Genesis tot Openbaringen alles voor Gods volk en daarin moeten wij graven naar een verborgen schat. Dat is zwaar werk.

Ik heb eens een zeekapitein horen zeggen: "In de dagen, dat er goud gevonden werd in Californië, moesten zij dagen graven, dat zij niets vonden en dan weer had men dagen dat ze volop vonden en dat verborgen zij.

De Indianen waren er fel op en als ze dan een schat opgeborgen hadden in de tent kwamen anderen het stelen. Wanneer zij het niet gaven, werden zij dood geslagen. Ik ben met goud graven arm geworden." Als gij echter graaft in die mijn van Gods Woord, kunnen zij u niets ontstelen, de dieven en motten kunnen er niet bij. Wij lezen van de Apostel, dat hij zegt: "Ik weet, dat mijn pand weggelegd is." Het lag in de Hemel, dat werd hij gewaar. Petrus zegt het ook in 1 Petrus 1: 4: "Tot een onverderfelijke en onbevlekkelijke en onverwelkelijke erfenis, die in de hemelen bewaard is voor u."

Daar zorgt God voor, al kan men de vrucht van de erfenis genieten op de weg. Het is zo'n dierbaar pand, dat te koop aangeboden wordt. Daar leert Gods volk iets van kennen. Ik wil niet zeggen, dat al Gods uitverkorenen door een zelfde weg geleid en voortgeleid worden, maar ieder van Gods volk leert er wat van. Als gij iets kopen wilt, dan moet gij vooraf, wat gij kopen wilt, eens goed bekijken en als gij er begeerte voor krijgt en voornamelijk als gij de waarde ervan kent, gaat gij bieden en gij biedt net zoolang als het maar enigszins kan.

Maar met de waarheid gebeurt het, dat er mensen zijn, die voorbij gaan, die willen er niet naar kijken; anderen bekijken het, gaan door, sommigen bieden en gaan door, en weer anderen kopen het en geven het weer terug. Dat zijn vreselijke toestanden, daarom wordt er geroepen: "Koop!" Gij hoeft niets mede te brengen. Dat hebben wij gehoord uit Jesaja 55. Alleen schuld, dat mag die ziel meebrengen. Gij zult zeggen: wil men op de markt van vrije genade zulke kleine klanten ontvangen?

Anders niet. Daarom toehoorders, Hij zegt uitdrukkelijk: "Ik ben niet gekomen om te roepen rechtvaardigen, maar zondaars tot bekering."

De duivel wil ons zeggen: gij zijt te goddeloos. Dat is een leugen, gij moogt komen al waart gij een Manasse, dat gij geheel vreselijke zonden bedreven had. De Zaligmaker nodigt u uit. Wij kunnen geen verontschuldiging inbrengen en voornamelijk als de markt van vrije genade nog in onze plaats geopend is, mogen wij er prijs op stellen. Is het geen voorrecht als we de waarheid van Gods eeuwig getuigenis horen kunnen; er zijn genoeg plaatsen waar het niet kan. Maar dat er mensen zijn, die niet willen horen, dat zal ook getuigen. Dan zegt de Zaligmaker: "Wee u Chorazin, wee u Bethsaïda, het zal Tyrus en Sidon verdraaglijker zijn dan ulieden."

Omdat de waarheid er geweest was. Christus was er geweest en als God Zijn Woord zendt, komt Christus en Die is onbetaalbaar; daar zal de eeuwigheid nooit van uitgewonderd komen. Maar God eist, dat wij vlees en bloed en al wat welbehaaglijk is, moeten afstaan. Er staat in 2 Tim. 2: 19: "De Heere kent degenen, die de Zijnen

zijn", en verder: "Een iegelijk die de naam van Christus noemt, sta af van 4ngerechtigheid." Nu moeten, wij afstand doen, dat is de koop van de waarheid. Dus dat kunnen wij Weten. Dat weet elk voor zichzelf, of wij altijd nog marktbezoeker van de safari zijn, of dat wij een bezoeker zijn van de markt van vrije genade. En wat gekocht wordt op de markt van vrije genade, dat rekent God hun in Christus toe en zij nemen het door het geloof aan.

Laten wij zingen van Psalm 119: 14 en 15.

Wij zullen met een enkel woord van toepassing eindigen. Omdat de tijd zo ras vervlogen was, kwam mij voor de geest, dat ik eens kort geleden te St. Philipsland op een gezelschap was en de tijd zo vlug vervlogen was, omdat we spraken over de dingen, die het koninkrijk Gods aangaan en de Heere ons hart verruimde, dat wij spijt hadden dat de tijd vervlogen was, zodat ik zeide: "Ik ben blij, dat er in de hemel geen tijd meer zijn zal, want daar zullen ze eeuwig zingen van Gods goedertierenheid."

Het komt voor elk mens er op aan. Salomo zegt: "Koop de waarheid en verkoop ze niet", dat kunnen we ieder aanraden. Want wij kunnen zonder die waarheid God niet ontmoeten. Die waarheid moet ons vrij maken van de slavernij der zonden. Hebben wij lust en begeerte gekregen om die waarheid te kopen of zeggen wij ook: "Wat is waarheid?" Pilatus wist niet eens wat waarheid was. Hebben wij er begeerte toe gekregen? David zegt: "Mijn begeerte is voor U niet verborgen", dat is een voorrecht en God zegt dat Hij de begeerte des rechtvaardigen geven zal. En gaat uw begeerte uit naar de wereld, naar het klatergoud van deze wereld, de zonde, satan, eigen vlees en bloed, gaat daar werkelijk onze begeerte naar uit? En als gij een antwoord moest geven, zoudt gij dan werkelijk zeggen dat het maar laffe spijs is, gelijk Israël in de woestijn en zeggen wij hebben niets dan dit manna! Hoe staat het met ons?

Zij hadden net genoeg aan het manna. Zij kregen alle dag nieuw en dat manna is Gods eeuwige waarheid en het kost geen cent. Maar wij moeten al onze lusten en begeerten, al onze gemakken en al wat geen God is of God genaamd wordt, er aan prijs geven. Dat moeten wij gaan preken, omdat het de waarheid is, toehoorders.

Omdat God nu zo'n goede Marktmeester is maakt Hij de klanten ervoor klaar; zij krijgen lust, liefde en begeerte en dat is de vrucht van de wedergeboorte. Er staat uitdrukkelijk: "De wederbaring van de nieuwen mens is een hartelijke lust, liefde en begeerte om naar de wil Gods te leven." Wat is God toch goed, het is voor niets te verkrijgen. Maar misschien koopt ge het liever met deugden en plichten en zegt: ik ben bekeerd. Maar het zal niet waar zijn. De mens is zo eigen-lievend. Ik zeg: ik ben een goed man, maar God zegt, dat er geen goed mens is.

Er staat in Psalm 14 en in Psalm 53: "God heeft van de hemel neergezien op de mensenkinderen om te zien of iemand verstandig ware, die God zocht." Dat is onze staat van nature toehoorders, en hoe staat het met ons? Wij zijn op reis naar de eeuwigheid en wij staan allen misschien voor een groot gedeelte vrezende tegenover elkaar, maar wij zijn allen mens. Als wij onszelf kennen, heeft geen mens mij te vertellen, wat en hoe de mens is; als hij zichzelf leert kennen, zegt hij: ik ben walgelijk voor God geworden. Zij brengen het er laag af.

Lees Romeinen 7, daar zegt de Apostel: "Ik ellendig mens, wie zal mij verlossen van het lichaam der zonde en des doods", en verder: "Ik dank God door Jezus Christus". En dan kunnen wij weten, of wij begeerte hebben om werkelijk die waarheid te kopen; want vanzelf als men de markt gaat bezoeken, gaat men niet als de markt afgelopen is. Die maakt, dat hij er vroeg is, van, het begin af aan. Dus zodra de markt begint en voornamelijk op Gods dag, maakt dat ge er zijt, ge kunt niet weten het kon uw tijd eens zijn. Het zou kunnen dat uw ziel werd gered voor de eeuwigheid, dus maakt er

gebruik van, gij zult er nooit spijt van hebben, dat is zeker waar en daarom, als wij onszelf leren kennen, moeten wij met medelijden op elkander neerzien. Want als de duivel zijn markt opent, dan is hij nooit te vroeg en nooit te laat, dan is er een wedijver. Als er een ijdelheid in een plaats is, wie het laatst de kermis verlaten heeft. De een zegt: Ik was zo laat thuis en de andere was nog later.

Maar niettegenstaande dat, het is een gevaarlijke toestand. Het zou de laatste keer weleens kunnen wezen, toehoorders, dat wij elkander hier ontmoeten, want als de dood komt, moeten wij voor het oordeel komen; dan zal het erop aankomen, of wij ons van de zielen vrij gemaakt hebben.

En als gij er wat van hebt leren kennen, dan zegt gij: wat is toch de mens van nature een arme dwaas, om altijd op de markt van satan zich te laten vinden en op de markt van vrije genade de plaats leeg te laten staan en die waarde niet te hebben gezocht voor niemandal! En die hem gekocht hebben, er is geen prijs tegen op te wegen; voor geen tienduizend werelden zoudt gij dien koop over willen geven, zo'n duurzame koop is dat. En waarom? Wel Gods volk zal zich er eeuwig in verlustigen, dat zij zo'n goede koop gedaan hebben, dat begint hier op aarde al. Gij leest in Jesaja 43: 21: "Dit volk heb ik Mij geformeerd, zij zullen Mijn lof vertellen." In de hemel zullen zij eeuwig zingen van Gods goedertierenheden.

O die koop, die zij gedaan hebben en dan zal God alleen de eer krijgen. Daarom, hoe staat het met ons onderzoek. Gij zult zeggen: ik ben nogal godsdienstig, ik geloof dat de Heere Jezus voor alle mensen gestorven is en ik geloof het niet dat Hij niet voor Ezau gestorven is en wel voor Jakob. En gij zult zeggen: er staat in één der brieven van Johannes: "Indien wij gezondigd hebben, wij hebben een voorspraak bij de Vader. Voor de gehele wereld." "Wacht", zegt de Remonstrant, "dat is mijn tekst; zie je wel," zegt hij, "Hij is gestorven voor de zonde van de gehele wereld."

Maar in de grondtaal staat er, dat dit voor de zonde van de uitverkoren wereld is. Maar voor het generaal niet en laten wij voorzichtig wezen, wij willen toch gaarne rechtzinnig blijven. Als gij klant wordt van de markt van vrije genade, die in Christus geopend is, zult gij er nooit spijt van hebben. Als de ijdelheid van de wereld gekocht wordt, hebt gij er ook alles voor over. In onze dagen richt de mens in vele plaatsen de middelen, die God gegeven heeft, naar eigen wil, zin en mening. Een gedeelte om te slapen en een gedeelte om te wandelen.

Want zij zeggen de Heere Jezus ging zondags ook wandelen. Maar gij moet rekenen, de Heere Jezus deed het niet voor Zijn plezier, Hij ging naar de stad om er te preken en zij hadden geen tijd om te eten. Tegenwoordig zegt men: wij gaan God groot maken in de natuur.

Gij moet er eens acht op geven, dat sommige mensen zes dagen op het land staan en dan, hebben zij in de natuur niets van God gezien, terwijl uit elke spriet, die uit de grond komt, gij God in kunt zien, maar dat moeten zij Zondags doen. O gruwel aller gruwelen, zó tegen Gods Woord.

U zult zeggen, wat een taal! Het was te wensen dat de taal zo voor u werd, dat u uitriep met de Pinksterlingen: "Wat moeten wij doen om zalig te worden." Zij stonden verslagen en riepen het uit. God roept ook nog van de hemel.

Wij zullen eindigen mensen. Het kon wel eens zijn, dat wij elkaar niet meer ontmoetten, maar deze boodschap wil ik achterlaten voor jong en oud, arm en rijk: waagt het niet op een godsdienstig plichtje voor de eeuwigheid, maar, vlucht naar Christus, de eeuwige Waarheid des Vaders, Die alleen helpen en verlossen kan. Wij eindigen met de woorden van de dichter: "Verhardt u niet, maar laat u leiden." Amen.

Nazang: Psalm 95: 5.

2. Bartolomeus ROEST, (1892-1974)

Bartolomeus Roest, in den lande bekend als Bart Roest, werd op 27 mei 1892 te Valburg onder Zetten-Andelst geboren. Reeds vroeg moest hij zijn ouders Dorus Roest en Jannetje van Gestel missen. Van beiden werd getuigd dat zij godvrezende mensen waren.

Bart ging na de lagere school werken als landarbeider bij W. Bunt in Andelst. In die tijd verbleef hij vaak bij de familie Van Dorland in Opheusden, die hem zelfs enige tijd in huis nam. De heer des huizes, Willem van Dorland, was ouderling bij de Gereformeerde Gemeente te Opheusden, waar sinds 1912 ds. G. van Reenen stond.

Vanaf zijn achtste levensjaar vreesde hij de Heere. Desondanks bleef altijd de twijfel over het begin van het nieuwe leven. Mede daarom had hij in zijn latere leven een grote waardering voor de preken van ds. Bernardus Smytegelt, die juist de kleinen in de genade wil bemoedigen. De prediking van ds. Van Reenen werd gezegend aan het hart van Bart. In het voorjaar van 1913 deed Bart belijdenis des geloofs bij de Gereformeerde Gemeente te Opheusden. Dat betekende dat hij zijn doopbewijs opvroeg bij de Hervormde Gemeente van Zetten-Andelst, waartoe zijn ouders hadden behoord.

Op 5 februari 1920 trad hij in het huwelijk met *Lijsje van Rooijen* uit Vianen, een vrouw in wie de genade van de Heere duidelijk verheerlijkt was. Uit het huwelijk werden vijf kinderen geboren, van wie één op jonge leeftijd overleed.

Na zijn huwelijk vestigde Roest zich in Neerlangbroek. Hij sprak daar van tijd tot tijd een stichtelijk woord in een gemeente die oorspronkelijk had behoord tot de Vereniging van Gereformeerden. Dit kleine kerkverband had zich aan het eind van de vorige eeuw gegroepeerd rond ds. Jacob van Leeuwen uit Aalsmeer.

Na het overlijden van ds. Van Leeuwen in 1913 viel het verband uiteen. Toen Roest in Neerlangbroek kwam, werd de gemeente aldaar gediend door predikanten en oefenaars van verschillende kerken. Onder andere ds. Roelofsen, predikant van de Gereformeerde Gemeente te Zeist, kwam er preken. Roest en zijn vrouw waren lid te Zeist, maar 's zondags ging hij regelmatig voor in Neerlangbroek.

Reeds vroeg leefde bij Roest het verlangen naar het predikambt. Op 4 juli 1919 meldde hij zich bij de kerkenraad van Opheusden om gehoord te worden omtrent bekering en roeping tot het ambt. De kerkenraad besloot het verzoek door te zenden naar de verantwoordelijke deputaten. De classis Amsterdam besloot in september 1920 dat het verzoek van Roest doorgestuurd kon worden naar de Part. Synode.

Kennelijk is de aanvraag niet ingediend. Roest werd in september 1920 door de kleine Gereformeerde Gemeente te Scherpenzeel beroepen als ouderling.

Op 3 december 1920 werd hij door ds. H. Kieviet bevestigd in het ambt met een preek naar aanleiding van 1 Timotheüs 3:1. Roest mocht het ouderlingenambt onafgebroken uitoefenen tot zijn overlijden op 9 oktober 1974.

Ook in zijn Scherpenzeelse tijd bleef de begeerte naar het predikambt. In 1930 liet de Commissie van Toezicht hem toe om de opleiding tot het predikambt te volgen. Omdat Roest meende geen gehoor te kunnen geven aan de verplichting om in Rotterdam - alwaar de Theologische School gevestigd was - te wonen, trok hij zich enkele maanden later terug.

De positie van Roest binnen de kring van de Gereformeerde Gemeenten is altijd merkwaardig geweest. Als ouderling diende hij de gemeente van Scherpenzeel en werd hij voor zijn ambtelijk werk betaald uit de opbrengst van twee collectebussen bij de uitgang van de kerk. Omdat de synode van de Gereformeerde Gemeente in 1913

het oefenaarschap had afgeschaft, kon hij die status niet krijgen. Toch sprak hij in en buiten zijn woonplaats van tijd tot tijd een stichtelijk woord, hetgeen niet altijd de goedkeuring had van de kerkelijke vergaderingen. Mede daarom werd Roest ouderling-voorganger genoemd. Bij begrafenissen, op gezelschappen en jongerenbijeenkomsten was Bart Roest een veelgevraagd spreker.

Voor de jeugd had bij Roest een grote plaats. Grote bekendheid kreeg hij door zijn catechiseerwerk. In de loop der tijden catechiseerde hij op meer dan twintig plaatsen, te weten Apeldoorn, Beekbergen, Nunspeet, Rijssen, Wageningen, Ederveen, Leerdam, Nieuwer ter Aa, Westzaan, Zaandam, Enkhuizen, Andijk, Bodegraven, Utrecht, Zeist, Alkmaar, Woerden, Mijdrecht, Nijkerk en zijn eigen gemeente Scherpenzeel.

Orde houden was voor Roest soms een probleem. Hij wist de jeugd vooral te boeien door zijn gunnende wijze van spreken over de dienst des Heeren. Daarmee heeft hij vele kinderharten weten te raken. Bovendien beschikte hij over veel humor waarmee hij jongeren voor zich wist te winnen.

Ook op andere terreinen van het kerkelijk leven was Roest actief. Hij maakte jarenlang deel uit van de deputaatschappen voor de evangelisatie en voor de militairen.

Voor zijn kerkelijk werk ontving Roest tweemaal een koninklijke onderscheiding, bij zijn veertigjarig en bij zijn vijftigjarig ambtsjubileum. Bij een van deze gelegenheden zei de burgemeester dat de heer Roest in geheel Scherpenzeel bekend stond als een goed mens.

Daar was Roest het niet mee eens. Hij vond zichzelf een zondig mens.

Ook buiten zijn eigen kerkelijke kring was Roest bekend. Regelmatig bezocht hij gezelschappen of kwamen vromen bij hem thuis bijeen. Met velen correspondeerde hij uitvoerig over geestelijke zaken. Een deel van de correspondentie met Mientje Vrijdag uit Rijssen en met Floor de Kruyf te Werkhoven is in boekvorm gepubliceerd.

De huiselijke omstandigheden van Roest zijn vaak moeilijk geweest. Zijn vrouw overleed op 1 september 1938 na een ernstige ziekte. Op haar ziek- en sterfbed mocht zij "haar God en Zaligmaker prijzen en in het geloof verwachten", aldus ds. G.H. Kersten. Op de dag van de begrafenis, 6 september, werd er ter gelegenheid van het veertigjarig jubileum van koningin Wilhelmina ook in Scherpenzeel feestgevierd. De burgemeester gelastte in verband met de begrafenis alle festiviteiten gedurende meer dan een uur af.

Ondanks dat Roest alleen voor de opvoeding van zijn kinderen moest zorgen, bleef zijn huis - bekend als "de Pastorie" - een haven voor allen "die Sion niet gram waren". Roest overleed op 9 oktober 1974 te Scherpenzeel, alwaar hij op maandag 14 oktober begraven werd. Ds. C. Wisse leidde de begrafenis.

Geschriften

Het leven en sterven van Mientje Vrijdag (wed. van J. ter Haar) te Rijssen, z.p. z.j.

"De enge poort". Predicatie over Mattheüs 7:13 en 14. In: *Opdat wij niet vergeten*, Scherpenzeel 1977.

Henoch en Heman, brieven van Bart Roest aan Floor de Kruyf Veenendaal 1978.

Literatuur

Kerkenraadsnotulen Geref. Gemeente te Scherpenzeel. Acta Classis Barneveld der Gereformeerde Gemeenten. Acta Generale Synode der Gereformeerde Gemeenten. De Saambinder, 15 september 1938, 17 december 1970, 17 oktober 1974.

W.B. Kranendonk

UW LIEFDEDIENST HEEFT MIJ NOG NOOIT VERDROTEN⁷

Leven en werk van Bart Roest

Bart Roest werd op 27 mei 1890 in Valburg in de Betuwe geboren. Hij had tien broers en zussen. Zijn ouders moest hij al op jonge leeftijd missen. Hoewel hij van huis uit Hervormd was, voelde hij zich meer aangetrokken door de prediking van de Gereformeerde Gemeente. In het voorjaar van 1913 deed hij belijdenis in de Gereformeerde Gemeente van Opheusden.

Bart verdiende zijn brood als boerenknecht. Toen hij 29 jaar was, trouwde hij met Liesje van Rooijen en vestigden zij zich in Neerlangbroek, waar zij naar de Gereformeerde Gemeente gingen. De plaatselijke gemeente was een afdeling van Zeist. Roest heeft daar zelfs preken gelezen. (*Omdat er in de Gereformeerde Gemeenten en in verwante kerkverbanden weinig dominees zijn, wordt er bij afwezigheid van een dominee door iemand, meestal een ouderling een preek van een meestal overleden predikant gelezen*). Dit had te maken met de wens van Roest om predikant te worden. Hij had zijn wens aan de kerkenraad kenbaar gemaakt en zou door bredere kerkelijke vergaderingen geëxamineerd worden.

Maar het is anders gelopen. In de Gereformeerde Kerk van Scherpenzeel was een groep die het niet met de prediking eens was. Zij verzochten ds. Kievit van de Gereformeerde Gemeente uit Veenendaal om in de Eierhal te komen preken. Uit deze groep ontstond de gemeente aan het Tabakspaadje. Aanvankelijk een afdeling van Veenendaal, later als zelfstandige gemeente. Ds. Kievit werd consulent.

In 1920 kreeg Roest een beroep uit Scherpenzeel om ouderling te worden. Roest nam dit beroep aan en vestigde zich in Scherpenzeel. Aan de Glashorsterdijk werd een pastorie gebouwd. Nu las Roest eigen preken, verzorgde de catechisaties en deed bezoeken in de gemeente. Dit was het begin van een 54-jarige ambtsbediening in Scherpenzeel, waarin hij alle lief en leed met de gemeente deelde.

Huwelijk met Liesje van Rooijen

Liesje van Rooijen was op 10 oktober 1886 te Vianen geboren als eersteling van **Dirk van Rooijen en Stijntje Klein**. Na Liesje, zoals haar roepnaam was, volgden nog zeven kinderen - drie meisjes en vier jongens.

Vader Van Rooijen was handelaar in kolen en behoorde tot de welgestelde burgers van de stad. In zijn jonge jaren leefde vader Dirk van Rooijen midden in de wereld. Hij dronk de zonde in, maar werd krachtdadig tot God bekeerd. Op zaterdagavond had hij zich nog gelaafd aan de drank en op de daarop volgende maandag sprak heel Vianen over de bekering van Dirk. Hij stierf in 1927.

Van Rooijen sloot zich aan bij de Gereformeerde Kerk in Vianen. Zijn vrouw Stijntje verzette zich daar niet tegen, al had zij persoonlijk andere opvattingen dan haar echtgenoot. Moeder Van Rooijen was van huis uit oppervlakkig Hervormd. Toen de

---

⁷ DEN HERTOOG – HOUTEN door W.B. Kranendonk

kinderen ouder werden, kwam die tweespalt in het gezin openbaar; de meesten van hen kozen voor de ruimere opvattingen van hun moeder.

Bij Liesje lag dat anders. Al op zeer jonge leeftijd had zij de Heere leren kennen. Zij kon duidelijk vertellen hoe en wanneer de Heere haar had stilgezet. De last van de zonde drukte haar al vroeg in haar jeugd. Dat viel ook anderen op. Eens vroeg ds. S. Vos haar tijdens de catechisatie een psalmvers op te geven. Liesje, die in grote geestelijke nood was, stelde voor Psalm 119:14 te zingen:

*Och, dat ik klaar en onderscheiden zag,
Hoe 'k mij naar Uw bevelen moet gedragen,
Uw wond'ren recht betrachten dag aan dag.
Mijn ziel druipt weg van treurigheid en klagen.
Ai, richt mij op, verander mijn geklag,
Wil naar Uw woord mij gunstig onderschragen.*

Ds. Vos, die uit eigen ervaring wist van geestelijke bestrijdingen, vroeg haar na afloop van de catechisatie wat eraan schortte. Liesje kon bij hem haar hart uitstorten en voelde zich daardoor zeer aan deze predikant verbonden!

Liesje was 27 jaar toen de Heere de grote weldaad van de schuldvergeving aan haar ziel toepaste.

Daarover schreef ze op 14 juli 1914 aan vriendin **Anna Kuik-Blankestein** te Zeist:

Geliefde vriendin,

Door dezen mag ik u melden, dat ik uw briefje heb mogen ontvangen in redelijke welstand en mag u dan door des Heeren diep verbeurde goedheid melden dat de Heere het boven bidden en denken welgemaakt heeft met mij diep onwaardige in mijzelf. Want och, wat ben ik in mijzelf een hellewicht. Niet anders waardig dan om verdelgd te worden van voor Gods aangezicht. Maar o, eeuwig wonder, die de eeuwige dood waardig zijn, krijgen het eeuwige leven uit en in Hem, Die dood is geweest maar nu leeft tot in alle eeuwigheid en zegt tot degenen die Hij van eeuwigheid gekocht heeft met Zijn dierbaar bloed: 'Ik leef en gij zult leven.' Nu, geliefde vriendin, Hij Die op de troon zit heeft gezegd: 'Zie, Ik maak alle dingen nieuw.' En Die heeft ook bij mij alles nieuw gemaakt uit eeuwige ontferming.

O geliefde, het is alles boven verwachting gegaan. Ik had het nooit kunnen denken en kon het ook onmogelijk geloven vanwege de grootheid der zaak. Maar de Heere heeft Zijn woord aan mij vervuld. Wat onmogelijk is bij de mensen, is mogelijk bij God. O, lieve vriendin, er staat zo dat de Heere een afgesneden zaak doet aan 's mensen kant, en zijn dood en doemvonnissen krijgt te ondertekenen en zijn Rechter komt te rechtvaardigen als Hij het vonnis voltrekt en het recht Gods lief krijgt en daaronder buigt. O, dan heeft die niets meer in te brengen en dan kan zulk een ook niets anders dan uitroepen: 'Rechtvaardig is mijn plaatsje in de hel' Lieve vriendin, toen ik dat alles deed, kreeg ik zo'n stille ziel. Want God kon mij geen kwaad meer doen. O, zalig bukken onder God. Ik dacht niets anders of het was afgedaan.

En toen ik dat dacht, o eeuwig wonder, toen ontsloot de Heere Zich in Zijn eeuwige liefde in mijn ziel. Toen ontsloot Hij voor mij Zijn eeuwige vredesplan. Toen trad de Heere Jezus voor mij tussenbeide en wachtte mij op als een gegevene ter zaligheid. O, lieve vriendin, toen ben ik weggezakt vanwege het eeuwige wonder. Want nu kreeg ik en genoot ik vrede en verzoening met God door Hem Die uitgeroepen heeft: 'Het is

volbracht' en: 'Ik heb voleindigd het werk dat Gij Mij gegeven hebt om te doen.' God was voldaan en daar heb ik nooit iets aan behoeven te doen. Niet een zuchtje komt er in aanmerking. Want dat leert Hij zo dat alles buiten de mens ligt. Het is niets uit ons, alles uit Hem, zo gaat de weg naar Jeruzalem. O, zalige weg, want nu krijgt God alleen de eer. O, riep ik maar uit: 'Ik heb niets gedaan, God alles.'

O, lieve vriendin, wat zal ik de Heere vergelden voor de weldaad aan mij bewezen. Want ik heb het mij onwaardig gemaakt. O, geliefde, toen ik dan een poosje in verwondering neerzat, daar krijg ik een inleiding in de Openbaring van Johannes. Daar krijg ik gemeenschap met de ganse verheerlijkte staat van de bruidskerk, alle rein gewassen in het dierbaar bloed des Lams. O, eeuwig wonder, ik bevond mij onder degenen die de kroon voor God en het Lam nederwierpen en zongen: 'Het Lam Dat geslacht is, is waardig te ontvangen de lof, de eer en de aanbidding en de dankzegging. Gij hebt ons Gode gekocht met Uw bloed uit alle geslacht en taal en volk en natie.' Dat nedervallen voor de troon Gods en dat aanbidden van Dien Die leeft tot in alle eeuwigheid. Lieve vriendin, daar heb ik hier in beginsel iets van mogen ondervinden. Ik wist niet meer dat ik op aarde was, maar was al in de eeuwigheid. Ja, bevond mij onder diegenen waar we van lezen: 'Dezen zijn het die uit de grote verdrukking komen en ze hebben hun lange witte klederen wit gewassen in het bloed des Lams, daarom zijn ze voor de troon Gods.'

O, lieve vriendin, wat is er toch veel in God Zelve aan te treffen. En is het hier bij aanvang al zo, wat zal het dan zijn in de eeuwigheid. O, eeuwige blijdschap zal op hun hoofden wezen.

Waar ben ik toe verwaardigd. Menigmaal zit ik in verwondering en kan dan niets anders zeggen: 'Lieve Heere, wat heeft U toch bewogen.' Dan is het niet anders als verliezen en kwijtraken in het eeuwige wonder. Met God verzoend door de dood Zijns Zoons. O, lieve vriendin, geen roem in mij. *Alle roem is uitgesloten, onverdiende zaligheid, heb ik van mijn God genoten, ik roem in vrije gunst alleen.* O, alleen dit schiet er over. *Wij steken het hoofd omhoog en zullen de eerkroon dragen, door U, door U alleen om 't eeuwig welbehagen.*

O, geliefde, had ik dat ooit gedacht. Mijn tong is te arm en mijn keel is te slecht om naar waarde de Heere groot te maken. Doch wat ben ik blij dat er een eeuwigheid aanstaande is. Mijn verlangen is wel eens zo sterk naar die zalige eeuwigheid dat ik uitroep: 'O eeuwigheid, kom ras, o, dat ik bij u was. 'Kom Heere Jezus, ja kom haastelijk.' Om dan altijd dat lieve aangezicht van mijn nu zo dierbare Verlosser te mogen aanschouwen. O, die dierbare woorden: 'Zij zullen Zijn aangezicht zien en Zijn Naam zal op hun voorhoofden zijn.'

Mijn ziel strekt zich uit naar die plaats van volmaaktheid, ontdaan van alles. Ongestoord God Drie-enig te genieten. O, geliefde vriendin, wat zijn ze toch gelukkig die toch dat allerhoogst en eeuwig goed deelachtig zijn dat nimmermeer vergaat. Ik moer gedurig maar zeggen: 'Ik kan mijn rijkdom niet op, want alles is Uwe. Gij zijt van Christus en Christus is Gods.' O, geliefde vriendin, dat is een put waar geen bodem in is.

Nu, zo heb ik dan iets stamelend meegedeeld en er maar iets van aangestipt wat de Heere, die grondeloze Ontfermer, uit eeuwige vrije zondaarsliefde aan mij, diep onwaardige dood- en doemschuldige zondares, gedaan heeft. O, dat zalige heilgeheim om als een goddeloze om niet gerechtvaardigd te worden door het geloof in Hem. O, gelukkig die dat heilgeheim leren mag uit genade.

O, geliefde vriendin, mijn hartelijke wens en bede voor u is, dat de Heere ook u dit

nog eens mocht leren. Die het mij alles als een vrije gift geschonken heeft, kan het ook u nog geven. Zijn arm is nog niet verkort en Zijn hand heeft nog grote kracht en groot vermogen. O, houd maar biddend aan, wie weet wat de Heere nog eens doen zal om redenen uit Zichzelf. Dat er maar geen rust mocht wezen voor en aleeer de Heere u die dierbare woordjes geleerd had: 'Die zijn leven zal verliezen, die zal het vinden.' O, gelukkig sterven, want daar ligt het leven achter.

Nu, geliefde vriendin, ik zou u nog wel meer mede kunnen delen wat ik uit de ambtelijke bediening van die dierbare Heere Jezus heb ondervonden als Profeet, Priester en Koning. Want met alles wat er gebeurd is, blijf ik steil en diep afhankelijk. Maar die Middelaar bediening is mij nu zo dierbaar en onmisbaar om uit Zijn volheid te ontvangen genade voor genade. Uit Hem door het geloof te leven, Die het leven is.

U weet wel, lieve vriendin, dat we nog eens gesproken hebben wat het is om bij die meerdere Salomo eens terecht te mogen komen, Die alle raadselen kan oplossen. Dat heb ik nu mogen ondervinden en moest toen ook met de koningin van Scheba uitroepen: 'De helft is mij niet aangezegd.'

Nu, lieve vriendin, mocht u op het gerucht maar veel uitgaan. Er is een volheidsovervloed in Hem. Hij is de Levensbron, Die nooit vermindert. De rivier Gods is vol waters, tot aan de oevers toe. Wie van dat water drinkt zal in der eeuwigheid niet meer dorsten, maar zal in Hem worden een fontein van water, springende tot in het eeuwige leven.

Op zondagmiddag 3 mei 1914 is alles gebeurd. O, onvergetelijke dag. O, eeuwig wonder dat mij te beurt gevallen is. Hem alleen zij de eer.

L. van Rooijen

Vanaf de eerste ontmoeting tussen Liesje van Rooijen en Bart Roest vielen er geestelijke banden. Al spoedig groeide er ook wederzijdse genegenheid. Dat Liesje zes jaar ouder was dan Bart hinderde de jonge Roest niet. Evenmin zag hij het als een bezwaar dat ze een zwakke gezondheid had. Liesje had enkele malen bloed gespuwd en moest daarom veel rusten.

Vader Van Rooijen had echter wel bedenkingen tegen een eventueel huwelijk. Hij gunde zijn dochter een betere partij dan een eenvoudige landbouwersknecht. Toen hij echter van zijn dochter en haar vriend hoorde dat de Heere hun beiden kennelijk had laten zien dat ze voor elkaar bestemd waren, gaf hij zijn verzet op.

Liesje en Bart verlangden spoedig te kunnen trouwen. Maar waar was werk en een woning te vinden? Na enig zoeken werden beide gevonden in Neerlangbroek.

Het huwelijk tussen Bart Roest en Liesje van Rooijen werd op 5 februari 1920 gesloten in het stadhuis te Vianen. Een vriend van Bart reed hen daarna met een rijtuig naar Zeist, waar 's middags om vijf uur de kerkelijke bevestiging van het huwelijk plaatshad door ds. H. Roelofsen, aan wie de bruidegom zich zeer verbonden wist.

Gezin van Bart en Liesje

Bij hun komst in Scherpenzeel nam Roest en zijn vrouw intrek in enkele kamers in de woning van gemeentelid T. Kroon aan het Oosteinde. Over de huurprijs werd geen afspraak gemaakt en toen Roest op de kerkenraadsvergadering van 13 december 1920 daarnaar vroeg, bleek dat Kroon kort en goed had gesteld dat hij 'niemendal' voor de bewoning wilde hebben. Toch bleef de kerkenraad het onbevredigend vinden dat Roest geen eigen huis had. Toen in het voorjaar van 1921 bekend werd dat de nieuwe ouderling en zijn vrouw gezinsuitbreiding verwachtten, kwam het punt van huisvesting opnieuw aan de orde. Even werd gespeeld met de gedachte een bestaande woning te kopen, maar al spoedig werd dat idee verworpen.

De kerkenraad voelde meer voor het bouwen van een nieuw huis. Belangrijk argument was dat de kerkelijke gemeente nog steeds een perceel grond in eigendom had aan de Glashorsterdijk. Oorspronkelijk zou daarop het kerkgebouw gebouwd worden, maar dat was niet doorgegaan.

Op de ledenvergadering van 30 mei 1921 viel unaniem het besluit op die kavel een huis voor de familie Roest te bouwen. Wel vonden de leden de bouwkosten, 9.000 gulden, aan de hoge kant. Maar van overheidszijde viel een tegemoetkoming van 1.500 gulden te verwachten. Roest drong er op aan dat niemand zich verplicht moest voelen mee te betalen. Want: 'Wanneer het niet vrijwillig zou gaan, zou hij er niet in kunnen gaan uit vrees dat hij God niet mee zou kunnen krijgen.'

Begin augustus werd een begin gemaakt met de bouw van de woning en in de eerste week van november konden Roest en zijn vrouw haar betrekken. Glashorsterdijk 34 - later Glashorst 34 - stond vanaf dat moment tot aan het overlijden van Roest in 1974 bekend als 'de pastorie van Scherpenzeel'.

De woning van het gezin Roest was inderdaad ook het centrale punt in de gemeente. Hier logeerden predikanten als zij een zondag over in Scherpenzeel waren. Hier werden jarenlang bijna wekelijks gezelschappen gehouden.

Hier verzamelde mevrouw Roest op woensdagmiddag een kleine kring van jonge meisjes om zich heen om met hen te spreken over de dienst van de Heere. Op bescheiden, maar overtuigende wijze wist mevrouw Roest hen jaloers te maken op het geluk van Gods volk!

Langdurige ziekte en sterven van Liesje

... Na haar thuiskomst uit het ziekenhuis moest Liesje veel op bed of in een stoel liggen. De huishouding werd voor een groot deel gedaan door Willempje van Wijk, die drie jaar lang bij de familie Roest in huis was.

Hoe zijn vrouw gesteld was, vertelde Roest in een brief aan Floor de Kruyf: 'De vrouw gaat wel. Zij rust veel en is veel in afzondering. De minste inspanning kan zij niet hebben. Zij ligt al acht dagen in een ligstoel. Van binnen vaart haar ziel wel. Veel leeft zij in de bediening van de gemeenschap met God. Gedurig heeft zij nieuwe bedieningen en ontmoetingen. Ze is o zo verblijd in God, met ootmoed. De blijdschap straalt van haar gezicht. Zij mag gedurig zo familiair met God omgaan. Ze is zo los van alles. Het is net alsof zij niets meer van alles bemerkt. Wij laten haar graag in die zalige geloofsvereniging, in dat eenzijn in en met God door Christus' voorbedding en de Geest. Och, dat leven stroomt gedurig in haar ziel.'

'De vrouw is nogal aardig. Zij ligt veel op bed en is zo wat blind. Ze heeft gedurig pijn en is zeer zwak. Ze heeft veel geloofsgemeenschap met haar Bondsgod in Christus. Zij spreekt van het hemelleven en haar blijde toekomst. Het is geheel een wonder, dat zij zo een ziekbed heeft.'

Het ziekbed van mevrouw Roest duurde uiteindelijk ruim vier jaar. Dat was langer dan de artsen verwacht hadden. Zelf wist ze dat ze niet meer zou herstellen. Dat deelde Roest op 17 mei 1935 mee aan De Kruyf: 'Zij heeft op een nacht tegen mij gezegd dat ze niet lang meer op aarde is.'

Naast de zorg voor zijn vrouw waren er in deze jaren ook andere zorgen. In oktober 1935 overleed de moeder van mevrouw Roest. Een halfjaar eerder had zij haar dochter voor het laatst gezien. De slag was zwaar. 'Mijn vrouw ontroerd en bedroefd. Zij is in

God gerustgesteld', schreef Roest kort daarna.'

Aan Mientje Vrijdag schreef Roest hoe hij met vrijmoedigheid op de begrafenis van zijn schoonmoeder had gesproken.

'Maandagmorgen was ik bezorgd, bedroefd, leeg, arm en ellendig. Met de meisjes vroeg naar Vianen; zeer gesloten en dicht, kon nergens bij, vleselijke droefheid zonder gemeenschap. Vroeg te Vianen, grote familie. Alles in de grootste rouw, twee van Gods kinderen ook erbij. Eerst voor ik las en sprak in het openbaar de Heere gezocht in het gebed, de troon ging open, weer sterkte uit de Borg. "Wist ge niet dat Ik moest zijn in de dingen Mijns Vaders?"

Grote vrijmoedigheid, vlakke, liefde en teerheid, vrijmaking. Gelezen Psalm 90. Zeer groot beslag, onverklaarbare stilte. Naar het graf. Op het graf had ik, eer ik sprak, gemeenschap met vader van Liesje en zijn gelukzalige broeder en met de vrouw. Ja, zeer wonderlijk en daarbij of het oordeelsdag was: met de ganse kerk verlost. Jezus kwam op de wolken, de graven werden geopend, het gericht zette zich, o, alles op zijn geduchtst; en daar tranen geweend, zeer stil en zoet van geloof: twaalf art. des geloofs, *ik geloof*, enz. Met open Bijbel en hart hemels gesproken voor een grote schare. In geen tijd zo zalig mijn ogen ten hemel geslagen, waar wij onze Zaligmaker verwachten: daar aan het plechtige graf van een vader en twee kinderen, en nu moeder, dat is vier in één graf. Geen verkeerde hartstocht, overmaking, alles stond dodelijk stil als aan de grond genageld. Weer naar huis; op het sterfhuis weer gesproken, gebeden, tot zes uur toe.'

Zoon Dirk tobde erg met zijn ogen. 'De drukwegen zijn vele en zwaar, maar er is nog honing aan de roede', aldus Roest.' En aan zijn vriend Roosendaal schreef hij: 'Het gezin is goed, maar u weet wel dat in alles zeer zware zorgen mij drukken, zodat mijn hoofd steeds zwaar is. Och, als ik geen toevlucht kende, dan zou ik in smart vergaan. Maar nu is en blijft Psalm 27:7 berijmd waar.'

In het voorjaar van 1938 werd duidelijk dat Dirk in het oogziekenhuis in Utrecht voor een behandeling moest worden opgenomen. In de laatste week van mei bracht Roest hem weg. De last van twee patiënten in zijn gezin drukte zwaar. Totdat hij de zorg kwijtraakte, zoals hij aan Mientje Vrijdag schreef.

'Dinsdag ben ik bedrukt naar IJmuiden gegaan; ik werd met grote liefde des Heeren dadelijk in het hart en in hun midden opgenomen. Toen het half elf was, zei ik: "Vrienden, ik wil geen vrome vertoning maken, maar ik moet in gebed voor mijn vrouw en mijn kind; ik word in mijn hart gewaar, dat mijn kind in Utrecht geopereerd wordt." O, daar heb ik uit de nood geroepen, gebukt, gebogen en uitgegoten. Ik was verenigd en de smeekbeden drongen door de troonzalen Gods. Amen, daar is het. Wat wil het woordje amen zeggen? U weet het antwoord, Mientje. Kwijt, o dat volkomen vertrouwen in God. Hanna's aangezicht was veranderd, ze had haar hart uitgegoten. O, de pakken kwijt. Ik was oprecht in liefde aan Blom en zijn vrouw en anderen verslonden'

Thuisgekomen lag er een kaart uit Utrecht van de directeur van het gasthuis. "Uw zoon is vandaag geholpen, alles is zeer goed." O, zie je dan de gebedsverhoring? Mijn ziel juichte. De meisjes zeiden: "Vader, u hoort niets." O, ik was nog zo verslonden en verbaasd, menende dat God me verlaten zou en dan sterf ik graag, dan kan ik niet meer leven. En nu zo! Door mijn vrouw is ook zo geworsteld. O, dat samen overeenstemmen in een zaak. En het kost weer een kleine vijftig gulden voor de brillen, maar dat is niet erg.

En nu wil ik u wat zeggen: ik vond in de zak niet een briefje van tien, maar... van...

honderd gulden, o, 100,- en nog f 10,- apart. En of dat nog niet genoeg was, lag er een brief op tafel van twee mensen uit Utrecht, oud-leerlingen; ze schreven: dat hebt u van ons door de Heere, want een arbeider is zijn loon waard. En daar zat twintig gulden in. O, ik was verslonden. Nou Mientje, hebben we nu een God, ja of nee?"

De verzorging van mevrouw Roest was een zware opgave. De jonge kinderen moesten daar dagelijks rekening mee houden. Daar kwam bij dat mevrouw Roest, vanwege de ernstige hoofdpijnen waar ze vaak aan leed nauwelijks geluiden kon verdagen. Het ronken van tractoren bij de naastliggende boerderij was voor haar een kwelling. Vanwege de ondraaglijke pijnen smeekte ze de Heere herhaaldelijk om matiging van de pijnen. Menigmaal wilde Hij haar gebed verhoren, hetzij doordat de machines zwegen, hetzij doordat ze de nabijheid van de Heere mocht smaken, zodat zij de machines niet meer hoorde.

Bezoek kon mevrouw Roest eigenlijk niet verdragen. 'Toch maakten veel kinderen des Heeren geregeld de reis naar Scherpenzeel om haar te ontmoeten en van haar de werken des Heeren te horen. Ze had een leven dicht bij de Heere en kreeg veel indrukken van het hemelleven dat haar wachtte. 'Haar mond loopt over van de dingen van Gods Koninkrijk', schreef Roest in 1935.'

Soms mocht mevrouw Roest ook aan jongeren vertellen hoe goed de Heere voor haar was. Roest schreef in april van hetzelfde jaar: 'Zaterdagavond j.l. sprak zij de ganse avond over de grote werken Gods. Er was een tiental jonge mensen gekomen en jongens van andere plaatsen, die God vrezden. Ik was eerst om acht uur thuis van huisbezoek met Vermeulen. De vrouw vertelde ongedacht haar weg, zomaar, en ze sprak tot half elf en ze heeft zo gewaarschuwd, aangeprezen, o zo'n vaste taal of er een leraar in de volle bediening het Evangelie in de kamer uitdroeg. Niemand sprak één woord

In januari 1936 bezocht **Mientje Vrijdag** haar. Over dat bezoek vertelde deze in een brief aan de Oud Gereformeerde ouderling Leen Potappel uit Stavenisse:

'Morgen is het veertien dagen geleden dat we onze geliefde zielszus, die al lange tijd ziek is, te Scherpenzeel bezocht hebben. Wat mag ze veel omgang met de Heere hebben. Oude Baan en Van den Noort zijn mee geweest. (...) U zult wel eens van die zielsvriendin gehoord hebben. De Heere maakt haar rijp voor de heerlijkheid. Voor het uiterlijke is ze een toonbeeld van ellende. Veel pijn en ze kan ook niet meer zien. Maar als ze veel pijn had, toen wij er waren, lag ze stilletjes, zachtjes te zingen van: *Laat ons vrolijk zijn, vrolijk zijn*. O, ik had daar wel willen blijven, om die Godsgeheimen te horen.'

Kort na haar overlijden troostte Mientje Vrijdag Roest met: 'Haar ziekbed was een predikstoel. Hoe dikwijls zijn Gods knechten en kinderen aan haar ziekbed bemoedigd en getroost.'

Verschillende malen leek het einde van mevrouw Roest te naderen. In juli 1936 schreef Roest: 'Wij hebben verleden week een zeer bange week met de vrouw gehad. De pijnen in haar hele lichaam waren zeer hoog. Wij dachten dat haar hoofd het niet zou uithouden. Zij at en sliep en sprak niet meer. Steunend en kermend en wanhopend met haar hoofd, hartkloppingen, in de rug, ja overal de pijn. O zo gebrakt door de kwaal. Dokter wilde haar weg hebben, wat we geweigerd hebben. Twee nachten is het zeer hoog opgelopen, zelfs niet gerust, alleen des nachts met haar doorgebracht. Het hardst was dat zij niet spreken kon. Sinds zaterdag is er weer verademing ingetreden

en spreekt zij weer. Zij vertelde dat het in haar allerergste aanvallen van binnen zeer vredig en rustig was en zij steeds verlangde naar de ontbinding met onderworpenheid. Dokter zegt dat het lijden nog kan toenemen en nog een hele tijd kan duren.'

(Roest schrijft ook in een van zijn brieven, dat zij schreeuwde en gilte van de pijn)

Het einde van mevrouw Roest kwam pas twee jaar later. In de voorzomer van 1938 verergerde de kwaal. De patiënt werd dagelijks verzorgd door de wijkverpleegster, die de kinderen 'tante To' noemden.

Roest schreef aan Roosendaal: 'Wat mijn vrouw betreft: zij is ernstig krank, heeft veel hooggaande pijn, koorts. Ze is een dag of wat kunstmatig gevoed. Haar hart en pols zijn zwak. Ze is gedurig bedwelmd. De dokter kwam tweemaal daags. Mijn vrouw moest steeds maar braken en bracht veel wit slijm op. Ze is heel de week niet van haar bed geweest. Toch moest ik catechiseren en een huwelijk bevestigen. De laatste dagen zijn de dadelijke gevaren iets gezakt Maar ze heeft nog veel pijn. Ze kon alleen fluisterende soms enige woorden zeggen.

Als ze bij is dan hoor je niets anders dan hemeltaal. Dan is zij veel bezig met de Goddelijke Personen en de hemelingen. De tranen lopen haar maar langs de wangen en dan zegt zij: *"O, ik verlang zo naar huis. O, Vader, mag ik komen?"* Ook gedurig: *"Heere Jezus, kom haastelijk."*

Dan bemoedigt zij mij, en spreekt ons aan en zegt maar - de handen naar boven stekend - 'O man, wat zal het zijn.'

Eind augustus 1938 werd duidelijk dat het niet lang meer zou duren. Ongeveer een week voor haar sterven nam mevrouw Roest persoonlijk afscheid van haar vier kinderen. (Bert was overleden)

Op 31 augustus adviseerde de arts dochter Jannie haar vader die naar Noord-Holland was om te catechiseren, een telegram te sturen dat hij snel naar huis moest komen. De volgende morgen vroeg kwam hij. Roest was nog op tijd om een afscheidsgesprek met zijn vrouw te hebben. Echt spreken kon mevrouw Roest niet meer, maar met gebaren kon zij nog iets duidelijk maken.

Rond negen uur 's avonds riep Roest zijn kinderen naar de ziekenkamer en samen met hen deed hij een laatste gebed bij het ziekbed van zijn vrouw. Daarop zei hij tot zijn twee dochters en twee zonen: 'Nu moeten jullie heel stil zijn, want nu komen de engelen moeder halen.'

Rustig en kalm ging mevrouw Roest kort daarop heen; 2 september 1938, 51 jaar.

Enkele dagen later schreef Mientje Vrijdag aan Roest: 'Ik kwam thuis en kon eerst niet slapen van het vuurwerk en feest. Wat een grote tegenstelling. Och, wat is de wereld met haar feesten toch arm. De begrafenis was een feestdag.'

Voor Roest en zijn gezin was het inderdaad een grote troost dat zijn vrouw en hun moeder nu eeuwig gelukkig was.

Dat neemt niet weg dat de smart groot was. Op de avond van de begrafenis zocht Roest zijn dochters op hun kamer op en snikte het uit. 'De levensweg verder alleen te moeten gaan, stemt me droef', schreef hij een week later.

En aan Mientje Vrijdag deelde hij mee: 'Na jullie aller vertrek heb ik zeer geweend, maar was ook onderworpen aan de wil van God. Ik kon haast niet naar bed, maar ging nog steeds naar de kinderen, die ook weenden. Ik was zo leeg en dat wordt steeds erger. Ik moet veel uitwenen 's nachts: ik had haar zo onuitsprekelijk lief.' Enz.

DE AMBETLIJKE WEG, EEN MOEILIJK EN TEGELIJK MOOI WERK

Roest voelde een roeping tot het leraarsambt, maar de weg daarheen werd steeds

afgebroken.

Hij schreef aan Floor de Kruyf:

'De meeste tijd ben ik lijdzaam en stil onder alles, temeer daar ik nergens iets in te zeggen heb, niets verdiend, maar alles verbeurd heb, en dan ook de weg des Heeren niet zien kan... Daar is een hoopje dat de Heere nog eens op zal staan in al mijn wegen en gangen.'

Uit deze brief van Roest aan zijn zielenvriend Floor de Kruyf blijkt dat de ouderling van Scherpenzeel niet meer voornemens was een verzoek om toelating tot het predikambt in te dienen. Hij wilde wachten, maar deed dit wel met een stille verwachting.

Ook al was de weg naar de preekstoel afgesloten, stilzitten in het kerkelijke leven behoefde Roest allerminst. Reeds op de eerste vergadering van de classis Barneveld na de verzelfstandiging van Scherpenzeel werd hij gekozen tot scriba van de classis, een taak die hij tientallen jaren onafgebroken zou vervullen. Kennelijk bestond bij de afgevaardigden vertrouwen in deze jonge ouderling. Roest was toen immers nog geen dertig jaar.

Dat hij inderdaad vertrouwen had, bleek ook wanneer er lastige kwesties moesten worden opgelost. Op dezelfde vergadering benoemde de classis hem al tot lid van een commissie die de reeds langer bestaande moeilijkheden in Beekbergen moest oplossen.

Een tweede bewijs voor het vertrouwen dat hij genoot, is zijn verkiezing tot primus afgevaardigde naar de Particuliere Synode van het Noorden die op 12 april 1922 te Utrecht gehouden werd. In de daaropvolgende jaren werd Roest steevast afgevaardigd naar meerdere vergaderingen - particuliere en generale Synodes. Er was dus wel degelijk waardering voor hem.

Catechiseren in Rijssen

Dat laatste sprak ook uit het feit dat ds. M. Hofman hem in januari 1924 vanwege zijn aanstaande vertrek uit Rijssen voordroeg als catechiseermeester in die plaats. Het onderwijs aan de jeugd achtte de predikant 'een zeer moeilijke taak voor de kerkenraad.

Het was niet de eerste keer dat de predikant stelde dat catechiseren in Rijssen lastig was. Al enkele jaren eerder had hij tijdens een classisvergadering geklaagd over de jeugd in de Twentse plaats. Veel jongeren verzuimden de kerkdiensten en een nog groter aantal de catechisatielessen. Vermaningen van predikant of ouderlingen hadden geen baat.

Ds. Hofman achtte het daarom nuttig dat de kerkenraad met het oog op zijn vertrek omzag naar een bekwame catechiseermeester. Hij stelde de Rijssense broeders voor te informeren en in overleg te treden met een zekere persoon Bart Roest, woonachtig te Scherpenzeel, of die daar dan na gunstige informatie voor te vinden zou zijn in Rijssen te catechiseren.

De kerkenraad nam dit voorstel met algemene stemmen over. Toch informeerde hij eerst bij ds. Fraanje of die het onderwijs aan de jeugd van de gemeente op zich wilde nemen. Toen deze te kennen gaf daar geen gelegenheid voor te hebben, richtte de Rijssense kerkenraad zich tot Roest. Hij stemde met het voorstel in. Wel namen de broeders het zekere voor het onzekere. Want 'wegens onbekendheid van het catechiseren van die man' besloot de kerkenraad hem voor de duur van een maand te benoemen. Voor het onderwijs en de reiskosten ontving Roest zestien gulden per keer.

Kennelijk viel het onderwijs van Roest in de smaak. Want na een maand kon hij zijn werk in Rijssen gewoon voortzetten. Wel kwam eind 1925 nog eens de vraag op de kerkenraadstafel 'of het nu wel juist was dat dit belangrijke werk werd uitbesteed aan iemand van buiten de gemeente. Hoorde het niet gedaan te worden door de ouderlingen van de gemeente zelf?'

Met vijf tegen twee stemmen besloot de kerkenraad dat Roest dit toch maar moest blijven doen. Om de andere week kwam Roest naar Rijssen. Omdat de lessen over twee dagen waren verdeeld, logeerde hij dan altijd bij ouderling A. Baan, die hiervoor een vergoeding van vier gulden ontving uit de kas van de kerk.

Kennelijk kon Roest beter met de jeugd omgaan dan de kerkenraad, want lastige boodschappen moest hij maar namens de kerkenraad overbrengen. Zo kreeg hij in maart 1926 de opdracht de belijdeniscatechisanten te vertellen dat zij niet meer mochten meedoen aan festiviteiten in het volkspark - een soort kermis.

In vier gemeenten

Vrijwel gelijktijdig met het verzoek om in Rijssen te komen catechiseren, kwam de kerkenraad van Beekbergen met een soortgelijke vraag. Roest bewilligde. Omdat hij in de Gelderse gemeente een vreemde was, werd op de ledenvergadering voorgesteld eens een catechisatieles van de catechiseermeester bij te wonen. Ruim twintig jaar lang zou Roest hier de jeugd onderwijzen.

Nog een derde gemeente deed begin 1924 een beroep op Roest, namelijk Wageningen, toentertijd een afdeling van Veenendaal.

Op de kerkenraadsvergadering van 17 december 1923 van de gemeente Veenendaal deelde de voorzitter, ds. Kieviet, mee dat de afdeling Wageningen hem verzocht had daar te komen catechiseren. 'De voorzitter heeft daar met broeder Roest over gehandeld. Die verklaarde dit om de veertien dagen wel te kunnen doen.' Veertien jaar zou hij in Wageningen dit werk doen.

Op vier plaatsen catechiseren, - de eigen gemeente meegeteld - was een forse belasting. Eind jaren twintig volgde ook nog Apeldoorn. Even dacht Roest dat de gemeente Veenendaal eveneens een beroep op hem zou doen, toen ds. H. Kieviet op 16 juli 1928 overleed.

In een brief aan zijn vriend Floor de Kruyf vertelde Roest dat de kerkenraad daar 'geen raad wist' en daarom een beroep op Roest deed. Zover kwam het echter niet. De broeders besloten zelf het onderwijs aan de jeugd te geven.

Het reizen en het onderwijs naast het andere werk binnen de plaatselijke gemeente en binnen het kerkverband vergden veel van Roest. 'Soms weet ik geen raad met mijn vermoeide lichaam en kan er niet meer door', schreef hij aan De Kruyf.

Strijd en verwachting

De lichamelijke vermoeidheid was soms intens; de zorg voor zijn gezin drukte Roest vaak zwaar. En de vraag of hij ooit nog eens in het ambt van predikant gesteld zou worden, hield hem bezig.

In een brief aan zijn vriend Floor de Kruyf schreef hij in de tweede helft van de jaren twintig: 'Mijn lichaam is een zwakke tent, vermoeid, pijn, zwakte. Ik ben een oude man in mijn gevoel, de ene tijd goed, de andere tijd niet goed. Dat is omdat ik een ontevreden vlees omdraag en onder allerlei aanvechtingen en bestrijdingen lig.'

Maar de vragen omtrent zijn verhouding tot de Heere waren voor Roest de grootste. Er waren tijden van moedeloosheid. Zoals hij in 1926 schreef aan De Kruyf: 'Och Floor, ik ben onder alles stil. Ik ben ook meer bekommerd over het gemis van mijn aandeel aan die aller-zoetste Heere Jezus, Die ik mis als Borg voor mijn schuld. En

och, nog onverzoend met God mijn Maker en Weldoener. O Floor, wanneer, hoelang nog. O, wat zal het zijn om een thuiskomst te verkrijgen.'

Ook later dat jaar schreef hij: 'Ik word steeds in alles zulk een pijnlijk gemis gewaar, de onverzoende staat tussen God en mijn ziel, het gemis van die enige troost in leven en sterven, Zondag 1. Dat doet mij zeer veel pijn, droefheid, zuchten, uitzien, verwachten, worstelen. Ach, wanneer? David zegt: ik was uitgeteerd, doch Hij zag op mij neder. Och, mocht ik dat ook zeggen mogen. O, ik heb daar soms zo een heimwee naar.'

Toch was het voor Roest niet voortdurend donker. Midden jaren twintig schreef hij zijn vriend De Kruijf: 'Met de kerstdagen, Floor, is het mij zo meegevallen, zoals ik u zelf wel zal vertellen. Ben voor de Kerst een paar dagen zo mistroostig geweest, zo neerslachtig, mijn ziel was terneergebogen in mij. De reden was, ach, dat ik al dertigmaal Kerst op aarde beleefd had en nog die dierbare Heere Jezus niet in mijn hart geboren was als mijn Borg en Middelaar. Met de kerstdagen is alles weggevallen. Ik ben vol vreugde geweest in de onwankelbare trouw Gods in Zijn verbondsbelofte in het toezeggen met Simeon dat Christus toch eenmaal omhelsd zal worden. Mijn ziel was geduldig en lijdzaam en uitziende in geloofsverwachting en verbeiding, al zou het gezicht nog tot een bestemde tijd zijn. Die zal komen en niet achterblijven, neen, op het einde voortbrengen. Ik zal uitzien, zegt Micha, naar de Heere en wachten op de Gods des Heils. O, Floor, mijn ziele is onder alles weggedropen. Ja, zelfs op bed des nachts heb ik liggen wenen van verlangen. Ach, gelijk David zegt, mijn ogen waren bezweken van verlangen naar het heil des Heeren.'"

Bemoediging

Ook al kon Roest het voor zichzelf niet altijd bekijken, wanneer anderen in de put zaten, sprak hij altijd bemoedigende woorden. Zo schreef hij zijn vriend Floor, die overmand was door moedeloosheid vanwege tegenslagen, een lange brief:

'Waarde zielenvriend in de Heere!

Die kleinen en groten gekocht heeft van Zijn lieve Vader met Zijn bloed en van Zijn lieve Vader als gift ontvangen heeft. Hij zal instaan voor het Zijne, het is Zijn eigendom. Hij heeft ze een bij een opgeraapt, gerukt uit de klauwen van de hel en zij zullen niet verloren gaan in der eeuwigheid. Niemand kan ze uit Zijn hand rukken en uit de hand Zijns Vaders.

Zeer lieve vriend, zit u in de druk, God wil de druk verlichten en hart en mond vervullen met Zijn lof. Op Zijn tijd, naar Zijn vrijmacht, met uitzetting van vlees en bloed, eigen liefde, goede gedachten, werken, enz. Lieve vriend, onze Heere en Koning, Jezus Christus heeft alleen waardigheid bij Gods Majesteit en deugden en Zijn gerechtigheid redt van de dood.

Och, Floor, het speet me voor u in uw verdrukking donderdag weg te moeten. Had zo graag meegegaan, dat weet u wel. Zo zo, een paard dood, twee grote varkens en de koeien ontijdig. Zou dat buiten de wetenschap Gods om gaan, nee toch? Wil Hij u afbreken uit- en inwendig en komen daar nog spotters en honers van buiten en van binnen bij, Floor, och dat is bang. Als er zulk een profeet bij is, die altijd kwaad en hard van God spreekt, jongen, de Heere wil u in het verlies brengen.

Ik hoop dat gij de Heere terugvindt. Ja, des Heeren wegen zijn vreemd, pijnlijk en wonderlijk. Wat Ik nu doe, weet gij niet, maar na dezen zult gij het verstaan. Och Floor, ik wilde wel dat gij God in Christus in de plaats van het verlies kreeg als een eeuwige winst. Jongen, wij zitten met Job nog niet op de mesthoop met zweren, ontbloot van vrienden onder de grootste verberging van des Heeren liefde enz. Floor, je leest zo dat zij de beroving hunner goederen met blijdschap aanzagen. O, jongen,

zult u nu leren wat het is de beroving uwer goederen. Wel, wel, de Heere denkt nog aan u. Ik hoop dat je alles kwijt raakt in God. Dat het niet meer het uwe is, maar Gode. Dat je nog nooit zo onwaardig geweest bent en God allerwaardigst. O, jongen, wat zou het een eeuwige weldaad zijn om alles te verliezen, maar Jezus te vinden. O, wat blijdschap zou de in- en uitwendige beroving toch worden.

Lieve Floor, u werd een arme bankroetier en werd het met God eens. Nooit werd je dan zo rijk. Och, werd u de man die ellende gezien heeft? Wel, dan is Jeremia de broer van u in de verte en de verdrukte David in de spelonken en bergen en woestijnen. Wel, dan word je niet uitgesloten van diegenen die in de wereld verdrukking zullen hebben en zo door de grote verdrukking zullen ingaan in de Stad des groten Konings. En het lijden is niet te waarden tegen wat er aanstaande is. O, wat liefde van het liefdevolle Wezen om je van alles los te maken, de afgoden te laten varen. Om te leren: En gij weet en zijt Mijn getuigen dat Ik God ben. O, uw ziel mocht eens zeggen: de Heere is God. Die God worde u een God van volkomen zaligheid, worde alles, steun, leun, rotssteen, hoog vertrek, een God voor tijd en eeuwigheid. Weg dan wereld, weg schatten, gij kunt niet bevatten hoe rijk of ik ben.

Lieve vriend, mijn ziel is blij dat de Heere u nog goedkeurt voor de smeltkroes, dat gij nog een klap, een tuchtiging waard zijt. Wel vriend, wat een verwaardiging. Die de Heere liefheeft, kastijdt Hij. Lieve vriend, lees bedaard Psalm 73. Dat de Heere door Zijn Geest geve dat Asaf uw vriend worde. Op het eind krijgt God de eer en Asaf werd een groot beest in het heiligdom. En er staat op het eind van Jobs beproevingen: de Heere wendde Jobs gevangenis.

Och vriend, als uw ogen opengaan, lees je niets als de liefde Gods en de vrijmacht Gods in al dat vee dat van u af is. Het is alles leen van die Leenheer, van die grote Pachter. Heeft Hij niet de vrijheid om terug te nemen wat het Zijne is? Werd u in de gedachten arm, wel nu word dan rijk in God in Christus, Die arm geworden is. Waarom? Beantwoord dat eens tussen God en uw ziel. Wat was het dat de Zoon des mensen niets had. Lees Jesaja 33, het testament van Christus. Ik ben blij, Floor, dat de Heere zoveel bemoeienissen met u houdt. Ja, Hij denkt aan u.

Ach Floor, ik ben ook verdrukt, doch ik ben er blij mee. De Heere is mijn algenoegzaam Deel. Voor de druk heb ik 'dank U' gezegd. Acht de verdrukkingen voor grote vreugde. Het gaat naar het einde. Wat gelukkig, Floor, dat je geen paarden en een boerderij mee naar de hemel hoeft te nemen. Dan had je daar nog last van om God te verheerlijken. Doch onderzoek naarstig waarom dit alles geschiedt en dat gij er winst uit halen moge en erdoor geoefend mag worden. Het is altijd om der zonde wil en de Godsverlating, nietwaar? Laat ons vrezen dat de klappen niet helpen, opdat er geen ergere, zwaardere vallen. Schrijf even een kaartje alsjeblijft hoe het gaat. Gij kunt rekenen op mijn verzuchtingen in de druk. Ik ook op de uwe?

Een volgende week hoop ik te komen, hoor. Zal nader een kaart schrijven.

De groeten van de vrouw en mij,
Uw mede dragende vriend Bart."

EEN ONBEGREPEN WEG

Preken maken en die voorlezen in de eigen gemeente. Van de Synode mocht Roest dat niet. Maar na verloop van tijd kon hij de drang niet onderdrukken om de veelvuldige lof des Heeren te verkondigen, ondanks de waarschuwingen van predikanten die hem na aan het hart lagen. Aan zijn vriend De Kruyf liet hij weten 'met veel vrijmoedigheid voor de lessenaar gestaan te hebben.' Het was vrede in zijn hart. 'En nu, maandag heb ik nieuwe vrijmoedigheid ontvangen op den Heere te vertrouwen. Ik

vroeg aan den Heere over welke tekst ik zou schrijven en mijn plan was een predicatie te schrijven over Daniël 2 vers 44. Maar de Heere gaf mij een inleiding in Psalm 49 vers 7, 8 en 9. Daar moest ik een predicatie over schrijven. Och, ik heb zoveel licht in dezelve ontvangen.'

De eerste tijd na het besluit in 1922 van de Particuliere Synode om Roest niet toe te laten tot het predikambt, hield hij zich ook aan het verbod om zelfgemaakte preken te lezen. Wel kon het gebeuren dat een passage in een preek van een oudvader Roest trof en dat hij daarover in enkele persoonlijke woorden iets zei.

Gemeenteleden hoorden direct aan het timbre van zijn stem wanneer Roest iets toevoegde. Soms was deze persoonlijke toepassing meer dan een enkele zin en duurde deze toepassing wel vijf of tien minuten.

Daarbij vergat Roest de jeugd, die een bijzonder plekje bij hem had, niet. Vaak zei hij dan: 'Jongens, zou je er nou geen zin in krijgen?'

Adviezen genegeerd

Het bleek voor Roest steeds moeilijker om zijn eigen preken ongelezen te laten liggen. In de tweede helft van de jaren twintig las hij ze van tijd tot tijd toch weer, ook al gaven ds. Roelofsen en ds. Kieviet - twee predikanten aan wie hij zich zeer verbonden wist - hem de raad dit niet te doen. Roest legde dit advies naast zich neer. Hij schreef in een brief: 'O, Floor, ik heb zoveel vrijmoedigheid in mijn hart gehad om alles te verwerpen en alleen mijn vertrouwen op God te werpen. Die zal mij zenden en bekwamen en daar zal ik op wachten en weiger eerder wat van leraars op te volgen. De Heere heeft mij beloofd te bevestigen en te schragen.'

Roest had zelfs de indruk dat ds. Kieviet er niet helemaal tegen was dat hij preekjes van hemzelf las. 'Wel was ds. Kieviet zaterdag onder alles onder de indruk en heeft mij niet verboden mijn eigen preken te lezen.'

Bovendien bleek zijn ambtsbroeder G. van den Bosch veel werkzaamheden te hebben met het preken van Roest. Hij was overigens niet de enige. De kerkenraad stelde zich achter zijn 'voorganger'. Zij besloten hem in 1928 niet herkiesbaar te stellen, maar zonder stemming 'door te laten gaan als ouderling.' Daarmee gaven zij hem een andere status dan de overige kerkenraadsleden, die wel periodiek aftredend waren. Het besluit van de kerkenraad kreeg unanieme instemming van de ledenvergadering. Ook voor de leden was Roest dus meer dan een gewone ouderling. Onderling spraken zij wel over 'onze voorganger'.

Toegelaten

Na de afwijzing op de synode van 1922 had Roest zich vast voorgenomen niet meer naar de Synode te gaan. In 1925 schreef hij aan ouderling Van Dijkhuizen in Amersfoort: 'Ik zal niet meer naar de Synode gaan om verslag uit te brengen. Alleen wanneer de Heere voorgaat, zal ik volgen. Maar ik heb er vrede mee het voor mezelf afgeschreven te hebben. Hier in Scherpenzeel heeft Hij mij een plaats gegeven. En daar ben ik tevreden mee.'

Wat er eind jaren twintig is gebeurd, valt niet te achterhalen. Feit is dat de kerkenraad van Scherpenzeel op 15 april 1930 vergaderde onder voorzitterschap van de consulent, ds. J. Fraanje van Barneveld. De reden van het samenzijn was het verzoek van Roest om een attest voor de classis om aldaar onderzocht te worden aangaande zijn bekering en roeping. De kerkenraad nam vrijmoedig het besluit dat attest te verlenen.

Twee weken later, op 1 mei 1930, vergaderde de classis Barneveld. Vanwege het onderzoek van Roest waren ook de leden van de Commissie van Toezicht uitgenodigd. Tijdens het middagedeelte van de vergadering kreeg Roest gelegenheid

allereerst mee te delen wat de Heere aan zijn ziel gedaan had en de werkzaamheden die hij had omtrent het leraarsambt.

Vervolgens moest hij een preek houden over Johannes 14:19: 'Nog een kleine tijd en de wereld zal Mij niet meer zien; maar gij zult Mij zien; want Ik leef en gij zult leven.' Na deze preek moest hij zich verwijderen.

Na overleg met de leden van de Commissie van Toezicht kwam de classis tot de slotsom: 'dat het advies der vergadering was met hem door te gaan en hem over te geven aan de Commissie' om verder middellijk tot dat doel opgeleid te worden'. Roest was toegelaten. Opvallend was dat hij zelf deze uitkomst notuleerde; hij was scriba.

Gedwongen verhuizing

Ongetwijfeld zal het besluit van de classis Roest verwonderd hebben. Zou hij dan na zoveel jaren van wachten zijn wens toch verkrijgen?

Tegelijk besepte hij dat er grote veranderingen voor hem, zijn gezin en zijn gemeente op komst waren. De Commissie van Toezicht liet hem al vrijwel direct weten dat hij zijn werkzaamheden buiten Scherpenzeel op korte termijn moest beëindigen.

Reeds op de avond van de dag waarop de classis Roest had toegelaten, deelde ds. R. Kok van Veenendaal tijdens een bijeenkomst in Wageningen hem mee dat Roest het catechiseren aldaar moest beëindigen wegens zijn studie op de school in Rotterdam.

Roest zag de redelijkheid in van het besluit van de Commissie van Toezicht dat hij moest stoppen met catechiseren. Immers, studeren aan de Theologische School betekende niet alleen lessen volgen, maar 'ook enkele dagen thuiswerk' zoals ds. Fraanje hem te verstaan had gegeven.

Een bijzonder moeilijk punt voor Roest was dat de studenten aan de Theologische School in die tijd min of meer verplicht waren zich in Rotterdam te vestigen. Die regel had niet alleen te maken met de geringe reismogelijkheden in die dagen, maar ook met de volle agenda van ds. G. H. Kersten, die een belangrijk deel van de lessen voor zijn rekening nam. Het kwam geregeld voor dat lessen verschoven werden. Een boodschappenjongen ging dan bij de studenten thuis langs om te vertellen dat ze eerder of later moesten komen. Wanneer studenten buiten de stad zouden wonen, kon dat veel minder gemakkelijk.

Een nog belangrijker reden voor deze eis was dat de Commissie van Toezicht en ds. Kersten het belangrijk vonden dat de studenten zondags bij hun docent ter kerk gingen. Zij moesten dan tijdens de preek aantekeningen maken. De eerstvolgende les besprak ds. Kersten dan zijn preek met de studenten. De predikant volgde met deze aanpak oude gereformeerde theologen die dit ook deden. De zondagse preek van de docent maakte dus deel uit van het onderwijs.

Een onmogelijkheid

Een mogelijke verhuizing naar Rotterdam was in mei 1930 binnen het gezin van Roest bijna dagelijks onderwerp van gesprek. De oudste kinderen vonden het verschrikkelijk om het hun vertrouwde dorp met de vrienden die ze daar hadden achter te laten. Weliswaar gaf de Commissie van Toezicht Roest nog even respijt; eind mei liet ze hem weten dat hij uiterlijk begin oktober in Rotterdam moest wonen.

De vraag waar in de Maasstad een gezin met vier kinderen onderdak kon vinden, was echter niet zomaar beantwoord. De Commissie van Toezicht beloofde behulpzaam te zijn bij het zoeken. Een oplossing voor het huisvestingsprobleem leek er te zijn toen de vier dames Sonneveldt uit Rotterdam bereid waren een deel van hun woning beschikbaar te stellen. Daarmee leek de verhuizing dichterbij te komen.

Toch kon Roest er niet toe komen gereedschap van vertrek te maken. Hij wilde graag

predikant worden, hij was bereid te studeren, maar hij kon er niet toe komen Scherpenzeel los te laten. Hier had de Heere hem op kennelijke wijze een plaats gegeven. Op grond van 1 Korinthe 7:27: 'Zoek geen ontbinding' meende hij niet naar Rotterdam te mogen verhuizen.

Daarnaast speelde voor Roest mee dat hij een verhuizing naar 'de stad' onverantwoord vond vanwege de zwakke gezondheid van zijn vrouw. Dat kon hij haar niet aandoen.

Roest beseftte dat zijn weigeren om naar Rotterdam te komen, problemen zou geven. Maar hij geloofde niet dat het een verkeerd besluit was om in Scherpenzeel te blijven. Later deelde hij de kerkenraad mee de zaak voor de Heere te hebben neergelegd, maar dat hij 'niet anders kon besluiten dan om hier te blijven wonen en niet zonder de Heere in dezen durfde op te trekken.

Geen bevordering

Begin juli ontving Roest een brief van de Commissie van Toezicht, waarin hem dringend werd gezegd dat hij voor begin oktober zich in Rotterdam moest vestigen. Vanwege het feit dat de commissie kennis had genomen van zijn 'neiging dienaangaande', liet ze Roest weten dat hij verhuisd moest zijn voordat hij zou komen om zich 'te presenteren tot een examen.'

De Commissie maakte in de brief nogmaals duidelijk 'dat degene die studeert zich daarvoor ten volle beschikbaar stelt' en het wonen in Rotterdam moest voorkomen dat men 'met andere zaken afgeleid wordt'. In het geval dat Roest zou blijven weigeren, 'dan kon zijn zaak geen bevordering krijgen'.

Twee leden van de Commissie van Toezicht, ds. J. Fraanje en ouderling A. van Bochove, werden afgevaardigd om met Roest te spreken. Hoe dat gesprek precies verliep, valt niet te achterhalen. Maar later verklaarde Roest tegenover de kerkenraad dat ze 'met instemming en blijdschap hoorden hetgeen Roest hen meedeelde'.

De twee afgevaardigden deelden Roest wel mee dat hij op 24 september op de vergadering van de Commissie moest komen om daar een klein examen af te leggen. Wanneer dat positief verliep, zou hij toestemming krijgen om voor te gaan in de gemeenten van de classis Barneveld. Daarnaast benadrukten de twee commissieleden nog eens dat hij uiteindelijk toch naar Rotterdam zou moeten verhuizen.

Enkele weken later liet ds. Kersten aan Roest weten dat hij niet op 24 maar op 15 september voor de Commissie moest verschijnen. Daartegen maakte Roest bezwaar. Hij vond het onjuist dat ds. Kersten - als docent van de Theologische School - de Commissie en Roest bijeenriep. Dat moest in zijn ogen de scriba van de Commissie doen.

Het detail lijkt onbetekenend, maar geeft wel aan dat de verhouding tussen docent Kersten en student Roest op dat moment niet optimaal meer was. Roest voelde zich klem gezet, te meer omdat het zijn vaste overtuiging was dat de Heere niet mee zou gaan als hij naar Rotterdam zou verhuizen. Ds. Kersten daarentegen wilde vasthouden aan de regels die voor alle studenten golden. Bovendien keerde hij zich - zoals uit een latere vergadering bleek - tegen het onkerkrechtelijk handelen van Roest. 'Er is een reguliere weg om tot het ambt te geraken en daar wijken we niet van'

Roest liet ds. Kersten weten niet op 24 september te kunnen komen 'daar zijn ganse zenuwgestel ondermijnd is geworden door al deze omstandigheden en de dokter hem een absolute rust voorschrijft daar anders zijn gehele lichaam wordt verwoest.'

Naar de vergadering van de Commissie van Toezicht ging Roest niet. Maar hoe moest dit verder?

Daarover boog de kerkenraad van Scherpenzeel zich op de avond van 15 september. Voorzitter was deze keer ouderling Van den Bosch. Roest vertelde zijn ambtsbroeders

wat er tot nu toe gebeurd was en hoe hij zelf daaronder gesteld was. Nadat hij verslag van de gang van zaken gedaan had, stelde de kerkenraad zich unaniem achter zijn voorganger. De eis dat hij moest verhuizen naar Rotterdam, vonden de broeders van Scherpenzeel onredelijk. Bovendien wilden zij hun medebroeder niet missen. Zo ontstond een patstelling. Scherpenzeel wilde Roest niet laten gaan; zelf wilde hij niet verhuizen en de Commissie van Toezicht eiste dat hij in Rotterdam kwam wonen. Alleen dan kon hij zijn studie voortzetten.

Steun van de kerkenraad

In een poging om dit probleem op te lossen, nodigde de Commissie van Toezicht bij monde van ds. A. de Blois de kerkenraad van Scherpenzeel uit voor een bespreking op 29 september te Utrecht. Daaraan gaf de raad gehoor en samen met Roest reisden ze naar de Domstad. Tijdens die vergadering lichtte Roest zijn bezwaren toe.

De voorzitter van de Commissie, ds. J. Vreugdenhil, wees student Roest erop dat degenen die het ambt van predikant begeerden, zich onvoorwaardelijk moesten overgeven en zich moesten stellen in de middellijke weg die door de Synode was voorgeschreven. Roest moest daarom Scherpenzeel loslaten.

Buiten aanwezigheid van Roest werd de andere leden van de kerkenraad individueel gevraagd of zij Roest steunden in zijn standpunt om niet naar Rotterdam te willen gaan. Ds. Kersten wees hen indringend op de consequenties van het volharden in de steun aan Roest; daar kon een kerkscheuring uit voortkomen. Ouderling Van den Bosch ontkende namens zijn medebroeders dat de kerkenraad uit was op een breuk met het kerkverband. Maar zij konden Roest niet loslaten.'

De uitgebreide bespreking leidde niet tot een oplossing waarin beide partijen zich konden vinden. Het resultaat was dat Roest zijn studie aan de Theologische School niet kon voortzetten. De Commissie besloot de kwestie voor te leggen aan de eerstvolgende Generale Synode, die in mei 1931 te Rotterdam gehouden zou worden. Of er daar veel woorden aan deze zaak zijn gewijd, is onduidelijk. De rapporteur van de Commissie van Toezicht, ouderling H. van der Tholen, meldde in het verslag aan de Synode dat Roest zich had teruggetrokken.

Blijvende hoop

Tot een breuk tussen Scherpenzeel en het kerkverband kwam het niet. De kerkenraad besloot zich bij de gang van zaken neer te leggen, al bleef met name ouderling Van den Bosch er veel moeite mee houden. Hij had veel werkzaamheden gehad met de roeping van Roest tot het predikambt.

De gebeurtenissen hadden Roest en zijn gezin zwaar aangeprepen. Weliswaar was er bij de kinderen opluchting dat de verhuizing naar Rotterdam van de baan was, maar het feit dat hun vader niet verder kon met de voorbereiding tot het predikambt vonden zij intens verdrietig. Bij Roest zelf leidde de gang van zaken tot vertwijfeling en lichamelijke zwakte. De najaarsclassis van 1930 was ook de enige keer in vele jaren dat hij niet in staat was het scribaat van de vergadering te vervullen.

Ondanks de innerlijke strijd verklaarde Roest later toch te hebben ervaren dat het goed was geweest om in Scherpenzeel te blijven.

In een brief aan zijn vriend De Kruyf van 5 december 1932 schreef hij: 'Vrijdag j.l. des avonds in mijn ambt bevestigd door ds. Kok als middel en door de Heere en Zijn lieve Geest. O, werd zo zalig, zo krachtig overgoten in het bankje. Het was of de verhoogde Middelaar mij in Zijn trouw en macht en beloften en voor de verdrukking overnam; voor Zijn rekening nam. O, die vrede en die rust in Hem. En dat beslissend 'ja' op die vraag of wij geloofden van God daartoe geroepen te zijn. En ja, ik werd zo

levendig en krachtig het getuigenis des Geestes gewaar. O, wat zalig, lieve Floor, was dat. Ik zei in de consistorie dat ik zo blij was een ambt onder zulk een Koning te hebben. Allen waren verlegen. Ik kon haast niet spreken of staan.'

Ook al leek de weg tot de kansel nu definitief afgesneden, bij Roest bleek ook in latere jaren nog steeds een kleine hoop te bestaan om toch ooit tot het ambt van predikant te geraken. In januari 1934 schreef hij: 'Ds. Van Oordt van Zeist was hier om te preken. Hij is nu net, per auto, weg. De twee laatste verzen van 2 Kor. 4 was zijn tekst. Dierbaar gepreekt. Mijn lichaam is oververmoeid. 'k Word zo gewaar, Rika, naar lichaam en ziel, afgetobd, ledig, verdrukt en bestreden. Zie weder uit naar een vernieuwing des Geestes. Ik ben wel gedurig twijfelmoedig van de week, doch niet mismoedig. Hoe komt de roeping tot de volle bediening des Evangelies tot vervulling! Alleen de volle Pinkstergeest, de volheid Gods in Christus is de hoop die ik koester. Och, het is mij zo onmogelijk. Met niemand spreek ik hierover, dan met mijn vrouw en Mientje Vrijdag en een enkel geoefend, vertrouwd kind Gods.

Nu bemerk ik dat de Heere u dat op- en aanbindt. Dat verwondert mij zeer, dat bemoedigt mij. Maar de druk blijft. Zestien jaar loop ik al met die volle roeping en 't gaat door diepe afsnijdingen. Aanvankelijk is het veel vervuld, doch de volle zending, uitstoting, bleef achterwege en de wegen zijn afgesneden'.

Toch preken

Tot het ambt van predikant geraakte Roest niet. Maar van tijd tot tijd sprak hij wel een stichtelijk woord. Zo stoorden hij en de kerkenraad van Scherpenzeel zich niet aan de uitspraak van de classis Barneveld dat in principe alléén predikanten een huwelijksdienst mochten leiden. Zolang Roest leefde, was het in zijn eigen gemeente gebruik dat Roest de kerkelijke bevestiging van een huwelijk deed. Trouwde een lid van die gemeente met iemand uit een andere plaats, dan leidde dat nog wel eens tot discussie. Maar de kerkenraad van Scherpenzeel hield vast aan die gewoonte.

Ook het lezen van eigen preken kon Roest soms niet laten. Toen tijdens de Duitse bezetting kerkenraden werden opgeroepen om in de dienst aandacht te geven aan de nood der tijden, kreeg Roest vrijmoedigheid om in Scherpenzeel zelfgemaakte preken te lezen en tijdredes te houden.

De consulent van Scherpenzeel, ds. R. Kok, was hiervan een verklaard tegenstander. Hij liet dat Roest ook weten. Toen dat niet baatte, zei hij Roest begin 1945 niet meer in Scherpenzeel te zullen preken, zolang Roest doorging.

Vanwege de oorlogsomstandigheden was het overigens ook nauwelijks mogelijk van Veenendaal naar Scherpenzeel te komen. Het gebied werd streng bewaakt vanwege de te verwachten strijd tussen de Duitsers en de geallieerden.

Roest schrok wel van de duidelijke taal van ds. Kok, aan wie hij zich verwant voelde. Maar vanwege de bijzondere omstandigheden las hij desondanks van tijd tot tijd een preek van hemzelf. Ds. Kok bracht daarop het punt in tijdens de eerste classisvergadering na de bevrijding.

De classis sprak daarop uit dat Roest niet mocht doorgaan met het voordragen van preken van hemzelf, maar zich had te beperken tot het lezen van predicaties van geordende leraars.

Daarmee leek voor Roest de kansel voorgoed gesloten, al zou hij later met lezingen toch een manier vinden om het Woord uit te dragen. Voor hemzelf bleef dit alles een 'onbegrepen weg'.

De tweede Wereldoorlog

... Welk een bange tijd staat ons te wachten? Dat was de vraag die Roest in de jaren dertig verschillende malen in brieven aan vrienden stelde. Voor hem kwam de Tweede Wereldoorlog niet onverwachts. Al in september 1934 schreef hij: 'Veel openbaart de Heere me in de toekomst bange wereldweeën.' Maar de afloop was voor hem ook zeker. De Heere zou uitkomst geven! Dat had de Heere beloofd door hem krachtig te bepalen bij Daniël 8:24 en 25.

Lang voelde Roest zich vrijwel alleen staan als het ging om de zorg over de toekomst van ons land. Predikanten en kinderen van God deelden zijn sombere verwachting niet.

Een van de weinigen die hem wel verstond was Mientje Vrijdag. Aan haar klaagde hij soms zijn nood. Reeds in het voorjaar van 1931 schreef hij haar:

"Biddag, een nare dag voor alles gehad, zo koud en indrukkeloos. Ds. Kok, de gemeente leek wel een vergadering doden, o, ik was tot de keel vol, geheel dichtgeslagen in mijn ziel. Mooie preken, doch ik geloof zo vast dat God van alles walgt. U schreef: in naam biddag, vorm; het wezen kwijt. Ach, zo is het, doch had ik die lieve oudvaders maar mogen lezen, dat zou een verademing geweest zijn. Dominee was wel hartelijk, maar het is of ze nog minder worden, niets van de oordelen zien en beleven. En als ik erover begin, kijkt hij me maar aan met grote ogen of ze zeggen willen: "Waar heb je het toch over?" De oordelen worden niet eens genoemd en wat ervan aangehaald wordt, is buiten de kerk.

Oorlog

Door de strijd in mei 1940 raakte Scherpenzeel zwaar getroffen. Op 15 mei 1940 liet de burgemeester van Scherpenzeel weten dat een begin kon worden gemaakt met de terugkeer van de geëvacueerden. Voorlopig mochten alleen bouwvakkers en enkele bestuursambtenaren hun dorp opzoeken. Zij moesten Scherpenzeel enigszins bewoonbaar maken. Als dat was gebeurd, kon de rest van de bevolking terugkomen.

Roest kreeg gedaan dat Theo, zijn oudste zoon, die nog maar vijftien jaar was, twee dagen later de terugreis kon maken. Hij werd met enkele mannen meegestuurd die de vele dode dieren moesten gaan begraven. Voor vader Roest was een belangrijke overweging om zijn zoon te laten gaan, dat er in Noord-Holland geruchten over plunderingen in Scherpenzeel gingen.

Vergeleken met vele huizen in het dorp was de pastorie er nog goed van afgekomen, zij het dat alle ruiten kapot waren en de gordijnen door de glasgaten naar buiten wapperden. Ook was er een gat in het dak geslagen door een granaat. Op de trap lag puin en verschillende boeken van oude schrijvers waren getroffen door granaatsplinters. In de boomgaard achter de pastorie lag veel dood vee.

De kerk van de Gereformeerde Gemeente was, als enige bedehuis in het dorp, gespaard gebleven.

Eind mei keerde de rest van de bevolking terug. Velen moesten een noodonderkomen zoeken. Ook Roest en zijn gezin konden niet direct hun woning aan de Glashorsterdijk betrekken. Eerst moesten enkele noodzakelijke reparaties worden uitgevoerd. Zij kregen enkele weken onderdak bij **Gerrie de Vries**, een ongetrouwde vrouw uit de gemeente.

Einde voor Bart Roest

Op de kerkenraadsvergadering van 26 september 1974, werd Roest kort na de opening onwel. Hij moest naar huis worden gebracht. Hij bleek een lichte beroerte te hebben gehad. Toen Roest de consistorie verliet, beseften de kerkenraadsleden dat dit wel eens de laatste keer kon zijn dat ze hem in hun midden hadden gehad. Ouderling

Kroneman vroeg hem: 'Roest, hoe moet het nu verder?' Daarop was het antwoord: *'Want deze God is onze God, eeuwiglijk en altoos; Hij zal ons geleiden tot de dood toe.'*

Roest kwam op bed te liggen. Zijn toestand ging in de volgende dagen achteruit. Spreken kon hij niet meer. Trouw werd hij verzorgd door zijn huishoudster Grietje en door Celia Renes, een verpleegkundige uit de gemeente. Vrienden en bekenden kwamen afscheid nemen van hun vaderlijke vriend, waaronder ook catechisanten, die hem soms snikkend voor de laatste keer groetten. Zelf kon Roest niet meer spreken. Maar met gebaren wist hij zijn bezoekers nog het nodige duidelijk te maken.

Hoewel hij in de voorgaande tijd veel had getobd over de opvolging in de kerkenraad, werd dat van hem afgenomen. Daar zou de Heere voor zorgen. Voor Roest zelf was het een troost ervan overtuigd te zijn dat hem een beter lot was bereid. Als bezoekers hem vroegen waar de weg heen was, dan wees hij naar boven. Hij stierf 9 oktober 1974.

De rouwadvertentie luidt: Op Zijn tijd nam de Heere tot Zich onze innig geliefde vader, grootvader en mijn vaderlijke huisvriend Bartholomeus Roest, weduwnaar van Lijsje van Rooijen. In de ouderdom van 82 jaar.

3. Hendrik van SCHOTHORST, (1865-1938)

Hendrik van Schothorst werd op 29 januari 1865 geboren in de buurtschap Nederwoud tussen Barneveld en Lunteren. Zijn ouders, Aalbert van Schothorst en Jacobje Broekhuizen, bewoonden de boerderij 'Oud Schothorst', een oud herengoed waaraan de familienaam ontleend was.

Als jongen hoedde Hendrik de schapen van zijn vader en zodoende vond hij tijd voor wereldse zaken enerzijds, maar anderzijds ging zijn aandacht ook uit naar het lezen van stichtelijke boekjes als *De weg welke God gehouden heeft met Christina van den Brink*, *De Lofzangen Israëls van Groenewegen* en *De Christenreis van Bunyan*. Ook toen hij wat ouder werd bleef hij in de wereld meedoen. Toch maakte de bekering van Hendrikus Roelofsen, de latere predikant die ook in het Nederwoud woonde, diepe indruk op hem. Hij volgde ook zijn eerste oefeningen. Als zijn consciëntie hem kwelde, bad hij om bekering, maar voegde er steeds aan toe: 'nog niet'. Tot hij moest uitroepen: 'Gij zijt mij te sterk geworden en hebt mij overmocht.'

Zijn nette hervormde familie begreep niet veel van zijn verandering en Van Schothorst wist zelf ook niet wat zijn weg zou zijn. Hij dacht dominee te moeten worden en zocht contact met dr. W. van den Berg te Voorthuizen. Deze wees hem echter op zijn roeping in de boerenarbeid. Enkele jaren ging Van Schothorst toen op in een 'godsdienstig' leven. Hij bezocht gezelschappen en oefeningen, hij leidde een zondagsschool en werd diaken in de kleine afgescheiden kerk te Lunteren, waarbij hij zich in 1891 aansloot. Zijn huwelijk met Hendrikje Verbeek (1868-1953) werd daar op 3 januari 1892 kerkelijk bevestigd door ds. H.M. van der Vegt. In die tijd meldde Van Schothorst zich zelfs aan bij de Theologische School te Kampen. De achtjarige opleiding deed hem er echter weer van afzien.

De geestelijke sfeer in de Gereformeerde Kerken, die na de vereniging van 1892 steeds meer onder invloed van de doleantie-aanhangers kwam, stond hem tegen, terwijl hij zich meer en meer innerlijk verbonden voelde aan de prediking van ds. E. Fransen en aan het volk dat in 1895 te Barneveld de Gereformeerde Gemeente vormde.

In februari 1897 voegde Van Schothorst zich bij die gemeente en hij werd er al spoedig diaken. Een bevestiging van zijn staat gevoelde hij toen hij in 1905 de woorden uit Romeinen 6:5 kreeg: 'Want indien wij met Hem één plant geworden zijn in de gelijkmaking Zijns doods, zo zullen wij het ook zijn in de gelijkmaking Zijner opstanding.'

De roeping tot het verkondigen van Gods Woord werd weer sterker toen hij las in Jesaja 60:1: 'Maak u op, word verlicht...' Hij sprak erover met ds. A. Janse en het gevolg was dat de inmiddels ouderling geworden Van Schothorst uitnodigingen kreeg tot het spreken van een stichtelijk woord.

Zijn eerste oefening hield hij te Beekbergen op 24 oktober 1906 over Spreuken 10:24. Spreekbeurten in Terwolde en Barneveld volgden en na de vereniging van 1907 kreeg hij verzoeken van vacante gemeenten uit het hele land.

Na een onderzoek op de classisvergadering van 26 november 1908 te Barneveld, kreeg Van Schothorst consent tot het spreken van een stichtelijk woord in de Gereformeerde Gemeenten in Nederland.

Na het vertrek van ds. Janse oefende Van Schothorst enkele jaren te Barneveld (1908-1910). Van 1912 tot 1914 was hij als oefenaar werkzaam in Amsterdam en van 1914 tot 1918 in Westzaan. In beide plaatsen werd hij bevestigd door ds. Jac. Overduin.

Voor zichzelf had Van Schothorst het doorgaans erg zwaar. Hij gevoelde zich onbekwaam en was meest erg benauwd voor hij moest optreden. De weg naar het ambt bleef voor hem gesloten, omdat hij het niet kon opbrengen de studie ervoor te gaan volgen en hij zag er sidderend tegen op. Ook voor het uitwendige waren er zorgen. De arbeid op de boerderij moest doorgaan. Toen hij in Amsterdam en Westzaan arbeidde, moesten enkelen van de dertien kinderen in

Barneveld achterblijven en de waardering voor zijn werk van kerkelijke zijde was niet zo groot dat hij als predikant kon worden bevestigd. Daarom trok Van Schothorst zich in februari 1918 weer terug op de

boerderij. Hij verzoende zich met zijn oefenaarschap en ging geregeld uit spreken in de plaatsen die hem uitnodigden.

Voor zijn kinderen stelde hij een uitvoerige levensbeschrijving op. Daarin beschreef hij zijn leven en de vele zieleworstelingen en ervaringen die hij als oefenaar meemaakte.

Op zondag 3 april 1938 sprak Van Schothorst voor het laatst een stichtelijk woord in Meliskerke. Kort daarop kreeg hij last van benauwdheid om het hart. Op zijn sterfbed mocht hij ruim getuigen van de onveranderlijke getrouwheid Gods en op 12 april 1938 was zijn aardse loopbaan ten einde. Bij de begrafenis spraken ds. R. Kok, ds. M. Heikoop en ds. J. Fraanje. Volgens het verslag in De Saambinder gaven zij 'getuigenis van de genade in br. Van Schothorst verheerlijkt en spraken van de erfenis, die in de hemelen bewaard is voor het volk van God.'

Geschriften

Levensbeschrijving.

Particulier schrijven aan den weleerwaarden heer ds. W. den H. te V. thans open brief vermeerderd met een voorwoord van den eerw. heer H. v. S. te Amsterdam, z.p. (Amsterdam) z.j. (1913).

A. Ros

4. Leendert WIJTING, (1873-1959)

Overgenomen uit:
ELK VERHAALT ZIJN WEG EN ZAKEN
DE GESCHIEDENIS VAN DE 'KLEÁNE KOARKE' TE RIJSSSEN 1836-2011

EEN KLEIN JONGSKE MET VIJF BRODEN EN TWEE VISJES

Zes maanden nadat ds. P. van der Heijden naar Kampen is vertrokken, verbindt **oefenaar** L. Wijting zich aan de Walkerk. Leendert Wijting wordt op 8 april 1873 geboren te Lisse. Zijn vader, Diedericus Wijting, dient de kruisgemeente daar als oefenaar.

In 1884 wordt hij in Goes bevestigd tot predikant. Als zodanig gaat hij ook enkele keren in de Walkerk voor. Als hij echter een beroep uit Rijssen ontvangt, bedankt hij daarvoor. Na Goes dient ds. D. Wijting de kruisgemeenten van Kampen en Zeist. Op 29 januari 1892 overlijdt hij in laatstgenoemde plaats, op de leeftijd van 47 jaar. Enkele uren voor zijn overlijden heeft hij nog met ouderling J. van Ekeren gesproken. 'Kobus, ik heb een hemels gezang gehoord, en er was geen wanklank in, zo heeft hij zijn ouderling daarbij toevertrouwd.

Mevrouw Wijting blijft met zeven kinderen achter. Van de kerkenraad krijgt zij toestemming om in de pastorie te blijven wonen. Daarnaast ontvangt zij elke week drie gulden van de diaconie. Later dient zij de gemeente als kosteres.

Evenals zijn vader kiest Leendert voor het beroep van huisschilder. In 1895 vertrekt hij naar Den Haag, om daar aan de slag te gaan. Een jaar later keert hij echter al weer naar Zeist terug. Via een advertentie in de 'Weekbode voor Zeist, Driebergen en omstreken' maakt hij 'zijne geachte dorpsgenoten' bekend zich als huisschilder op Torenlaan 20 te hebben gevestigd.

Een ingetogen leven

Van jongs af aan leidt Leendert een ingetogen leven. Het nabije leven van zijn godzalige ouders is hem daarbij ongetwijfeld tot voorbeeld geweest. Daarnaast is hij er getuige van dat er in het ouderlijk huis vaak gezelschap wordt gehouden, waarop over de wegen des Heeren wordt gesproken. Kort nadat zijn vader is overleden, verheerlijkt de Heere Zijn genade in zijn hart. In 1901 wordt hij gekozen tot diaken. Drie jaar later, op 20 maart 1904, volgt zijn bevestiging tot ouderling.

Inmiddels heeft hij kennis gekregen aan Susanna Elisabeth Elgeti, met wie hij op 15 februari 1900 in het huwelijk treedt. De kerkelijke bevestiging vindt plaats door de plaatselijke predikant, ds. G. van Reenen. Reeds eerder hebben ze samen openbare belijdenis des geloofs afgelegd. Hun huwelijk wordt gezegend met de geboorte van vier kinderen.

Leenderts schoonvader, Johann Carl Hermann Elgeti, heeft zich in 1861 op twintigjarige leeftijd vanuit Pruisen in Nederland gevestigd en behoort tot de Broedergemeente van de Hernhutters, die domicilie houdt in de bijgebouwen van Slot Zeist. Zijn schoonmoeder, Martha Wilhelmina Nebbeling, is lid van de Vrije Gereformeerde Gemeente te Zeist.

Op Gods tijd gewacht

Nadat de Heere in zijn leven heeft gesproken, ontstaat er bij Leendert een innerlijke drang om ook anderen te wijzen op de noodzakelijkheid van de waarachtige bekering en de rijkdom die er in Christus te vinden is. Met anderen praat hij daar echter niet over. Hij wacht op Gods tijd. In november 1903 wordt hij werkzaam gemaakt met het

Schriftwoord uit Exodus 14:15b: 'Wat roept gij tot Mij? Zeg den kinderen Israëls, dat zij voorttrekken.' De roeping om Gods Woord uit te dragen wordt daarmee nog sterker op zijn hart gebonden. Ziende op zichzelf acht hij dat echter een onmogelijke zaak. Maar ook nu blijft het zijn uitzien of de Heere hem de weg wil wijzen.

Inmiddels heeft ook ds. Van Reenen werkzaamheden met deze zaak gekregen. Innerlijk is hij ervan overtuigd dat Wijting door de Heere is afgezonderd tot Zijn dienst. Op een van de laatste kerkenraadsvergaderingen voor zijn vertrek naar Leiden vraagt hij dan ook aan Wijting: 'Broeder Wijting, hebt ge er wel eens over gedacht om voor te gaan?' Met bewogenheid mag Wijting dan iets vertellen over zijn werkzaamheden aangaande zijn roeping. Omdat de kerkenraad zijn woorden kan overnemen, wordt op 12 mei 1904 besloten hem officieel te vragen in de gemeente een stichtelijk woord te spreken.

Vier weken later neemt Wijting dit 'beroep' aan. Overigens is niet iedereen in de gemeente het met deze gang van zaken eens. Een (beperkt) aantal leden is namelijk van mening dat Wijting niet anders dan een geesteloze waarheid zal brengen. De kerkenraad deelt die mening echter niet. Dat de bezwaarden niets van Wijting moeten hebben, blijkt ook in het dagelijkse leven. Als ze hem tegenkomen, draaien ze hun hoofd om of spuwen soms minachtend op de grond. Wijting ontvangt op die ogenblikken echter genade om te zwijgen.

Omdat Wijting geen enkele opleiding heeft genoten, is het voorgaan in de gemeente geen eenvoudige zaak voor hem. In ds. Van Reenen vindt hij echter een onderwijzer en raadsman. Zo legt hij de predikant een oefening voor die hij gemaakt heeft over Psalm 120:5a: 'O wee mij, dat ik een vreemdeling ben in Mesech.' Vanuit Leiden geeft ds. Van Reenen op vriendelijke wijze een aantal aanwijzingen: 'Het is heel aardig voor de 1' oefening. U moet echter trachten om dieper in te dringen in het werk des H. Geestes binnen Gods uitverkorenen. Bijvoorbeeld: Bedenkt eens veel deze vraag in verband met deze tekst: Van nature ben ik een vreemdeling van God en Zijn dienst en ben ik burger in de wereld. Hoe word ik nu het omgekeerde? Dan hebt ge gelegenheid om de krachtdadige roeping en de hartveranderende genade er in te vlechten. Dit had keurig op zijn plaats geweest, daar waar ik het F-teken plaatste.' Ook heeft Wijting in die tijd contacten met ds. P. van der Heijden te Rijssen.

Voorganger in Zeist

Op zondag 4 september 1904 spreekt oefenaar Wijting voor de eerste keer een stichtelijk woord in Zeist. Als tekst heeft hij gekozen Exodus 14:15b: 'Zeg den kinderen Israëls, dat zij voorttrekken.' Hij gaat die dag één keer voor. Ook de twee volgende zondagen beperkt hij zich tot één dienst. Vanaf 2 oktober gaat hij 's zondags echter twee keer voor. Die dag begint hij ook met de verklaring van de Heidelbergse Catechismus.

Vanaf zijn eerste optreden legt oefenaar Wijting nauwkeurig vast waarover hij spreekt. Dit betreft niet alleen de zondagse diensten, maar ook zijn toespraken bij begrafenissen en andere bijzondere gelegenheden. Alle preekbeurten en preekschetsen worden door hem genummerd en van elke preekbeurt noteert hij de tekst van de voorafpraak en de preek, het thema en de punten.

Het voorgaan in de gemeente levert hem aanvankelijk drie gulden per week op. Enkele maanden later wordt dit opgetrokken tot vijf gulden. Voor zijn broodwinning blijft hij daarmee afhankelijk van zijn schilderwerk. Van 4 september 1904 tot 1 juli 1906 gaat hij 175 keer in Zeist voor. Daarnaast preekt hij in die jaren een aantal keren in Gouda, Ambt-Doetinchem, Leiden en Rijssen. Dat hij in Rijssen voorgaat, heeft onder meer te maken met de aanbeveling van ds. Van Reenen, die hem 'die goeie

Leendert' noemt.

Door de Walkerk beroepen

Op zondag 25 maart 1906 gaat oefenaar Wijting voor de eerste keer in de Walkerk voor. 's Morgens preekt hij over Jesaja 53:4a en 's middags over Lukas 23:39-42. Op verzoek van de kerkenraad gaat hij op 6 mei opnieuw in de gemeente voor. Omdat zowel zijn preken als zijn persoon de kerkenraad aanstaan, wordt aan de leden voorgesteld een beroep op hem uit te brengen. In een brief aan oefenaar Wijting schrijft ouderling A. Kippers daarover het volgende: 'Daar wij verlopen week Kerkenraadsvergadering gehouden hebben en daar wij toen besloten hadden om Wijting aan de gemeente voor te dragen, om de voornoemde persoon als voorganger te begeeren en dat hadden wij zondag de gemeente bekend gemaakt, dat Dingsdagavond de Mansleden uitgenodigd wierden, om dan hare stemmen uit te brengen of zij daar voor of tegen waren.

Nu hadden wij van Reenen uitgenodigd om de stemming te leiden, daar vooraf een biduur gehouden is en toen is daarna gestemd, zoo dat er 131 stemmen uitgebragt werden die er voor waren, 15 tegen en nog eenige blanko, zoo dat bijna de geheele gemeente haar belangen geopenbaart heeft om Wijting als voorganger te hebben. (...) Nu, de Heere geve u veel licht en genade in dezen weg.'

Een blijde tijding

Op 18 mei wordt de beroepsbrief door ds. Van Reenen opgesteld. Behalve door hem wordt de brief ook ondertekend door de ouderlingen en diakenen

Omdat het antwoord op de beroepsbrief uitblijft, besluit de kerkenraad op 4 juni oefenaar Wijting te vragen de volgende zondag in Rijssen voor te gaan. Tevens willen ze dan met hem spreken 'aangaande de roeping die u hebt van ons'. Zover komt het echter niet, want op 7 juni laat oefenaar Wijting weten het beroep naar de gemeente te hebben aangenomen. Nadat dit verheugende bericht in Rijssen is ontvangen, is het opnieuw ouderling A. Kippers die de pen grijpt en een hartelijke brief aan de nieuwe voorganger schrijft: 'Daar wij dezen dag uw brief ontvangen hebben en de blijde tijding vernomen, dat U tot besluit gekomen waart om tot ons over te komen, waarin wij ons hartelijk verblijden en hopen dan ook, dat u tot ons komt met den vollen zegen des Evangelies, en dat wij in onderlinge liefde en eensgezindheid met elkander mogen leven en verkeren. (...) En daar u in u zelven onbekwaam gevoeld tot dat gewigd volle werk dan kan de Heere kragt geven als U zwak zijt, ligd als U donker zijt, met één woord: de Heere bezit eene volheid in elk gebrek. Een voorregt lieve Broeder, dat de Heere niets van het schepsel verwacht.'

Vijf broden en twee visjes

Op 1 juli 1906 neemt oefenaar Wijting afscheid van Zeist. Twee dagen later verhuist hij naar Rijssen, waar hij de pastorie achter de Walkerk betreft. Door ds. Van Reenen wordt hij tot zijn dienstwerk ingeleid. Deze spreekt daarbij over Johannes 6:9a: **'Hier is een jongskén, dat vijf gerstebroden heeft en twee visjes.'**

Aan het einde van de dienst richt hij zich in een persoonlijk woord tot de nieuwe voorganger: 'Wij hebben u aan de gemeente voorgesteld als een klein jongske met vijf broden en twee visjes. Sommigen vinden dat beeld te min voor iemand die als lerend ouderling een gemeente aanvaardt. Toch, dat beeld is niet te min; ik weet, gij zult het met ons eens zijn, het is veeleer nog te hoog. (...) Broeder, ik hoop dat de Heere u Zelf mag geven: de vijf gerstebroodjes en de twee visjes. Hij geve u:

- iets van de wijsheid van Salomo, dat zult ge nodig hebben en dat wel het meest

- om tot zegen te zijn voor degenen die zo wijs zijn in eigen oog;
- iets van het geduld van Job, want gij zult ervaren dat nodig te hebben om aan het hoofd van een grote gemeente te staan;
- iets van de listigheid van Paulus, om zielen te vangen voor de Heere en de gevangenen te leiden in de vreze Gods;
- iets van Davids sluipkunst, om de vijanden van Israël te vellen;
- iets van de waakzaamheid van de haan van Petrus, om trouw te zijn op de wachttorens, om te kraaien tot God als er onraad is en te kraaien tot de gemeente als de heilzon opgaat.

Broeder, de Heere geve u twee deeltjes van Zijn Geest, een deeltje voor uzelf om getroost te leven en zalig te sterven en een deeltje om een goede en getrouwe uitdeler te zijn der menigerlei genade Gods. Ja, ik hoop dat de Heere u geve brood tot elks behoefte en vis tot elks vermaak, opdat deze gemeente, die ik liefheb en die gij liefhebt, mag gevoed en verzadigd, mag geleerd en geleid worden.'

Ook voor de kerkenraad heeft ds. Van Reenen een woord: 'Hij is nog een jongske en gij zijt vergrijsd in de dienst des Heeren. Dat ge dan als cederen balken om hem heen mag staan, en als Hur en Aron hem ondersteunen in zijn zo zware taak.' Tenslotte richt hij zich tot de gemeente: 'Mocht ge hem dan liefhebben om zijns werks wil. Onderwerp u aan zijn vermaning. Draagt hem op de vleugelen uwer gebeden. Vraagt niet het eerst in hetgeen hij ons voorzet naar onze smaak, maar is het naar onze behoefte.'

Bij zijn intrede, op 15 juli, bedient oefenaar Wijting het Woord uit 2 Kronieken 20:12c: 'Maar onze ogen zijn op U.' Achtereenvolgens staat hij stil bij:

1. een gewichtvol werk;
2. een gekende zwakheid;
3. een gelovig uitzien.

Of er aan het einde van de dienst ook toespraken zijn gehouden, is niet bekend.

Droefheid in de pastorie

De nieuwe voorganger is nog maar enkele maanden aan de gemeente verbonden, als de dood de vensters van zijn gezin binnentreedt. Op 6 september 1906 overlijdt het vijf maanden oude dochtertje Susanna Elisabeth. Slechts tien dagen later, op zondag 16 september, gaat ook zijn vrouw de weg van alle vlees, op de leeftijd van 31 jaar. Geruime tijd heeft zij aan tuberculose geleden. Toch hoeven Wijting en zijn kinderen niet te treuren als degenen die geen hoop hebben. Van zijn vrouw mag hij weten dat ze een goede ruil heeft gedaan. Om het moederloze gezin te verzorgen neemt Wijtings zuster, Wilhelmina Elisabeth, tijdelijk haar intrek in de pastorie.

Ook in ander opzicht zijn de eerste maanden in zijn nieuwe woonplaats onrustig. In de jutefabriek van Ter Horst, waar veel gemeenteleden werken, worden lange werkdagen in donkere en stoffige ruimten gemaakt. Daarbij komt dat de lonen laag zijn en bij ziekte zelfs geheel worden ingehouden. Als de directie van Ter Horst een gevraagde loonsverhoging afwijst, breekt er op 3 december 1906 een staking uit. Zo'n achthonderd van de ruim duizend werknemers weigeren die dag aan het werk te gaan. De sfeer is grimmig. Mensen die om principiële redenen tegen staken zijn en gewoon aan de slag willen, moeten door politieagenten en marechaussees worden beschermd. Ook in de privésfeer moeten zij het ontgelden. Bij sommigen worden de ruiten ingegooid en bij anderen waterputten onklaar gemaakt. In één geval gaat er zelfs een huis in vlammen op! De stakers zijn echter machteloos. Na verloop van tijd moeten zij hun actie dan ook beëindigen. Voor de meesten loopt het nog goed af. Alleen enkele

arbeiders die leiding hebben gegeven aan de oproep om te gaan staken, worden ontslagen.

Herder en leraar

Als een trouwe dienaar verricht oefenaar Wijting zijn werk in de gemeente. Hoewel hij niet in de volle bediening van Woord en sacramenten staat, doet hij toch vrijwel al het werk van een herder en leraar. Voor de bediening van de sacramenten wordt er echter een beroep gedaan op een predikant. Aanvankelijk preekt Wijting 's zondags twee keer. In de wintermaanden wordt daar een derde beurt aan toegevoegd. Daarnaast houdt hij van dankdag tot biddag ook iedere week een Bijbellezing. Op 25 februari 1912 wordt 's zondags voor de laatste keer een derde dienst gehouden. Pas later is deze derde dienst opnieuw ingevoerd.

Het zondagsschoolwerk en het schoolleven vragen eveneens zijn aandacht. Naast de openbare Schildschool is er in Rijssen maar één School met den Bijbel, de Oranjeschool, ook wel aangeduid als 'achter 'n Haagn'. Aanvankelijk wordt deze school ook door de Walkerk en de Eskerk gesteund. Omdat men echter ontevreden is over de inhoud van de godsdienstlessen, wordt er in 1920 een eigen schoolvereniging opgericht.

Tegenwerking van de Eskerk

In 1907 verenigen de Ledeboeriaanse Gemeenten en de Gereformeerde Gemeenten onder 't kruis zich tot de Gereformeerde Gemeenten. Op 9 en 10 oktober wordt in Rotterdam de eerste Algemene Vergadering gehouden. De Eskerk is daar vertegenwoordigd door de ouderlingen A. Baan en G.J. Ligtenberg ('de Teune'). Het verzoek van de Walkerk om ook in het nieuwe kerkverband te worden opgenomen, wordt doorverwezen naar de classis Barneveld. Tegen het nadrukkelijke advies van ds. G.H. Kersten in valt daar op 4 december 1907 het besluit dat er zonder plaatselijke eenwording geen sprake kan zijn van opname in het nieuwe kerkverband. Enz.

Als er in 1910 pogingen worden ondernomen om zich met de gemeenten rond ds. L. Boone te verenigen, loopt dat op niets uit. Breekpunt vormt de verplichting om in Rijssen uit de psalmberijming van Petrus Datheen te gaan zingen. Een poging van ds. W. Hendriksen te Amsterdam, in 1911, om met een aantal vrije gemeenten een nieuw kerkverband te vormen, wordt door de kerkenraad afgewezen.

Op zijn vrije zondagen is oefenaar Wijting elders in het land te vinden. Vooral in Doetinchem is men erg op hem gesteld. Regelmatig gaat hij daar ook in weekdiensten voor, soms zelfs op twee achtereenvolgende dagen.

Zeute meikries

Op 21 januari 1909 hertrouwt oefenaar Wijting in Zeist met Anna Louise Elgeti, een jongere zus van zijn eerste vrouw. Uit dit huwelijk worden zes kinderen geboren. Hoewel de voorganger vrij mag wonen, vrijgesteld is van belastingen, een traktement van 900 gulden per jaar ontvangt en nog 25 gulden voor brandstof, moet er in zijn gezin nauwlettend op de uitgaven worden gelet. Gaven in natura zijn dan ook bijzonder welkom, vooral tijdens de Eerste Wereldoorlog. Omdat dit in de gemeente bekend is, wordt er bij de slacht nogal eens een 'hdspötje' naar de pastorie gebracht. (Het woord 'hdspötje' is afgeleid van het oud-Rijssense woord 'hbsman; dat varken betekent. Met een 'hbspötje' worden een paar soorten vlees van een geslacht varken bedoeld, die bestemd zijn voor goede bekenden en familieleden). En voor de zondag wordt er regelmatig 'zeute melkries' (in zoete melk gekookte rijst) bezorgd.

Voor een groot deel van zijn gemeenteleden is het echter onmogelijk iets af te staan. Zij lijden zelf armoede en honger. Vooral degenen die in de leemkoele (de leemkuil), op 'n Stoom (de jutefabriek) of in 't venne (het veen, waar men turf steekt) werken, hebben een karig bestaan. Soms is het zo krap dat ze zelf nauwelijks iets te eten hebben.

Gebrek aan brandstof

Als voorganger verzorgt oefenaar Wijting ook de catechisaties. In een schrift houdt hij nauwkeurig bij waarover hij op de catechisaties heeft gesproken. De namen van de catechisanten worden eveneens genoteerd. Pas in 1911 is er voor het eerst sprake van het afleggen van openbare belijdenis. Op 23 april worden de belijdeniscatechisanten bevestigd. In dezelfde dienst houdt hij voorbereiding voor de bediening van het Heilig Avondmaal.

Hoewel ons land niet direct bij de Eerste Wereldoorlog (1914-1918) is betrokken, zijn de gevolgen ervan wel voelbaar. Zo ontstaat er in Rijssen onder meer gebrek aan brandstof en elektriciteit. Daarnaast loopt de handel terug en raken mensen hun werk kwijt. Omdat het een benauwde tijd is, gaat oefenaar Wijting regelmatig in een 'biduur' voor. Zo spreekt hij op 19 augustus 1914 over Openbaring 14:6-7: 'En ik zag een anderen engel, vliegende in het midden des hemels, en hij had het eeuwig Evangelie, om te verkondigen dengenene die op de aarde wonen, en aan alle natie en geslacht en taal en volk, zeggende met een grote stem: Vreest God en geeft Hem heerlijkheid, want de ure Zijns oordeels is gekomen; en aanbidt Hem Die den hemel en de aarde en de zee en de fonteinen der wateren gemaakt heeft.'

Jacobus ten Hove

Tijdens de ambtsperiode van oefenaar Wijting neemt de Heere verschillende kerkenraadsleden uit dit leven weg. Zo overlijdt op 6 mei 1913 ouderling J. ten Hove, op de leeftijd van 47 jaar. Hij heeft de gemeente slechts enkele jaren in het ambt gediend. Jacobus ten Hove ('Klitsen Keupske') wordt op 15 januari 1866 geboren te Rijssen. Hij is het achtste kind van Jan Willem ten Hove en Geesken Voortman. Na hem worden er in het ouderlijk gezin nog vijf kinderen geboren, waarvan één levenloos. Zijn vader, een eenvoudig werkman, verdient de kost als steenbakker. Op 6 mei 1888 gaat hij op 57-jarige leeftijd de weg van alle vlees. Jacobus' moeder, Geesken Voortman ('Geeze van de Klitsen'), is een kleindochter van oefenaar Otto Voortman en staat bekend als 'een moeder in Israël'. Naar Openbaring 2:17 mag ze in haar leven Je witte keursteen ontvangen, die niemand kent dan die hem ontvangt.

Het nauwe leven van zijn moeder, het onderwijs dat hij van haar ontvangt en de gesprekken op de gezelschappen maken een onuitwisbare indruk op Jacobus. In welk jaar de Heere hem een halt heeft toegeroepen, is niet precies bekend. Wel is bekend dat dit in zijn jonge jaren heeft plaatsgevonden en dat de vruchten ervan zichtbaar werden in zijn leven. 'Hij had een leven als Job: oprecht en vroom en godvrezende en wijkende van het kwaad', zo wordt er later van hem gezegd.

Voorzanger en ouderling

Op 30 april 1887 treedt Jacobus in het huwelijk met Diena ten Bolscher ('Jeijs Diena') en betrekken ze een woning aan de Esstraat. Hun huwelijk wordt gezegend met de geboorte van tien kinderen, van wie er enkelen op zeer jonge leeftijd overlijden. Een van hun kinderen, *Geesken*, neemt later een grote plaats in onder Gods volk.

Evenals zijn vader is Jacobus werkzaam op het 'tichelwoark'. Later is hij samen met

zijn zwager, Arend Baan, eigenaar van een steenfabriek op de Brekeld. Hoewel Baan zich 's zondags in de Eskerk onder het Woord zet en Ten Hove in de Walkerk, _zijn ze één van geest en één van zin. Zo bezoeken beiden de gezelschappen in hun woonplaats en hebben ze een afkeer van gemaakte vroomheid. Verder dient Ten Hove de gemeente als voorzanger en heeft hij contacten met ds. L. Boone. Als deze in de Walkerk voorgaat, komt hij meestal even bij hem aan.

In 1910 wordt Ten Hove gekozen tot ouderling. Het is hem echter onmogelijk deze verkiezing aan te nemen. Als hij op weg is om de kerkenraad van zijn beslissing op de hoogte te stellen, wordt hij echter krachtig door de Heere overreed met de woorden uit Psalm 2:3:

*Durft gij bestaan te twisten met Mijn kracht?
Zal nietig stof Mij 't hoog gezag ontwringen,
Of weerstand biên aan Mijn geduchte macht?*

Dan is het pleit beslecht en neemt hij zijn verkiezing alsnog aan.

Als ouderling moet hij ook af en toe in het openbaar voorgaan in gebed. Meermalen wordt hij daarbij ernstig bestreden. Zo gebeurt het eens dat hij, staande voor in de Walkerk, het gebed niet durft te doen en weer in de ouderlingenbank plaats wil nemen. Pas nadat zijn medebroeders er sterk op hebben aangedrongen, gaat hij (met vreeze en beven) voor in gebed. Later zegt hij daarover: 'Toen hing er bij mij aan elk haar een zweetdruppel.'

Een krachtig gebed des rechtvaardigen

Uit het leven van Ten Hove zijn verschillende opmerkelijke voorvallen bekend. Zo wordt er eens een meisje ernstig ziek. Als zowel de ouders als de doktoren alle hoop op herstel hebben opgegeven en denken dat het kind spoedig zal sterven, wordt er geopperd Ten Hove te halen. Als deze van de situatie op de hoogte wordt gesteld, wijst hij erop dat ze eigenlijk aan het verkeerde adres zijn. Ze moeten niet bij hem zijn, maar bij de Heere. Bij Hem zijn er uitkomsten, zelfs tegen de dood. Omdat ze echter blijven aandringen, gaat hij met hen mee. Als hij bij het kind komt en ziet hoe ernstig haar toestand is, buigt hij zijn knieën en legt hij de nood van het kind en haar ouders in alle eenvoud voor de Heere neer. En de Heere hoort, want tijdens het gebed zakt de koorts. Een krachtig gebed des rechtvaardigen vermag veel!

Een ander voorval betreft een nachtelijk onweer. Als Ten Hove zich 's nachts nog op de steenfabriek bevindt, wordt hij daar overvallen door een zware onweersbui. Bevreesd is hij echter niet. Zodra de bui over is, stuurt zijn ongerust geworden vrouw twee van hun dochters naar hem toe. Als zij bij de steenfabriek aankomen, horen zij hun vader Psalm 91:1 zingen:

*Hij, die op Gods bescherming wacht,
Wordt door den hoogsten Koning
Beveiligd in den duist'ren nacht,
Beschaduwd in Gods woning.
Dies noem ik God, zo goed als groot
Voor hen, die op Hem bouwen;
Mijn burg, mijn toevlucht in den nood,
Den God van mijn betrouwen.*

Als zij vragen of hij niet bang was om te midden van het onweer helemaal alleen in de

fabriek te zijn, antwoordt hij: 'Ben ik alleen? Zou ik bang zijn, als mijn hemelse Vader spreekt?'

De Walkerk vernieuwd

Op 9 juni 1924, Tweede Pinksterdag, komt men voor de laatste keer in het oude kerkgebouw bijeen. Oefenaar Wijting bedient daarbij het Woord uit Exodus 33:14-15: 'Hij dan zeide: Zou Mijn aangezicht moeten medegaan om u gerust te stellen? Toen zeide hij tot Hem: Indien Uw aangezicht niet medegaan zal, doe ons van hier niet optrekken.'

Tijdens de uitvoering van de werkzaamheden komt de gemeente in een houten noodkerk aan de Weijerdesteeg bijeen. De oefenaar en zijn gezin betrekken tijdelijk een woning aan de Holterweg. Omdat dit maar een klein onderkomen is, moeten enkele kinderen zich tevreden stellen met een slaapplaats op de vloer. Op 2 juli 1925 wordt het vernieuwde en vergrote kerkgebouw (met 1200 zitplaatsen) officieel in gebruik genomen.

Ter gelegenheid daarvan spreekt oefenaar Wijting over Jesaja 66:1-2: 'Alzo zegt de HEERE: De hemel is Mijn troon en de aarde is de voetbank Mijner voeten; waar zou dat huis zijn, dat gijlieden Mij zoudt bouwen? En waar is de plaats Mijner rust? Want Mijn hand heeft al deze dingen gemaakt, en al deze dingen zijn geweest, spreekt de HEERE; maar op dezen zal Ik zien, op den arme en verslagene van geest en die voor Mijn woord beeft.'

Een tweede voorganger

Om de werkzaamheden van de voorganger te verlichten, wordt er in het najaar van 1927 een beroep uitgebracht op ds. J. van Wier te Scheveningen, die dit beroep aanneemt. Op 18 december wordt hij door ds. J. van Vliet uit Dordrecht bevestigd. Als pastorie betreft ds. Van Wier een woning aan de Bleekstraat.

Na de komst van ds. Van Wier treedt oefenaar Wijting als voorzitter van de kerkenraad terug en neemt hij het scribaat op zich. Verder preekt hij 's zondags maar één keer meer. Alleen als ds. Van Wier een andere gemeente dient, gaat hij twee keer voor. Daarnaast houdt hij om de veertien dagen op een doordeweekse avond een Bijbellezing.

Omdat de gemeente inmiddels is gegroeid tot zo'n 2000 zielen, wordt er in 1931 een tweede kerkgebouw aangekocht: het Noorderkerkje aan de Huttenwal. Dit uit 1895 daterende gebouw heeft tot december 1930 dienst gedaan als vergaderplaats van de Gereformeerde Kerk. Via G.H. ter Harmsel, die het voor f 3.500,- heeft gekocht, komt het in handen van de Walkerkgemeente. Naar alle waarschijnlijkheid heeft ds. Van Wier de nieuwe vergaderplaats in gebruik genomen. Met de aankoop van een tweede kerkgebouw komt er een eind aan de periode dat oefenaar Wijting 's zondags maar één keer voorgaat. Vanaf juni 1931 gaat hij 's zondags weer twee keer in de gemeente voor.

Op 15 juli 1931 herdenkt oefenaar Wijting 25 jaar aan de gemeente verbonden te zijn. In een drukbezochte herdenkingsdienst staat hij stil bij Psalm 115:1: 'Niet ons, o HEERE, niet ons, maar Uw Naam geef ere, om Uwer goedertierenheid, om Uwer waarheid wil.'

Het thema van de preek luidt: *De behoefte des harten tot 's Heeren ere.*

Aan het einde van de dienst wordt hij toegesproken door ds. Van Wier. Volgens een artikel in het 'Weekblad voor Rijssen' van 18 juli hebben de gemeenteleden het jubileum van de voorganger aangegrepen om hun genegenheid voor hem te tonen. In alle buurten werden buurtcommissies gevormd, en zoo werden uit alle buurten

cadeaus aangevoerd, om daarmee blijk te geven dat er een hechte band bestond tussen den leraar en de gemeente en dat de gemeente daarom den dag van het jubileum voor ds. Wijting tot een onvergetelijke feestdag wenste te maken.'

Door de Gereformeerde Gemeenten aanvaard

Na een conflict tussen ds. Van Wier en ds. C. de Jonge over de bevestiging van W. Baaij tot predikant van de Vrije Gereformeerde Gemeente te Tholen én omdat er behoefte bestaat aan een meer geordend kerkelijk leven, maakt de Walkerk zich in 1932 los van de Federatie van Oud Gereformeerde Gemeenten. Het verzoek om opgenomen te worden in het verband van de Gereformeerde Gemeenten roept echter de nodige vragen op, niet in het minst bij de kerkenraad van de Eskerk.

Evenals in 1907 acht men de tijd er nog niet rijp voor! Aanvankelijk legt de classis Barneveld zich daarbij neer.

Op 7 juli 1932 wordt er tijdens een vervroegde classisvergadering opnieuw over deze kwestie vergaderd. Tijdens deze vergadering is de Walkerk vertegenwoordigd door ds. Van Wier, oefenaar Wijting en de ouderlingen H. Haase en H. Ligtenberg ('de Toeteboer').

De Eskerk is vertegenwoordigd door de ouderlingen A. Baan en A. van den Noort. Ondanks het feit dat laatstgenoemden 'vele bezwaren' aanvoeren, gaat de classis met de aansluiting van de Walkerk akkoord.

Besloten wordt dat de Eskerk en de Walkerk als zelfstandige gemeenten naast elkaar zullen blijven bestaan. Tevens wordt bepaald dat zowel ds. Van Wier als oefenaar Wijting door de Particuliere Synode Noord onderzocht moeten worden. Tot die tijd mogen ze alleen in Rijssen voorgaan.

Aan het einde van de vergadering spreekt de preses, ds. R. Kok, de wens uit 'dat de zegen des Heeren over deze gewichtvolle zaak moge geopenbaard worden, en dat alles moge strekken tot vrede en eendracht'.

Het besluit van de classis valt verkeerd bij de kerkenraad van de Eskerk. Tijdens de volgende classisvergadering is men dan ook zonder kennisgeving afwezig. Daarnaast schrijft de kerkenraad, zonder de consulent daarvan in kennis te stellen, een ledenvergadering uit. Tijdens deze vergadering wordt er uitvoerig over de aansluiting van de Walkerk gesproken. Als het classisbesluit in stemming wordt gebracht, blijken 70 leden tegen de aansluiting van de Walkerk te zijn en 50 leden voor. Daarnaast onthouden 20 leden zich van stemming.

Nadat de classis op 8 september heeft bepaald dat de Eskerk zich bij de aansluiting van de Walkerk dient neer te leggen en ds. J. Fraanje, ds. R. Kok en de ouderlingen E. Mulder te Uddel en B. Roest te Scherpenzeel de kerkenraad hierover hebben vermaand, gaat men er alsnog mee akkoord.

Op 5 januari 1933 besluit de classis Barneveld om beide voorgangers uit Rijssen bij de Noordelijke Particuliere Synode voor te dragen om als predikant binnen de Gereformeerde Gemeenten te dienen. Een commissie zal onderzoek doen naar 'roeping en geschiktheid'.

Oefenaar Wijting gaat hiermee akkoord, ds. Van Wier echter niet. In een brief aan de Particuliere Synode verklaart hij dat hij van Godswege niet kan en mag verenigen met de Gereformeerde Gemeenten. Of zijn vrees om niet als predikant te worden toegelaten hierbij een rol heeft gespeeld, is niet met zekerheid te zeggen, maar is ook niet uit te sluiten.

Over de persoon van oefenaar Wijting is de Synode duidelijk: *met algemene stemmen wordt besloten hem 'vrijheid te geven in de Gemeenten, die dat wensen, op te treden,*

tot het spreken van een stichtelijk woord'. Door ds. G.H. Kersten wordt dit besluit 'op zeer hartelijke wijze meegedeeld'.

Ds. Van Wier geschorst

Het optreden van ds. Van Wier leidt tot onrust in de kerkenraad. Zo is hij tijdens kerkenraadsvergaderingen afwezig, weigert hij notulen te ondertekenen en laat hij zich zeer laatdunkend uit over de kerkenraad. Als dit in de gemeente bekend wordt, weigeren verschillende ouders hun kind door hem te laten dopen. Op 18 mei 1933 besluit de classis een commissie in te stellen om 'de kwestie Van Wier' op te lossen. Vier dagen later vindt er een gesprek met hem plaats. Omdat men het niet met elkaar eens wordt, wordt ds. Van Wier geschorst. De toegang tot de kansel wordt hem daarmee ontzegd. Op 24 mei wordt hem dat meegedeeld. Tevens ontvangt burgemeester J. Krottenbelt een afschrift van dit besluit.

Op 25 mei 1933, Hemelvaartsdag, komt het tot een definitieve breuk met ds. Van Wier. Als hij die dag in de Walkerk wil voorgaan, wordt hem door de kerkenraad, burgemeester Knottenbelt en de in het kerkgebouw aanwezige politieagenten de toegang tot de kansel ontzegd. Samen met zijn aanhangers verlaat hij hierop het kerkgebouw en houdt hij in de tuin bij zijn woning een preek in de open lucht. Kort daarop vormt hij met zijn volgelingen een Vrije Oud Gereformeerde Gemeente.

Na zijn vertrek uit de Walkerk betreft ds. Van Wier een houten noodkerk aan de Bleekstraat, in de volksmond al spoedig de Zuiderkerk genoemd. Omdat hij van mening is dat hem onrecht is aangedaan, krijgt deze zaak nog een staartje. In 1938 eist hij namelijk dat de Walkerk afstand doet van het Noorderkerkje én een bedrag van f 10.000,- als schadevergoeding betaalt. Nadat deze eisen binnen de kerkenraad aan de orde zijn gesteld, worden ze met de leden besproken. De meningen over deze zaak lopen uiteen.

Ouderling H. Ligtenberg ('de Toeteboer'), die zich de in het verleden gevoerde processen inzake het kerkgebouw nog goed herinnert, voelt er niets voor om weer in een jarenlange juridische procedure verwickeld te raken. Hij is van mening dat de zaak moet worden opgelost en dat men beter onrecht kan lijden dan onrecht doen. Uiteindelijk valt dan ook het besluit om, zonder schuld te erkennen, aan de eisen van ds. Van Wier tegemoet te komen. Later worden zelfs ook nog de door hem gemaakte kosten voor het inwinnen van juridisch advies vergoed!

Het beroepingswerk hervat

Na het vertrek van ds. Van Wier rust alle arbeid in de gemeente weer op de schouders van oefenaar Wijting. 's Zondags preekt hij weer drie keer en voor de bediening van de sacramenten komen er predikanten van elders. Ook gaat er wel eens een student in de gemeente voor.

Omdat het gemis van een eigen predikant steeds nadrukkelijker wordt gevoeld, wordt in 1934 besloten het beroepingswerk weer ter hand te nemen. Oefenaar Wijting staat hier volledig achter. Wel geeft hij te kennen dat, als er een predikant naar Rijssen komt, hij terugtreedt.

De kerkenraad steunt hem daarin. In 'De Saambinder' van 11 oktober 1934 wordt daar ook melding van gemaakt: 'Reeds enigen tijd begeerde de gemeente te Rijssen (Walstraat) over te gaan tot de beroeping van een leraar, daar zij thans alleen gediend wordt door dhr. Wijting. Om verschillende redenen werd het niet gewenst geacht, gelijk voor dezen 't geval was, nevens en leraar den heer Wijting te doen blijven dienst doen. In overleg met genoemden voorganger is nu onder leiding van den consulent, ds. Kok van Veenendaal, besloten, dat dhr. Wijting door de gemeente zal

gepensioneerd worden. Hij zal echter blijven dienen tot een leraar het beroep der gemeente zal hebben aangenomen. (...) De heer Wijting, die reeds 28 jaren in Rijssen voorgaat en met de gemeente aan de Wal tot de Geref. Gemeenten een enkel jaar geleden overkwam, is vrijheid gelaten zijn werk voort te zetten. Nu hij de dagen bereikt heeft, waarin hij van 't werk in de grote gemeente te Rijssen ontheven worden zal, deden kerkenraad en gemeente goed, hem niet ledig weg te zenden.'

Toepasselijke teksten

In 1936 wordt in het Noorderkerkje een jongelingsvereniging opgericht. Diaken G.J. van der Stouw wordt voorzitter, oefenaar Wijting erevoorzitter, de latere ouderling A.J. Averink jr. secretaris, 'meester' J. Vreugdenhil penningmeester en A. van Heek algemeen adjunct.

Ter gelegenheid van het huwelijk van prinses Juliana en Bernhard zur Lippe-Biesterfeld, op 7 januari 1937, houdt oefenaar Wijting een preek over 1 Timotheüs 2:1-4: 'Ik vermaan dan vóór alle dingen, dat gedaan worden smekingen, gebeden, voorbiddingen, dankzeggingen voor alle mensen, voor koningen en allen die in hoogheid zijn, opdat wij een gerust en stil leven leiden mogen in alle godzaligheid en eerbaarheid. Want dat is goed en aangenaam voor God onzen Zaligmaker, Welke wil, dat alle mensen zalig worden en tot kennis der waarheid komen.'

Bij de geboorte van prinses Beatrix, op 31 januari 1938, spreekt hij over Spreuken 8:15-18: 'Door Mij regeren de koningen, en de vorsten stellen gerechtigheid. Door Mij heersen de heersers en de prinses, al de rechters der aarde. Ik heb lief, die Mij liefhebben; en die Mij vroeg zoeken, zullen Mij vinden. Rijkdom en eer is bij Mij; duurzaam goed en gerechtigheid.' Uit beide preken blijkt opnieuw dat oefenaar

Afscheid van de gemeente

Als' ds. J. Vreugdenhil te Kampen in het najaar van 1938 het beroep naar de Walkerk aanneemt, acht oefenaar Wijting het moment aangebroken om afscheid te nemen.

De Saambinder 8 december 1938

Op Zondag 27 November j.l. heeft de heer L. Wijting des avonds in het overvolle kerkgebouw aan de Walstraat afscheid genomen van de gemeente die hij gedurende 32 jaren als lerend ouderling heeft mogen dienen. Bij dit afscheid bleek ten duidelijkste welk een grote plaats de heer Wijting in de harten der gemeenteleden heeft verworven. Zoals gezegd was de ruime Walkerk tot in de verste hoeken gevuld toen, terwijl werd gezongen Ps. 36 ; 3, de heer Wijting den kansel beklom.

In zijn voorwoord stond spr. stil bij het feit dat alles een bestemden tijd heeft. God is besteller van alles. Hij is het Die iedereen en alles zijn bestemming heeft gegeven.

Zo is thans ook voor hem de bestemde tijd gekomen om heen te gaan. Veel lief en leed is gepasseerd, de Heere heeft ziekte en dood, geboorte en sterven in de gemeente ter bestemder tijd doen komen. Nu ruim vier jaren geleden heeft de gemeente in onderlinge liefde en vrede tot welzijn der gemeente besluiten genomen, die thans in vervulling komen.

Na tal van beroepen heeft de Heere het hart van ds. Vreugdenhil van Kampen geneigd herwaarts te komen. In alles hebben we te erkennen den wil des Heeren.

De gemeente is bewaard bij den vrede en de eensgezindheid. Wat zal hij beter de gemeente kunnen toewensen bij het afscheid dan de Oud-Testamentische zegenbede uit Num. 6: 24 en 25: *"De Heere zegene u, en behoede u! De Heere verheffe Zijn aangezicht over u en geve u vrede!"*

De tekstwoorden spreken van 's Heeren zegen over Israël.

Spreker ontwikkelt daaruit vier hoofdgedachten:

- 1e. de grondslag voor dien zegen.
- 2e. De beveiliging daarin.
- 3e. De liefde daarin.
- 4e. Geschonken door genade.

Bij de ontwikkeling van deze gedachte brengt spreker ze in toepassing voor de toekomst van de gemeente.

Na het zingen van Ps. 105: 6 gaat spr. over tot de toepassing, waarna hij kerkeraad, organist, voorzanger, koster, catechisanten, Zondagsschool, Jongelingsvereniging, Meisjesvereniging, collectanten, kerkmeesters en het personeel der scholen, verder de Gemeente en verdere belangstellenden toespreekt, hun toewensende de zegenbede voor hart en ziel te mogen ervaren.

Namens kerkenraad en gemeente wordt de scheidende voorganger toegesproken door ouderling H. Ligtenberg. 'Veel en zwaar was uw arbeid. Als een jeugdig persoon zijt gij tot ons gekomen en thans staat ge als een man, die de kroon der grijsheid draagt, de kroon, die getuigt van het afgaande leven. Uw taak was zwaar, maar zij was u nooit te zwaar, want de Heere heeft u ondersteund. Gij zijt ook geen heerser geweest over het erfdeel des Heeren. Veel stormen zijn over ons beider hoofd gegaan, maar dat heeft ons nauwer verbonden. Bij het nalen van de avond van uw leven, hoop ik, dat gij eenmaal zult ingaan in de plaats waar geen ouderdom is, en ik wens u toe, dat de Heere dan zeggen zal: Over weinig zijt gij getrouw geweest, over veel zal ik u zetten; ga in, in de vreugde uws Heeren.'

Spreker verzocht tenslotte hem staande toe te zingen Psalm 121: 4. Na dankzegging en het zingen van Psalm 123: 3 verliet de groots schare diep onder de indruk het kerkgebouw.

Het zal den reeds grijzende voorganger niet gemakkelijk vallen Rijssen te verlaten, waar hij aller achtung zich verworven had. Moge de Heere hem nog vele jaren, na zijn vertrek uit Rijssen de gemeenten doen dienen, die hem zeker van week tot week zullen vragen in haar midden voor te gaan.

Namens de gemeente wordt hem bij zijn afscheid een gouden horloge aangeboden.

Tot aan zijn overlijden ontvangt oefenaar Wijting van zijn oude gemeente pensioengeld. Hoewel er op ledenvergaderingen meermalen wordt geopperd om het afgesproken bedrag te verhogen, wil de oefenaar daar zelf niet van weten, ook niet als hij niet meer kan preken. Dat brengt ds. M. Blok tot de opmerking: 'De heer Wijting heeft in de keuze geleefd, maar zal ook in de keuze zalig worden.'

Oefenaar in algemene dienst

Op 6 december 1938 verhuist oefenaar Wijting naar Amersfoort, waar hij een gehuurde woning aan de Edisonstraat betreft. Vanuit zijn nieuwe woonplaats gaat hij als 'oefenaar in algemene dienst' in de vacante gemeenten voor. Daarnaast spreekt hij ook nog enkele keren in zijn oude gemeente en leidt hij er verschillende begrafenissen. In 1947 wordt hem ook verzocht om in de *Eskerk* voor te gaan, waaraan hij voldoet.

Voor het laatst heeft hij daar in 1913 gesproken, tijdens de begrafenis van ouderling J. ten Hove.

Ook bevestigt hij op 30 juli 1947 in Rijssen het huwelijk van zijn kleindochter.

Op 19 april 1953 wordt hij opnieuw naar Rijssen geroepen, nu omdat zijn oudste dochter is overleden.

In Amersfoort maakt oefenaar Wijting de verschrikkingen van de Tweede Wereldoorlog mee. Zo moet hij in de meidagen van 1940 met zijn gezin evacueren. Na de bevrijding van ons land worden er op vele plaatsen speciale dankdiensten gehouden. Zo spreekt oefenaar Wijting op 8 mei 1945 in Amersfoort over Psalm 116:12, 13: 'Wat zal ik den HEERE vergelden voor al Zijn weldaden, aan mij bewezen? Ik zal den beker der verlossingen opnemen en den Naam des HEEREN aanroepen.'

Op 20 november 1955 overlijdt zijn tweede vrouw, Anna Louise Elgeti, op de leeftijd van 74 jaar. Ze is langdurig ziek geweest. Evenals bij het overlijden van zijn eerste vrouw hoeft hij ook nu niet te treuren als degenen die geen hoop hebben. In deze droeve dagen mag hij duidelijk de ondersteuning van de Heere ervaren. Vier weken later, op 17 december, overlijdt zijn dochter Suus, op de leeftijd van 42 jaar.

Aan huis en bed gebonden

Op 11 augustus 1957 gaat oefenaar Wijting voor de laatste keer voor. Hij preekt die dag in Nijkerk. 's Morgens bedient hij het Woord uit Psalm 2:12: 'Kust den Zoon, opdat Hij niet toorne en gij op den weg vergaat, wanneer Zijn toorn maar een weinig zou ontbranden. Welgelukzalig zijn allen, die op Hem betrouwen.' 's Avonds spreekt hij over Spreuken 8:34-35: 'Welgelukzalig is de mens, die naar Mij hoort, dagelijks wakende aan Mijn poorten, waarnemende de posten Mijner deuren. Want die Mij vindt, vindt het leven, en trekt een welgevallen van den HEERE.'

In totaal heeft hij 7754 keer de kansel beklommen, waarvan 3934 keer in Rijssen. Daarnaast heeft hij in Rijssen zo'n 650 begrafeningen geleid.

Omdat er maar verzoeken blijven komen om voor te gaan, wordt in 'De Saambinder' van 2 januari 1958 iets over zijn gezondheidstoestand vermeld: 'Mij werd verzocht mede te delen aan belanghebbenden, dat de heer Wijting al enige tijd door ouderdomszwakte niet meer in staat is des zondags in de gemeenten voor te gaan. Hij is thans aan zijn huis en bed schier geheel gebonden. Nu verzoekt hij de kerkenraden vriendelijk hem geen verzoeken om voor te gaan meer te zenden, aangezien hij er toch onmogelijk aan kan voldoen.'

Op hartelijke wijze voegt ds. L. Rijksen eraan toe: 'De Heere moge onze 84-jarige oude broeder goed en nabij zijn en het wel maken in alles. Hij verlevendige zijn ziel gedurig met de hoop op de heerlijkheid, die Zijn getrouwe knechten en al Zijn volk van eeuwigheid in Christus is bereid.'

En zij begonnen vrolijk te zijn

De laatste jaren van zijn leven wordt oefenaar Wijting verzorgd door zijn ongehuwde dochter Marie. Op 12 oktober 1959 breekt echter de dag aan dat hij, op de leeftijd van 86 jaar, zijn reisstaf mag neerleggen.

Op 16 oktober vindt de begrafenis plaats. In 'De Saambinder' van 22 oktober wordt er bij zijn overlijden stilgestaan en wordt er een kort verslag van zijn begrafenis opgenomen: 'Zijn uitdrukkelijk verzoek was geweest op eenvoudige wijze begraven te worden en dat een der ouderlingen van de gemeente van Amersfoort, de heer N.W. Schreuder, met wie hij zeer bevriend was, de begrafenis zou leiden. Deze voldeed hieraan door in het sterfhuis te lezen 2 Tim. 4:7-8 en naar aanleiding van deze tekst enkele woorden tot stichting en vertroosting te spreken.

In de aula op de begraafplaats Rusthof, waar een groot aantal vrienden uit alle delen van ons land zich verzameld had, sprak ouderling Schreuder nog enige woorden, wijzende op het heil, dat de Heere Zijn volk heeft bereid. (...)

Als tweede spreker betuigde ds. L. Rijksen van Rotterdam-West de familie het

hartelijk medeleven van de predikanten en kerkeraden onzer gemeenten in dit verscheiden. Hij wees erop hoe de overledene altijd een waardige plaats innam op onze vergaderingen in al zijn bescheidenheid. Getuigd kon worden dat er een oprechte vriendschapsband was tussen broeder Wijting en al onze predikanten. (...) Als een Jojada, die goed gedaan had, zo lezen wij in 2 Kron. 24:15-16, in Israël beide aan God en Zijn huis, had broeder Wijting geleefd. (...)

Als derde spreker wees Ds. H. Wiltink, predikant der Oud Gereformeerde Gemeente te Doetinchem, die zo vele jaren met innige vriendschapsbanden aan broeder Wijting verbonden was geweest, erop hoe erg des mensen val is, wat br. Wijting door genade had leren verstaan. Op jeugdige leeftijd daaraan ontdekt, aan het eind gekomen met eigen werk, was hij God toegefallen als een verloren mens, die niet meer kon zalig worden, maar door het geloof een oog buiten zichzelf kreeg op die enige Middelaar des verbonds, Die zijn hoop en leven werd en ook gebleven is. (...)

De vierde spreker was ouderling G.J. van der Stouw uit Rijssen, die sprak uit de tijd dat br. Wijting in Rijssen stond, waar hij nog bij hem op de catechisatie geweest was. Hij getuigde van zijn leven, zijn strijd en zijn einde. Br. Wijting achtte een ander altijd uitnemender dan zichzelf, nam steeds de laagste plaats in en zocht nimmer het zijne, doch altijd wat het goede voor de anderen was.

Bij het graf sprak nog ouderling A. van Hell van Amersfoort. Zijn uitgangswoord was: 'En zij begonnen vrolijk te zijn.' Deze woorden, zo sprak hij, 'zijn van grote troost en onschatbare waarde voor degenen die hier in de geestelijke strijd zijn gewikkeld. Deze woorden staan in Lukas 15, in de gelijkenis van de verloren zoon. De tegenstelling hiervan lezen wij in Lukas 13: 'En gij zult beginnen buiten te staan.' Buiten God en buiten Zijn zoete gunst en zalige gemeenschap.'

Na op deze tegenstelling gewezen te hebben, tot troost voor Gods volk, werd op verzoek van ds. L. Rijksen nog gezongen Psalm 68:2, waarna een zoon van br. Wijting allen hartelijk dank bracht voor de laatste eer, zijn onvergetelijke vader bewezen.'

Meditatie: Door den Geest Gods geleid

Handelingen 2:36-39: 'Zo wete dan zekerlijk het ganse huis Israëls, dat God Hem tot een Heere en Christus gemaakt heeft, namelijk dezen Jezus Dien gij gekruist hebt. En als zij dit hoorden, werden zij verslagen in het hart, en zeiden tot Petrus en de andere apostelen: Wat zullen wij doen, mannen broeders? En Petrus zeide tot hen: Bekeert u, en een iegelijk van u worde gedoopt in den Naam van Jezus Christus tot vergeving der zonden; en gij zult de gave des Heiligen Geestes ontvangen. Want u komt de belofte toe en uw kinderen, en allen die daar verre zijn, zovelen als er de Heere onze God toe roepen zal.'

Maar die door Gods Geest geleid worden, kunnen zich zonder die Geest ook niet verheugen, verblijden en zich op den duur met het uiterlijke niet vertroosten. En zo worden het met David bidders: *Och, schonkt Gij mij de hulp van Uwen Geest.* En dan weer: Gun leven aan mijn ziel, dan looft mijn mond Uw trouwe hulp. Dat is geen dode lijdelijkheid, maar levendige afhankelijkheid. Mensen die nogal wat weten en kunnen en werkheiligheid voor heiligmaking houden, hebben het gewoonlijk nogal veel over die dode lijdelijkheid. De Heere leide maar veel in de oefeningen van levendige afhankelijkheid en onze geestelijke, dodelijke onmacht. Daar varen Gods kinderen wel bij. Paulus wist niet te bidden gelijk men behoort te bidden, maar hij getuigt: *De Geest bidt voor u en voor ons met onuitsprekelijke zuchtingen.*

Die Geest wijst altoos op die onveranderlijke grondslag der verhoring en die is Jezus Christus als die Voorbidder in de hemel, pleitend op Zijn volbrachte werk en aangebrachte gerechtigheid. O, welk een genade om door de leringen des Geestes als een verloren zondaar in zichzelf de hand des geloofs te mogen leggen op dat Offer, dat Lam Gods, tot vergeving van alle ongerechtigheid. Ook bewaard te worden in die kracht tot het einde van de strijd. Die Geest leidt achter de Heere, maakt gewillig om het kruis te dragen achter de Heere, al wil ons vlees daar niet aan. Dat is wel opstandig, gelijk Asaf, maar als hij het heiligdom wordt ingeleid, dan is het: Gij zult mij leiden door Uw raad en daarna in heerlijkheid opnemen.

Mijn hoorders, wat is er toch met de apostelen gebeurd op de Pinksterdag? Die werden nu aangedaan met kracht uit de hoogte. Ze werden op de Pinksterdag verzegeld door de Heilige Geest dat zij kinderen Gods waren en werden ook van 's Heeren wege in het apostelambt bevestigd. Zij moeten en kunnen en zullen nu de getuigen des Heeren zijn, zowel te Jeruzalem als daarbuiten en de gehele gemeente zal worden gebouwd op het fundament van die leer. Daarom lezen we in Eféze 2:20: Gebouwd op het fundament der apostelen en profeten, waarvan Jezus Christus is de uiterste Hoeksteen. O, wat zal er eenmaal een verlustiging en verheerlijking zijn in de Drie-enige God, door de genadige werking van de Heilige Geest voor 's Heeren volk. Wie zijn ze? Gij zijt een uitverkoren geslacht, een koninklijk priesterdom, een heilig volk, een verkregen volk, opdat gij zoudt verkondigen de deugden Desgenen Die u uit de duisternis geroepen heeft tot Zijn wonderbaar licht. Dat Licht gaat nooit uit, die Zon gaat nooit onder, want God Zelf zal het Licht zijn en het Lam de Kaars.

Mijn hoorders, zou het niet erg zijn indien we op zo grote zaligheid geen acht gaven? Hoe zullen we het dan ontvliesen? De Heere verhoede het door de genadige werking des Geestes. Amen.

Oefenaar L. Wijting, Rijssen